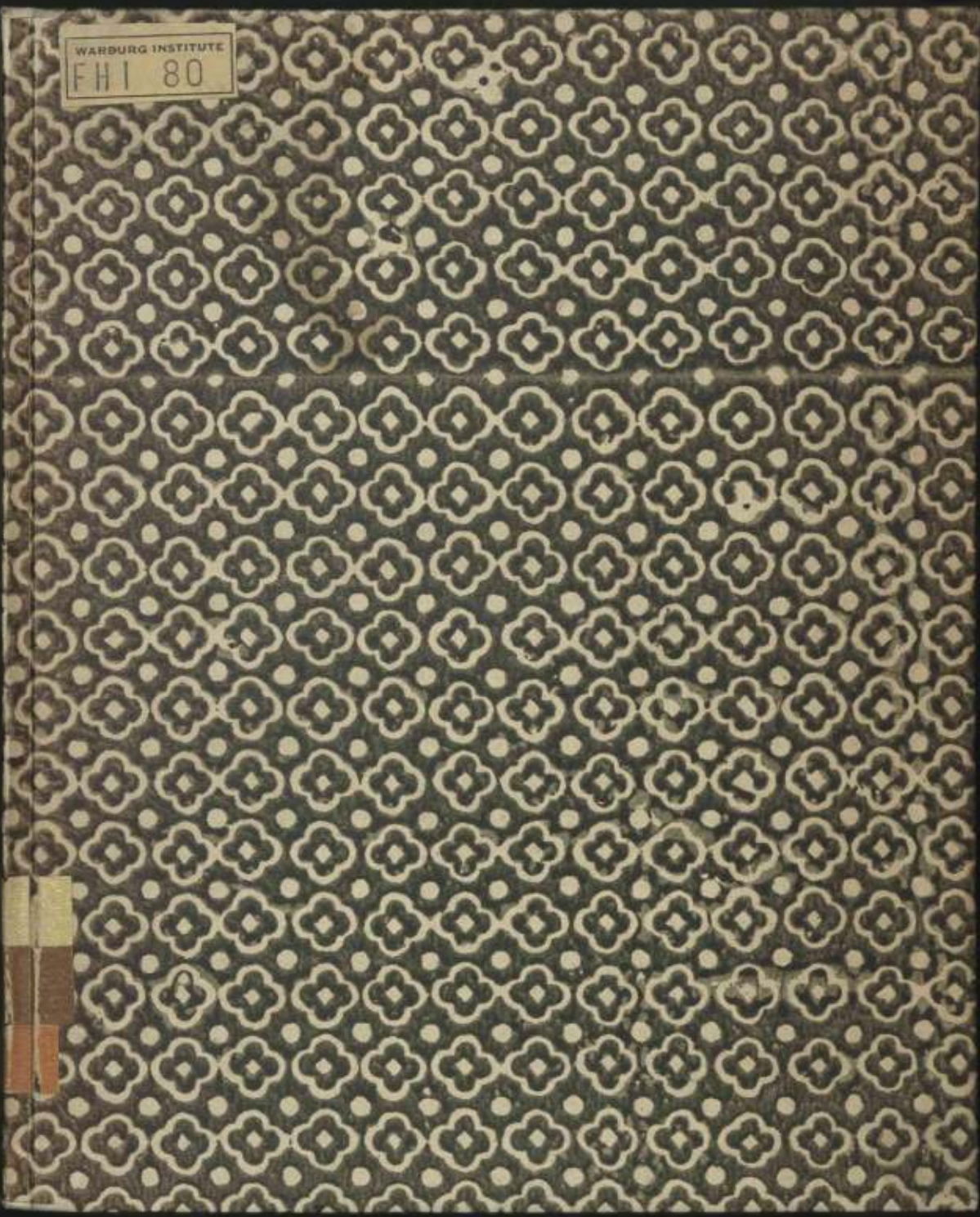

WARDURG INSTITUTE

FH 1 80

WARBURG

18 0185301 4

F

H

I

80

30/1483 ✓

f
h
i
80

INQUISITIO
IN
ORACULA SIBYLLARUM
DE

CHRISTO,

Occasione Orationis anno 1662. in
pervigilio Nativitatis salutiferæ de iisdem
habitæ,

Per Annotationes varias institutæ

à

TOBIA WAGNERO, D.
Ecclesiæ Tubingensis Præposito, &
Universitatis Cancellario,

TUBINGÆ,

Impensis Johannis Georgi Cottæ,

M. DC. LXIV,

THE
MUSEUM
OF
THE
MUSEUM

THE
MUSEUM

THE
MUSEUM

GENEROSO NOBILISSIMOq;
DOMINO,
CHRISTOPHORO Manns
Zeuffel/

Hæreditario in Gandelin, &c.

SERENISSIMI WIRTEMBERGIÆ
DUCIS CONSILIARIO STATUS INTIMO,
& in Secretiori Confessu Pro-Præsidi, nunc Ejusdem ad Im-
perii Comitia comiti eminentissimo, Domino ac Mæcenati
honoratissimo.

Omniem animæ ac corporis prosperitatem!

SI, GENEROSE ac NOBILIS-
SIME DOMINE, mihi met un-
quam succensui, certè superiori an-
no me id fecisse profiteor, cùm de
Generosæ Tuæ Nobilitatis connubio nihil re-
sciscerem, donec per os famæ percrebuit, *Nobi-
lissimum Dominum Mantuefelium Oberkirchæ
celebrare nuptias, & Serenissimum Ducem EBER-
HARDUM Celsitudinis Suæ præsentia tæda-
rum Orgia serenare.* Causa, cur tantum
non tum vapulaverim à me, erat non contem-
pens, sed non advertens neglectus capillatæ
frontis, quam tunc porreberat occasio, quâ ani-
mi mei lætitiâ publicis votis potuissem ex-

pliare, quibus, ut cardiognostes, precum no-
strarum exauditor, testis est, nullo non die pro
Generosæ Tuæ Nobilitatis salute, clauso ostio,
Numini privatim lito; quem neglectum solī
labores, & laborum curæ concatenatæ di-
luunt, quibus exulcerato hoc seculo ita subi-
gor, ut interdum tantum non ecstático fiam
similis, dum mei oblitus nihil præ oculis ha-
beo, quàm foris Turcam, domi Universitatem
& Ecclesiam. Quicquid tamen sit, reum me
sisto peccati ignorantia, quòd Generosæ Tuæ
Nobilitati, *Mecœnatum Optime*, Dominæque
Sponsæ, jam costæ conthorali, quâ tam virtū-
tum symmetriâ, quàm Generis Nobilitate in
Mundo nihil lectius, publico tunc voto non
acclamaverim; quòd peccatum ut expiem,
præsentem in Oracula Sibyllarum de Christo
Inquisitionem, cujus publicationis ἀφορμὴν epi-
logus aperit, Generosæ Tuæ Nobilitati lo-
co arietis immaculati, quem pro ignoran-
tiæ peccatis Mosæica lex offerre jubet, offero,
tum ut neglecta votorum compleam, omnes-
que benedictiones Vobis Neogamis appre-
cer, quas Laban cum familiâ sorori Rebecca,
Isaaco desponsatæ, & Bethlemiticus popu-
lus apprecatus est Booz, Ruth in uxorem du-
centi

centi, tum ut officio pietatis, quia aliud non
suppeditat, Generosam Tuam Nobilit. denique
demerear, ut non possit non continuare ha-
ctenus mihi exhibitam gratiam & favorem;
& ego vicissim non possim me non profiteri
Ejusdem obligatum clientem. Quod reliquum
est; sospitet Deus, qui est Magnus consilio
& operibus, tum Per-Illustris ac Generosissimi
Dn. Comitis à Castell, *mei Abdia*, tum Ge-
nerosæ Tuæ Nobilitatis, *Abedmelechi mei*, con-
silia, quibus Serenissimo Duci EBERHARDO
in præsens Ratisbonæ, ut & aliàs semper, estis
intimi, ut Turcâ profligato in patriam sitis re-
dituri: Et omnis populus dicat amen! Scripti
Tubingæ 11. Febr. Anno 1664.

Generos. T^a Nobilit.

devotissimus

Tobias Wagner D.

DECANUS
ET FACULTAS THEOLOGICA UNIVERSI-
TATIS TUBINGENSIS

Lectoribus S. D.

Quanto Regnorum applausu natiuitates filio-
rum Magnatum, imprimis si primogeniti sunt, & unige-
niti, excipiantur, historia loquuntur, & testis est expe-
riencia, dum vocibus gratantium Caeli orare, & imbres votorum
aëre decidere videntur. Quid enim tum non tentant acclaman-
do Oratores, ad exaequandam, si possibile esset, ipsius Euphratis
affluentiam rheumate oratorio, in affundendis bonis verbis pro
incremento natorum! Quid non Poëta? quorum vena tunc abys-
sus est, & inexhausta votorum scaturigo, ut exemplo est Virgilius,
cui, cum Asinio Pollioni, Romano Consuli, Duci exercitus Germa-
nici, filius, Saloninus nasceretur, nullius Oratoris, nedum Bucoli-
ci scriptoris ingenium, nec ulla humana dicendi vis & majestas
in canendo genethliaco ad imitationem suffecit, quemadmodum
alias in Bucolicis Theocritum, & in Æncide Homerum feliciter
fuit imitatus, à Macrobio Homericæ per omnia perfectionis
imitator idè dictus; dum altiorem, nempe vaticini flaminis sty-
lum mutuauit à vaticinio, quod Cumæa de Christo fudit, & Ec-
clogam quartam Poëta constituit, in hunc Pollionis filium deorto,
factà promissione, si vita suppeditauerit, se in describendis hujus
Salonini rebus gestis nulli Poëtarum, neque Orpheo, neque Lino,
neque Apollini, natis quamvis Poëtis, cessurum esse, quando scribit;

O mihi tam longo maneat pars ultima vitæ,
Spiritus, & quantum sat erit tua dicere facta,
Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus; huic mater quamvis, atque huic pater adsit
Orphei Calliopæa, Lino formosus Apollo.
Pan etiam Arcadia necum si iudice certet,
Pan etiam Arcadia dicet se iudice victum;

Tam effusa sunt in genethliacis Magnatum scribendis, & bonis ver-
bis cor dicentis dicendis ingenia, ut etiam verborum vim, & ge-
stuum gratiam sibi deesse querulentur, quibus gaudia mente con-

teptā gēstiant eloqui & significare : Vt alia consummata letitiā si-
gna hic transeant , quæ tum passim per provincias dantur , portis
alibi virentibus sertis coronatis , die alibi accensis funalibus aucto,
compitis undique festis pyris illustratis , illic aëre missilibus ignium
toruscante , isthuc tellure repetitis tormentorum fragoribus mu-
giente : Et quidem omnia merito ; quia bona , quæ ex fecunditate
Principum sperari possunt , melius non intelliguntur , quàm ex lu-
minibus Imperiorum extinctis , quando regnantium occasus im-
proles accidunt , mutationibus iis post se plerumque tractis , quæ
haud raro interitum Regnis atque provinciis minitantur ; De qui-
bus spaciosus dicendi campus se offerret , si institutum presens id
permitteret , nec in longè , & quidem infinitè altioris Magnatis ,
nempe ipsius Omnipotentis Dei filij genethliacum & natales ocu-
li nostri unice defixi essent , ad inferendum , si tam consummata gau-
dia misceantur nato Rege , qui homo est , qui mortalis est , & immor-
talitem , si etiam Alexander Magnus , Philippi Macedonis filius is
esset , nobis donare non posset ; quanto consummatius gaudeamus
nato Rege , qui Victor Mundi & Diaboli est , qui Redemptor ex in-
ferno est , qui Restitutor immortalitatis , & Reparator vite eterna
est : Verbo ; qui omnia in omnibus est , nempe meritissimus Salvator
noster Iesus Christus : Cujus natales Ecclesia futuro 25. Decembr.
die devotione cæ , quam de nobis meruit , hoc est , quæ fieri poterit ,
profundissimâ & summâ celebrabit . Ad quam excitandam Uni-
uersitas nostra antiquitus constituit , ut à Facultate nostra in Vigi-
liis tanti festi , quæ in antecedaneum diem incidunt , Oratio de na-
tivitatis Sacratissima Mystero habeatur , quam in Auditorio no-
stro , aut si aer durior ob hycemis inclementiam urserit , in majori
conclavi Senatorio , promeridianâ nonâ solemnitate debita habebi-
mus . Mandamus igitur omnibus ac singulis , qui jurisdictioni no-
stra subiecti sunt , ut hoc devotionis æquæ dicto die & horâ fre-
quentes , eâ quâ par est , devotione , visitent : Cæteris verò , quibus-
cunque Salvator cordi est , suammet propriam devotionem instar
magnetis fore speramus , cuius tractu sint apparituri , juxta illud ,
quod Ecclesia erga Salvatorem familiare est : Trahe me , & post
te recurremus . Dabamus sub Sigillo Facultatis nostræ . d. ar.

Decembr. Anno 1662.

IN.

VIRO

*Amplissima Dignitatis, atque Incluti
late nominis,*

DN. TOBIÆ WAGNERO,

SS. Theol. Doct. & Prof. Publ. Ecclesiæ
Tubingensis Præposito, & Academiæ
Cancellario, &c.

IN ORACULA SIBYLLARUM
inquirenti,

*Quid recti fœdique tegat cortina Sibylla,
Seu Cumæa magis, sive Erythræa valet;
Inscriptasque notas foliis, & didita mundo
Carmina, WAGNERI pendit acuta bilanx,
Quæ tibi, Roma, Viri Gemini ve, Decem ve, vel ut
Curavere, Sacris arbiter unus adest. (tra,
Christophorus Caldenbach,*

Erratum in erratis ad calcem omissum.
Pag. 16. lin. 19. pro *substantia lege substantia.*

Magnifice Rector, Per-Illustris Baro; Viri admodum Reverendi, Nobilissimi, Excellentissimi, Consultissimi, Celeberrimi: Tuque Studiosorum Corona Nobilissima, Florentissima, Ornatissima:

Uemadmodum diris omnibus meritissimè devovendus, & ut reus majestatis unco injuncto ad gemonias pertrahendus esset, si quis regis alicujus primogenito statim sub genethliaco ortu quæstionem natalium movere, eosque legitimos esse negare aude-

ret; & quidem nunc temporis aut Infanti in Hispania, aut Delphino in Gallia; quid enim tam desperatè audax ingenium aliud ageret, quàm ut, quantum in se, novaculâ maledictæ linguæ eam subditorum spem decollaret, cujus defraudatio integris regnis non posset non perplexissimè periculosa accidere (a): Ita multò magis extremum impietatis gradum excessisse judicandi sunt illi, à quibus ipsius Filii DEI, carnem per magnum mysterium pietatis induentis, natalestuti non sunt, imò σημεῖον ἀνῆλεστούτητος, hoc est, *signum contradictionis* sunt; dum eos vel prorsus negant, ut negavit Arius (b); vel ad solam humanam naturam, divinâ exclusâ, referunt, ut retulit Nestorius (c), & qui ex Rasis & Reformatis cum illo in eadem domo habitant; vel, ut alii plures transeant, apertè blasphemant, ut juxta Judæos (d), conductos blasphematores partus virginæ, blasphemavit (e) autor libri, titulo tenus plus justo famigerabilis, nempe *de tribus summis Impostoribus*, quos Mosen, Christum, & Machometem fuisse, quantum ad Mosen & Christum, desperatus furcifer ex infernalibus faucibus eructavit,

A dignus,

dignus, qui flammâ ignis, non elementaris, sed sulphurei, quos Sodoma & Gomorrha conflagrarunt, imò infernalis, quos dæmones cum damnatis æternùm ardebunt, concremari debuisset; ut mirum non sit, si in medio tritico seminati verbi tam epicurea zizania succrescant, quibus prædicatio de Christo fabula est, ut sanctissimo, si diis placet, Pontifici Leonis X. fuisse fertur, cum de felici indulgentiarum aucupio profanissimâ voce, *En quantum fabula de Christo nobis profuit!* sibi fuisset gratulatus: quod genus hominum, si quis diabolo, qui κατ' ἐξοχὴν πονηρός dicitur, pejor esse posset, profectò ipsis diabolis pejus ac profanius esse asserere nullus dubitarem, quia constat, diabolos non tantùm, ut Jacobus asserit, credere, sed etiam Christum in evangelio filium Dei confessos, & per decantatissima Sibyllarum oracula, eo nondum nato, confessos fuisse, de quibus oraculis, quia non contemnendam speciem divinæ revelationis præ se ferunt, hoc sancto salutiferæ nativitatis pervigilio, cum vestrâ veniâ, auditores omnium ordinum honoratissimi, aliquid disserere, & an ad alstruendum incarnationis mysterium iis θεῶν τι, & roboris aliquid insit, inquirere constitui; quod dum facio, nihil à sacre Theologiæ studio, quod in veris Dei oraculis scrutandis occupatur, à me alienū fieri arbitror, quia Theologi interest, *pretiosum*, ut cum Propheta loquar, à vili secernere, & ostendere, quid distent æralupinis. Orationem tædio carituram esse, sperare me jubet, si non materiæ singularitas, saltem, si cætera omnia injucunda sint, dicendi brevitatis, quo nomine aures, si non lubentes, saltem patientes, à vobis flagito, quæ timidiùs dicenti περιήσιαν conferent, & orationis filum, quod spondeo, in rem vestram promovebunt.

Ad vocis *Sibyllæ* etymon quod attinet, non est, ut multum in ea triticemur, quod Lactantius ex Varrone aperit, *Sibyllas* à consiliis Deorum nunciandis æolicâ dialecto dictas esse; *Æoles* enim Σιὸς *Deos*, non θεῶς, & consilium non βελήν, sed βυλήν

Βουλή appellantur, ut Sibylla dicta sit quasi *θεοβέλη*, *Dei consilium*, aut *Consiliaria Dei*, appellatione hac omnibus fatidicis foeminiis vindicatâ, quas veteres *Sibyllas* vocarunt: hanc etymologiam Peucerus in commentario de præcipuis divinationum generibus præ ea approbat, quam Varro etiam ab unius Delphidis nomine deducit. (f) De voce *Kabala* quod idem addit, longius petitur est, quam ut ei *Sibylla* etymon suos natales debere putemus. *Sibyllas* autem ullas unquam extitisse qui negant, (g) historix veritatem, quæ Sol temporum est, negent necesse est; quarum de Christo oracula à Christianis supposita fuisse, statim in primitivâ Ecclesiâ gentilium fuit exceptio, cùm juxta Scripturam etiam carminibus Sibyllarum à Christianis urgerentur, quos refutavit Lactantius, Varronis, Ciceronis, & aliorum ex veteribus, qui Christo nato antiquiores fuerunt, autoritate ipsis objectâ: ut Socinum Antitrinitarium merito pudere decuisset, qui in suo *Anzi-wieko* existentiam Sibyllarum dubiam reddere conatur, *verisimile esse*, pethibens, *narrationes de Sibyllis fabulas esse, & credendum potius videri, eas nunquam extitisse, quia ipsarum tempore nemo quicquam de iis scripserit.* Atqui quis ante & post diluvium usque ad Moysen quicquam de Protoplastis & Patriarcharum familiis scripsit? num propterea credendum videtur, eos nunquam extitisse, & Genesin Mosaicam pro fabulâ habendam esse? nonne carmina earum Varro, Cicero, & alii, qui ante Christum natum vixerunt, legerunt? ut ut diversæ circumstantiæ de illarum historiâ à diversis scriptoribus referantur; quod fabulam protinus non arguit, aut substantiam historiæ tollit; nisi maximam partem veritatis historiciæ elevare, dubiamque reddere velimus (h). Livium, quod Socinus addit, de libris à Cumæâ Tarquinio Prisco venditis silere, verum est; quid tum postea? quoraquæque sunt, quorum ille non meminit! quæ tamen fabula aut infecta non sunt, quia ab alijs fide dignis scriptoribus referuntur, inter

quæ referenda est hæc ipsa librorum Sibyllinorum, à Cumæa Tarquinio venditorum historia, quam Plinius, Dionysius, Solinus, Gellius, Servius, alii referunt, qui Livio in candore calami historici fasces nullatenus submitunt, ut in relatione circumstantiarum differant, etiam quod numerum & personas earum concernit, dum alii, ut Castellio, saltem unam Sibyllam faciunt, quæ etiam vulgi est sententia, quod permulta, quæ adhuc complenda restent, Sibyllæ vaticiniis simplici credulitate tribuit; alii, ut Marcianus Capella, duas, alii ut Plinius, tres, quarum statuæ Romæ erectæ steterint, nominav. Solinus refert, *Cumæam*, *Delphicam*, *Erythraam* eas appellans; alii, ut Ælianus, quatuor, *Erythraam*, *Samiam*, *Ægyptiacam*, ac *Sardiniam*, duabus aliis, *Judeâ* & *Cumanâ* auctas; quibus omnibus demum Varro in libris divinarum rerum, ut Auctor est Lactantius, adhuc quatuor alias addit, numero earum in denarium extenso, quarum nomina modò laudatus Lactantius recenset. Peucerus (*i*) in Commentario singulas ferè gentes Sibyllas, hoc est, vaticinas feminas habuisse, suasque religiones, quas ex primâ quidem verâ, sed pro suis affectionibus depravatâ, instinctu diaboli exstruxerint, fovisse judiciosè demonstrat, quæ quia Helenas nostras, Sibyllas putat, de quarum oraculis amphora est instituta, obiter tantum lambunt, nunc missa faciamus, id potius acturi, quod intendimus; ex Sibyllinis carminibus producturi testimonia, quibus hebræus puer *Christus* tam à Sibyllis prædictus, quàm à Prophetis revelatus esse videtur, in quocunque vel tandem tripode principium hujus revelationis (de quo deinceps agemus) sit quærendum. Et quidem ne oratio, si singulas producere vellemus, justo prolixior evadat, tantùm duarum, quæ reliquis celebritate nominis illustriores sunt, *Cumææ* & *Erythraæ*, totidem de nascituro nostro *Iesulo* vaticinia in præsens produciam, quarum alterum, quod *Cumææ* est,

est, *Virgilius*, alterum, quod *Erythraæ*, *Eusebius* posteritati expendenda reliquerunt.

Cumæam (*k*) ex *Cumæ* Opicorum oriundam, quod concernit, refert de ea ex autoribus *Lactantius*, quod novem carminum libros ad regem *Tarquinius* attulerit, sed quia trecentos philippæos pro iis postulaverit, & ob pretii magnitudinem à rege fuerit derisa, tres de iis combusserit, & cum idem pretium pro sex reliquis peteret, denuò à rege insuper habita, tres alios in ignem conjecerit; donec pro tribus reliquis *Tarquinius* pretium postulatum, in quo illa perseverârît, dederit, quos *Capitolio* resecto cum magnâ veneratione curaverit asservari: Hujus *Cumææ* versus *Virgilius* *Ecloga* IV. inter alios translatione ad *Saloninum* *Pollionis*, *Con-*
tilis *Romani* recens natum filium ita exprimit:

*Ultima Cumæi venit jam carminis ætas,
Magnus ab integro seclorum nascitur ordo;
Iam redit & virgo, redeunt saturnia regna,
Iam nova progenies cælo demittitur alto,
Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet, & toto surget gens aurea mundo,
Casta fave, Lucina, tuus jam regnat Apollo, &c.
Te duce, si qua manent sceleris vestigia nostri,
Irrita perpetuâ solvent formidine terras, &c.*

Et post graphicam descriptionem regiminis hujus novæ de cælo demissæ progeniei:

*Aggredere, ô magnos (aderit jam tempus) honores,
Cara Deum soboles, magnum Iovis incrementum.
Aspice convexo nutantem pondere mundum,
Terrasque, tractusque maris, cælumque profundum;
Aspice, venturo latentur ut omnia seculo, &c.*

Quot versus, tot testimonia, hujus *Cumææ* carmina de nascituro Christo fuisse authentica, quocunque flamine inspirata; sed & quacunque intentione à Marone usurpata, qui *puerum non hebraum, sed latinum*, non Dei & Mariæ, sed Pollionis, Consulis Romani filium, adeoque *Saloninum*, non *Christum* recenter natum pro objecto applicationis habuit, ad quem styli quidem imitatione eruditâ, sed sensus detorsione, à *Cumææ* scopo longè alienâ, *Cumæum* hoc carmen, divinitatem nascituri Messias apertè spirans, quasi per apotheosin quandam transtulit. Quis enim Salonino nato *aureum seculum*, quod Poëta per *ultimam Cumæi carminis ætatem* intelligit, venisse, & quod è vestigio subjungit, *auream gentem toto mundo surrexisse* asserat? cum *ferreum potius seculum*, Babylonis Regi in somno per tibias ferreas colossi monstratum, tunc adisset, quod ad monarchicum axioma evertum omnia diminueret & domare incipiebat (l), ut sola pax spiritualis cum Deo, per prophetas phrasi à *Cumææ* stylo, ut Poëta eum exprimit, non multum abludente, descripta reliqua esset, quam *Sarschalom* Christus de cælo nobis attulit. Quid *Virgini* cum Salonino, nato Pollionis filio? Atqui cum Christo permultum; quippe quem juxta Esaiæ vaticinium (m) *Virgo concepit, virgo peperit*, statim in evangelio paradisiaco (n) *per mulierem*, cujus semen caput serpentis erat contriturum, intellecta. Quo sensu vel tandem Poëta Saloninum pro novâ cælo demissâ progenie vendicare potuit, nisi tam latè anagogico, quo vix umbra veritatis in applicatione remansit? cum e contra Scriptura de Christo nil disertius asserat, quàm *Dominum eum esse de Cælo* (o), ac *vitæ panem, qui de cælo descendit* (p): ut uterque, & *Christus*, Dei ac Mariæ, & *Saloninus*, Pollionis, Consulis Romani filius sub Imperatore Augusto, quem Maro per regnantem Apollinem innuit, fuerit natus, quod Salonini mortalitati nihil addit, Christi divinitati nihil detrahit; qui sceptro de Ju-

da jam pridem per Pompejum ablato venire debuit (q); *Summatim*, non *Saloninum*, *latinum*, sed Christum, *hebraeum puerum* hunc Pamphilum esse, per quem divini Numinis gloria & Majestas stetit, & propter quem caelum ipsum, & universi mundi machina gestire, ejusque natalem gratulari debuit, & quod praecipue in rem universi generis humani est, solus vestigia scelerum nostrorum irrita reddere, ac terram perpetuam formidine solvere potuit, hoc omnes versus, etiam (ut habet *Anton. Guibertus* in suo *Apologetico*) omnes tropi, quibus poeta utitur, evincunt, & vitae Salonini brevitate confirmatur, quem statim, ac in lucem fuit editus, risisse, suoque risu vitae breviter praefagisse scribunt; nedum ut pro Dei, tantorum honorum capace progenie fuerit habendus. Longum esset referre, quam devoto Commentario Eusebius (r) totam hanc eclogam juxta Cumae mentem ad Christum applicet, cui calculum adijcit Augustinus (s), pernegans, imprimis hos duos versus,

*Te duce, si qua manent sceleris vestigia nostri
Irrita, perpetuam solvent formidine Terras,*

alteri, quam Domino Christo genus humanum dicere posse, quos ex *Sibyllino carmine Virgilius fassus sit se transtulisse.*

Fuit vaticinium *Cumae*, cui tam disertim astipulatur acrostichis *Erythrae* (t), ut ipsum nomen Salvatoris *Ἰησοῦς Χριστός* *Ἰησὺς υἱὸς Σωτῆρος* initialibus versuum literis, cum utroque Salvatoris, adventu exprimat, cujus initium, ut apud Eusebium loc. cit. extat, ita habet:

*Ἰδρῶσι γὰρ χιλῶν, κρείττερον σημεῖον ὅτι ἔσται,
Ἥξει δὲ ἐξαπόθην βασιλεὺς αἰῶσιν, ὁ μέλλων
Σάρκα παρὰν κρεῖναι πῦσιν, καὶ κόσμον ἀπιλάσσει.*

ORATIO DE

Hoc est:

*Sudabit enim terra, quando iudicij signum erit,
Veniet autem de cælo rex per secula, qui futurus est
Omnem carnem præsens iudicare, & omnem Mundum.*

Magnum authoritatis momentum accedet Sibyllis, si hæc acrostichis authentica esse probabitur: Quis enim Prophetarum tam syllabatim in uno & eodem vaticinio Salvatoris titulum exprimit, sicut in hac acrostichide expressum habemus? quanquam *διηρημένως* apud Prophetas *ἀνταλέξει*, ut infra demonstrabo, extare, negari non possit: Authenticam autem esse, probabile argumentum est, quòd Cicero ante natum Christum affirmavit, se carmina Sibyllæ vidisse, quæ literis initialibus certam reddant sententiam, quod genus carminis *ἀκροστιχίς* appelletur (u) *sed*, inquit Calovius; *intelligi eam, quam commemorat Eusebius, non apparet* (x): Contrà Jacobus Martini: *Manifestum est, quum alia Sibylle carmina, quorum literæ capitales aliquid certi significent, non extant, Ciceronem hac ipsa legisse* (y): cui sententiæ præ illa fetè astipulor, in qua me magna vigilantia confirmat, quâ Romani, imprimis Augustus antè, & Tiberius post Christum natum, quàm curatissimè caverunt, ne libri Sibyllini sine delectu reciperentur, & recepti promiscuè ab omnibus legerentur, ut Tacitus & Suetonius, scriptores gravissimi testantur: Suetonius quidem de Augusto; quod is post mortem Lepidi suscepto Pontificatu, super duo millia vaticiniorum librorum, græci & latini generis, de quorum autoribus non constiterat, cremaverit, ac solos Sibyllinos retinuerit, sed & hos quoque delectu habito, quos duobus forulis auratis sub Palatini Apollinis basi condiderit (z): Et Tacitus de Tiberio; exprobrasse eum Caninio Gallo, quòd de libro quodam Sibyllæ, inter ceteros ejus vaticiniis recipiendo, incerto autore, ante sententiam collegij, non, ut assolebat, lecto per magistratos, aestimatoque carmine apud infrequentem

Senatum egerit ; Admonitione insuper hac additâ ; quia multa vana sub nomine celebri vulgabantur, sanxisse Augustum, quem intra diem ad prætorem deferrentur, neque habere privatim liceret, quod à majoribus quoque decretum fuerit post exustum Sociali (dicere debuisset Civili) bello Capitolium, quasitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam, ac Siciliam, Italicas quoque colonias carminibus Sibylla, datoque Sacerdotibus negotio, quantum humanâ ope potuissent, vera discernere igitur tunc quoque notioni quindecim virum eum librum fuisse subjectum (Aa). Eandem Sibyllinis libris, etiam à Christianis adhibitam vigilantiam, testatur Eusebius loc. cit. adversus eos, qui hanc ipsam Erythrææ acrostichidem authenticam esse negarunt, & pro supposititiâ habuerunt; veritatem, inquit, fuisse in propatulo, eò, quia nostræ religionis viri tempora diligenter & exactè collegerint, ut non potuerit conjecturari, hæc carmina olim à Sibylla non esse prædicta: Imò fuisse etiam in confesso, Ciceronem hoc poemata legisse, illudque in latinam dialectum transulisse, & intulisse suis Commentariis: ut hic Christianis, illuc Ethnicis vigilantibus, vix locum habere potuisse videatur tam momentosi carminis denascituro & nato Christo suppositio: quanquam Sibyllinis libris nihil additum, suppositumve fuisse, non dixerim, ob argumenta nullatenus contemnenda, quæ à viris doctis in contrarium afferuntur, & ex ipsis Sibyllarum inter se commissis libris ipsis desumi possunt.

Quid ergò? inquitis, Auditores omnium ordinum honoratissimi, si hæc Sibyllarum carmina de nascituro olim Messia sunt revelata & authentica, annon etiam divina, æquiparanda prophetarum oraculis? & si hoc; an non consequenter canonica? maximè, quia Clemens Alexandrinus (Bb) Sibyllarum libros ab Apostolo Paulo Christianis, ut eos legerent, commendatos fuisse scribit; & Bellarminus (Cc) peculiarem classem argumentorum pro asserenda divinitate filii Dei contra Photinianos ex earum oraculis producit. Hic verò os obstruere, & ne

Scripturæ sacræ, quæ citra controversiam *ἱερόλογος* est, consequenter *Canonica*, ullum sub cælo scriptum, aut librum æquiparemus, acquiescere nos jubet non Plato, quem quidem lectorem, ut etiam in legibus scribendis, imitatorum Mosis fuisse autores tradunt; multò minus Plutarchus, qui referente Peucero (*Dd*) de origine Oraculorum, ut cæcus de colore judicat, & vim eorum non *εἰς θεούς, ἢ δαίμονας, ἢ ἥρωας*, hoc est, in Deum, aut demones, aut heroes, sed prorsus ad impetum quandam naturalem terræ incitatæ retulit; ut ostenderet, se tanquam ethnicum, neque angelum, neque spiritum (*Ee*) credidisse; sed ipsa diaboli tyrannica praxis, & horrenda in oculos incurrens obsessorum subactio, dum malignus spiritus, cum hujusmodi oracula ederentur, halitibus circumdatus in has vates & pythias involavit, easque partim furentium, partim ebriorum, partim trementium, partim ridiculè gestientium motibus exagitavit, nonnullis eorum corpus, ceu articulis tormento ligatis enervavit, ac palpitantium musculorum speciem induxit (*Ff*), ut furori fanatico *θεῖόν ἔστι*, quod diabolicum erat, subesse videretur: quæ divinitatem inspirationis tam non arguunt, quàm Belial non arguit Christum, & tenebræ non arguunt lucem (*Gg*); quippe sibi è diametro oppositas, & nunquam in eadem domo cohabitantes, quantacunque vel tandem pietatis specie, dicerem debere, fucò malitiæ (*Hh*) *ὁ μὲν ἰσχυρῆς* vera falsis, & divina humanis miscere fuerit visus, ut mundus, cui glaucomata hæc obijcit, dum charitatem veritatis, ut salvus fiat, non recipit, quasi in bivio stans nesciat, cui tandem plus fidei tribuendum sit; Deo, an diabolo?

Tum demum autem (*Ii*) immeditatè *θεῖόν ἔστι* hæc Sibylarum vaticinatio spirare posset argui, si sagacissimus dæmon eam pro profundissimâ suâ *ἀγχιολαίᾳ* ex jam antè sanctis DEI hominibus factâ revelatione propheticâ colligere, collectamque in pratum diabolicæ fraudis derivare, & ad regnum

regnum suum dilatandum convertere non potuisset: verbi gratiâ; (*Kk*) puerum, quem *hebraum* appellat, vocatum iri *iesum*, toties ex Vetere Testamento concludere potuit, quoties prophetæ voces ישוע & ישו de futuro Messia terminanter usurpant; ut David in Psalmo: *Dic tu anima mea, מִי יֵשׁוּעַ, iesus tuus ego sum (Ll)*: Annon Χριστός ipsissimum nomen ישוע est? Atqui quàm frequenter Prophetæ id ingemnant, ut nec Samaritanam ea latuerit, agentè; *Scio, quia Messias venit, qui dicitur Christus (Mm)*: de quo David suam fiduciam tam certam esse prædicat, ut se nuncupet *Virum מִיֵשׁוּעַ בְּרַחֲמֵי דְבָרָה substantiatum super Messia Dei Iacob (Nn)*: *filium Dei fore, annon expresse litera jacet? Filius meus es tu (Oo)*: Et in promissione; *Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium*; & quæ sunt id genus collationes horum vaticiniorum cum prophetis oraculis adhuc plures, quas brevitatis temporis glomerare non permittit: Et dæmonem, divinitatis simiam, hæc non intellexisse, & suppositâ revelatione propheticâ his pythiis ad opinionem divinitatis ambiendam inspirare non potuisse putemus! ut taceam Sapientiam habitualiter non introire, nisi in animam castam, Deo, non dæmoni devotam: talem autem Sibyllarum, verbi gratia, *Erythrae* fuisse animam, quomodo probabitur, quæ, ut alia argumenta in præsens transeant, *Apollinis Sacerdosem se profiteretur (Pp)*: *Si Apollinis, ergo dæmonis*; non Numinis, quia, ut Rex & Prophetæ pronunciat, *Gensium Dii sunt demonia (Qq)*; ut intrepidè affirmare ausim, eam, si hodie viveret, pro lamia habitum, & secundùm Carolinam, imò Mosaicam constitutionem igni adjudicatum, atq; combustum iri; quod severius, sed ratione solidâ nixum iudicium cum pace venerandæ antiquitatis latum velim; ut constet, quid obstet, quò minus vel *Cumaam*, vel *Erythraam*, ac Sibyllas reliquas pro vatibus à Deo inspiratis habeamus; utut Eusebius illam *divinâ inspiratione refertam celebrat, quam è vestigio intus in ipsis adytis importunâ superstitione*

ne occupatam appellat (*Rr*): quæ certè dissociabilia sunt, & non cohærent.

Quæ ergò vel tandem est hujus fidei utilitas, si dæmoni non Numini tribuenda sunt vaticinia, quæ de Christonascituro fuderunt *Cumæa* & *Erythræa*, Sibyllarum Biga celebratissima? Num diabolo de Deo credamus, qui fidem statim Deo in paradiso detraxit, cum lapsus retia Protoplastis tenderet (*Ss*)? num ex ejus buccâ veritatem expectabimus, qui pater mendacii est, & in veritate non stetit (*Tt*)? qui ergò adhuc flosculi, aut fructus sunt, quos ex hæctenus habito discursu colligamus, ne curiositati potius, quàm pietati litare velle videamur, sed ut ad ἀκμὴν ædificationis, maximè sub exitu, deveniat nostra oratio? Συλλήβδω, vel tandem ad quid profunthæctenus laudata Sibyllarum carmina, (*Vu*) Sibyllis ipsis culpatis, & pro instrumentis diaboli habitis?

Profunt primò maximè ad notandam, & declinandam calliditatem diaboli, qui ut plurimum nocet, quando prodesse se simulat; mentitur, quando vera loquitur; sicut se Deum esse fuit mentitus, cum per has Sibyllas, suas amasias, Christum Dei filium assereret; omninò ut Apostolus ejus unguis hoc malitiæ schemate obtectos exprimit, appellando eum *Satanam* εἰς ἀγγελον Φῶσος μετασχηματίζόμενον, *in angelum lucis transformatum*, ne securi simus, aut nimium credamus colori; & ἃ αὐτῶ νόηματα ἀγνώμενα, dicente Apostolo (*Xx*); *nobis non incognita sunt ejus nœmata*, quæ tanquam *monstra* perditionis alit (*Yy*).

Profuerunt deinceps imprimis καὶ ἄνθρωπων ad convertendos gentiles ad Ecclesiam, quibus alioquin prædicatio de Christo fabula fuit, & perhibente Apostolo *stultitia* (*Zz*), ut saltem diabolis, quorum prophetissas venerabantur, de Christo vaticinantibus, crederent, donec ad verum fontem Propheti-
corum oraculorum per sanctam vocationem, à tenebris εἰς τὸ
ἴανμασὸν αὐτῶ Φῶσος perducerentur, quâ de causâ in magno quo-
que

que pretio fuere Justino Martyri, Athenagoræ & Lactantio, patribus antiquissimis statim post Apostolorum tempora, refertque Justinus Apol. 2. inligantibus dæmonibus à Romanis leges fuisse, latas, quibus capitali supplicio fuerit additus, quisquis de populo libros Sibyllinos legeret.

Profunt porro, si non ad convertendos, saltem ad confundendos Epicureorum conceptus, quos sub introitu orationis tantum non peiores diabolis habuimus, qui ut plurimum in cordibus suis dicunt, *non esse Deum* (α); quos vel diaboli, qui DEUM per suas prophetissas confitentur, refutent, donec & ipsi cum diabolis in inferno justum, & βασιλεύοντα Deum sentient, sed &, quod Jacobus ad diabolorum fidem addit, *Φύσασσι, stantibus quasi comis contremiscent.*

Profunt maximè, (β) ut Deo pro prophetico sermone, quem Apostolus ipsa in monte sancto audità patris voce, *hic est filius meus dilectus*, θεοῦ αἰώνιον deprecatur, eò impensius habeamus gratias, quo fucatiùs mundum à diabolo per has phæbades, & lymphatica earum oracula habitum fuisse observamus, quia ex hoc verbo jam scimus, *cui credimus, & certi sumus, οτι δυνατός ἐστὶ πῦρ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν Φυλάξαι ἐς ἐκείνῃς ἡμετέραν.* Sicut enim diabolus *ψεύσης ἐστὶ, καὶ πατὴρ αὐτῶν*: ita Deus est Deus veritatis, ejusque verbum est *veritas, in qua*, intercedente pro nobis Christo, *sanctificamur.*

Et vel tandem profunt eo ipso, quia non amplius sunt, atque nato Christo Puerò, quem appellavit dæmon, *hebræo* obmutuerunt, templis eorum partim fulmine everfis, partim terræ tremore concussis, antrisque halantibus obstructis, & fontibus atque fluentis, quæ vim divinandi habere videbantur, exsiccatis, ac ne vestigiis quidem eorum amplius relictis (γ): in indubitatum argumentum, *Parvulum Iesum, qui natus est nobis, & filium, qui datus est nobis*, ad ejus nativitatem debito devotionis ardore celebrandam hoc ipso per-

vigilio corda nostra disponimus, esse ipsum filium Dei, qui apparuit, ut destrueret opera diaboli (δ), qui ἀπεκδυσαίμενος τὰς δέχας, καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδαγμάπειν ἐν ἰερῆσίᾳ, & λαμβύσας αὐτὰς ἐν αὐτῷ: hoc est, expolians principatus & potestates traduxit palam, triumphans illos in seipso (ε); ut majestatem novæ, cæloque demissa, progenici Apostolici styli majestate exprimam, quod triumphatum spiritum ita uffit, ut indignationem coram ipso Augusto Cæsare dissimulare non potuerit, quando sciscitanti de successore in Imperio, respondit:

Παῖς ἑβραῖος κέλεται με θεοῖς μακάρεσσιν ἀνάσσειν,
 Τὸν ἵδρον περιλιπεῖν, καὶ εἰδὼ αὐτῆς ἰεροδομοῦ,
 Λοιπὸν ἀπὸ θεοῦ σιγῶν ἐν βωμῶν ἡμετερείων.

Hoc est:

*Puer hebraus jubet me, qui beatis diis imperat,
 Domum relinquere, & in infernum reverti,
 Quod reliquum, abi hinc silens ab aris nostris.*

Nos, quod reliquum est, omnipotenti, opera diaboli omnipotenter destruenti PARVULO cum magnâ voce in cælo à Johanne (Ζ) auditâ lati acclamamus: Nunc facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi ejus; quia projectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri, die ac nocte: & ipsi vice-runt eum, propter sanguinem agni, & propter verbum testimonij sui, & non dilexerunt animas suas usque ad mortem. Propterea letamini cæli, & qui habitatis in eis! Tibi ergo scitissime, mel-litissime, sanctissime, ac de genere humano meritissime JESULE, benedictio; & honor, & gloria, & potestas, in secula seculorum

D I X I

Annotations varia

In
PRÆCEDENTEM ORATIONEM,
De
SIBYLLARUM
ORACULIS.

Tales (a. pag. 1.) nebulones, quos contra majestates in cælum ponunt, Petrus innuit, quando 2. Epist. cap. 2. §. 10. inquit: *Καὶ κυριότητος καὶ φρονήσεως. Τολμηταί, αὐθαδέεις, διόξας ἔρεμέισι, βλασφημῶντες; Qui gloriâ præcellentes non veniunt convitiis incessere & contemnere, quos Scriptura Filios Belial appellat 1. Sam. 10. §. 27.*

(b. pag. 1.) **A**RII hæresin imprimis Athanasius dedit perpexam, & ut ut dederit, sermo tamen ejus instar gangrænx serpsit, ut, inquirente Hieronymo contra Luciferianos, *totus mundus ingemuerit, & Arianum se esse cognoverit.* Ejus blasphemiz, ut passim apud Athanasium videre est, erant: *Patrem* (primam Personam Trinitatis) *non semper fuisse Patrem; solum esse ἀρχόντων, solum non habere similem, non ὁμόδοξον; solum immortalem, ἀναρχον, æternum; ἀγνώστον, Deumque, ubi opponatur filio, vocari; Et omnium, is a propriâ filij creatorem esse, qui filium fecerit principium; cujus alia, quàm filij, aut Spiritus Sancti sit substantia, filio invisibilis, per quem res alia idèd non sunt creata, quia ipsius manum nequiverint ferre: Vicissim λόγον, sive filium esse Deum creatum, creaturam & facturam, πρωτότοκον omnium creaturarum, primum creatum ex nihilo, naturâ suâ mutabilem, etiã ad malum, si vellet; cui Pater, quia eum præviderit præstiturum integritate, gloriã dederit, Deum non veram, sed λόγον, ut alij sint λόγοι, quos Deus loquatur; creatum à Patre, cum is proposuisset nos creare, & tum à Patre λόγον, & Sapientiam nominatum, ut nos per eum crearet, quia meram Patris manum creatura ferre non potuerint, & quæ sunt id genus blasphemiarum βδελύγματα & adhuc plura, quæ homo insensatus eru-*

cta-

stavit, donec iusto Dei iudicio, cum latrinam ingrederetur, ruptus viscera effudit, & ab Eusebianis complicitibus sepultus fuit cum pudore &c. Hujus blasphemias superiori seculo per vulgò dictos Photinianos denudò in scenam reproduxit mendaciorum spiritus, quarum innovationem noster Hasenrefferus p. m. ultimum diaboli conatum adversus Evangelij resplendescentem faculam auguratus est; cui Theologorum nostrorum calamus hætenus sanctissimo zelo eo eventu sese opposuit, quem verba sapientium, tanquam stimuli & clavi in altum defixi in recessu habent, verba, inquam, quæ per Magistrorum consilium data sunt à pastore suo, Eccl. 12. v. 11. 12.

De errore Nestorii, etiamnum in Ecclesia grassante.

(c. pag. 1.) Pauci Nestorii errorem rectè intelligunt. Sunt, qui putant, Nestorium apertâ professione duas in Christo naturas separasse, ac personam ejus divisisse: quod Nestorio tribui non potest, quippe qui ad tertium anathematismum Cyrilli, ut videre est Tom. 1. Concil. fol. 3035. ita respondit: *Si quis non secundum conjunctionem unum dixerit Christum, qui est etiam Emanuel, sed secundum naturam, ex utraque etiam subsistentiâ, tam Dei verbi, quam etiam ab eo hominis suscepti in unam filij connexionem, quam etiam nunc inconfuse servamus, minimè confiteatur, anathema sit.* In hoc autem luto utrumque crus impactum habuit, quodâ Christi ex matre nativitate divinitatem planè exclusit, concedendo quidem, Virginem Mariam esse *Χριστόκος*, hoc est, peperisse Christam; negando autem esse *θεόκος*, hoc est, etiam peperisse Deum; quia propria naturarum non possunt communicari, etiamsi amba natura in unam personam sint unita; quæ unio salva maneat, etiamsi propria naturarum mutuo non communicentur. Huic opinioni ducenti patres Concilii Ephesini se graviter opposuerunt, & firmiter statuerunt, quod *salvâ* unione personali in Christo communicatio idiomatum negari non possit, & Nestorium, hanc communicationem negantem, consequenter damnarunt, quòd *unitatem personæ solveret, & Christum in duas personas divideret*, ut ut in animo nihil minus, quam hujusmodi divisionem foverit, & sanctè contrà semper fuerit protestatus, se unum Christum, ex duabus naturis conjunctis & unitis religiosè statuere atque credere: *Ulus etiam vocabulo Persona, ut in-*

inqueret; *Persona, tanquam termino, ad conservandam ejus unitatem, omnia adscribi debere, ita tamen, ut qua sunt divina, tantum natura divina, & qua sunt humana, tantum natura humana, sine ulla communione naturarum adscribantur*: An, per amorem Christi? ovum ovo similis est, quam similes sunt in hac questione Jesuitæ Nestorio? Annon unam per conjunctionem naturarum in Christo Personam his allegatis verbis tam confessus est Nestorius, quam confitentur Jesuitæ? sed & communicatione propriorum, verbi gratiâ, *Idiomatum*, ad quam etiam *τὸ posse nasci* pertinet, ab iisdem tam negatâ, quam negavit Nestorius: *Quid enim est, ἰδιωματικῶς*, scribit Forerus in Manuali c. 2. pag. 199. *quàm appropriatio? perinde igitur est, ac si dicas, per & propter appropriationem λόγος omnia, qua carnis sunt, verè & realiter sibi appropriavit. Nugæ, subjungens, nugarum.* Sed & sicut divisionem Personæ ex negatâ communicatione Idiomatum sequi negavit Nestorius, magnâ contentione asseverans, *se in Christo etiam post incarnationem Personam conjunctionis naturarum unam sanctè credere*; ita Jesuitæ, cum Nestorio communicationem Idiomatum negantes, hanc ipsam illationem inde consequi cum Nestorio pernegant, prætendentes; *Personalem communicationem immediatâ solum esse communicationem Personæ, non naturæ, aut proprietatum naturalium.*

Aridæ, quæ Forerus cap. cit. p. 203. querit, ficus folia sponte sua de arbore doctrinæ Jesuiticæ decidunt: *Ist hæc, inquit, nostra Catholica & orthodoxa doctrina tantum abest à Nestorianismo, ut ei è diametro opponatur.* Nam I. inquit; *nos docemus Christum non purè hominem, sed divinâ hypostasi subsistentem, è virgine natum, & mortuum; secus docuit Nestorius.* Quomodo secus? ubi nam secus? Annon Mariam *ἡ ἁγία* esse, hoc est, Christum, adeoque hominem personaliter cum Deo conjunctum, ac divinâ hypostasi subsistentem, è virgine natum & mortuum docuit? II. inquit: *Docemus; verâ substantiali unione unitam esse humanitatem personæ; id negavit Nestorius; ratus filium Dei unitum esse homini non substantialiter, sed accidentaliter, per inhabitationem & dilectionis affectum.* Respond. Confessus est Nestorius, & statuit, *Christum conjunctione unum; Christum, inquam, qui est Emmanuel secundum naturam, ex utraque etiam substantiâ, tam Dei verbi, quam etiam ab eo hominis suscepti, in unâ filij connexionem*: Si igitur naturarum in Christo conjunctio ex sensu Nestorii tantum accidentaliter est, ut Forerus non procul à vero arguit, mul-

tò magis talis erit ex sensu vel hypothefi Jesuitarum, quippe qui vel subsistentiam assumptæ carnis tantum per *sustentationem* explicant, quando propositionem personalem, *Homo est Deus*, exponunt: *Filius Dei, sustentans humanam naturam, est Deus*: Disput. 4. Gerlachii *de Persona Christi Salvatoris, contra Buseum thes. 158. pag. 281. 282. III. Inquit: Nos, quando dicimus, Christum, ut Subjectum Quod, esse natum & passum, includimus, hypostasin increatam; Nestorius inclusit solum creatam, & verè humanam. Resp. Forerus, inquitendo, Christus, ut Subjectum Quod, est natus, passus, increatæ personæ Filii Dei hæc humanæ naturæ propria realiter tribuit, aut non tribuit. Si tribuit, habemus, quod volumus, nempe realem Communicationem idiomatum à naturâ ad naturam, quia hypostasis increata Filii Dei à naturâ Filii Dei characterisatâ nec essentialiter, nec realiter, nec formaliter differt, ut id, quod increatæ hypostasi realiter est appropriatum, non possit non realiter appropriatum intelligi etiam ejus naturæ; quæ consequentia procedit etiam in *ὁμοιούμοις*, hoc est, in communicatione propriorum assumptæ naturæ Divinæ, respectu assumptæ naturæ humanæ, ex hoc fundamento; quia hæc hypostasis tam increatum, immensum, & independens quid est, quam sunt reliqua attributa absoluta divina. Si ergò *tò increatum, immensum, independens esse Persona Verbi* non obstitit, quo minus ipsa fuerit communicata assumptæ naturæ humanæ, quod Forerus cum luas Societatis contribulibus admittit & fatetur; nulla utique ratio dari potest, cur hoc ipsum *increatum, immensum, & independens* absolutorem Idiomatum obstitit, quò minus etiam ipsa assumptæ naturæ humanæ communicari potuerint. Ubi frustra est Forerus, quando & *Ratione & Instantiâ* hanc consequentiam à Personâ ad Naturam in Manuali p. 201. infringere allaborat. *Ratione* quidem; *Quia personalis Communicatio fit immediatè solum communicatio Persona non naturæ, aut proprietatum naturalium: Hinc fieri, ut, si qua attributa divina & humana recipiuntur, reciprocentur immediatè tantum de Personâ, non de naturâ, & prædicentur tantum in Concreto, non Abstracto.* Frustrâ, inquam, est hæc Foreri exceptio, quæ est latens sub vocabuli *Personæ* æquivocatio, ac si per *hypostasin seu Personam* à naturis in Christo unitis Tertium quiddam distinctum, aut *Personalitas aliqua Metaphysica* intelligenda esset; quæ *exâp̄is* purè philosophica est, hujus mysticæ profunditatem ne quidem*

ambens, nedum tangens, in quo Persona & Natura Verbi differentiam realem purè respuunt, & in hoc mysterio pari passu ambulare arguuntur: Ut taceamus, prædicationem personalem etiam in Abstracto, ob communicationis naturam absolute non rejiciendam esse, non solum ob simplicissimam Verbi, *quod caro factum est*, naturam, in qua Deus & Divinitas simplicissimè sunt *τὸ αὐτὸ*, sed & ob assumptæ humanæ naturæ veritatem, quæ etiam abstractivo *humanitatis* vocabulo, non equidem præcisione abstractionis per intellectum metaphysicè, sed per communicatam hypostasin in Christo *existens* exprimitur, & prædicationis naturam in concreto induit: à quâ tamen prædicatione, ne Eutychemis errori, cujus *Iesuita & Reformati*, sed falso, nos accusant, favere videamur, abstinemus, quia tam loquendum est, ut multi, quàm sapiendum, ut pauci; Et sic Ratio Foreri cadit, quia verâ ratione est destituta. *Instantia*, quâ consequentiam à communicatione Personæ ad communicationem ad Naturam, infringere laborat, speciem habet, sed non fundamentum. Si, inquit, *propter Personam communicatam, aut appropriatam utrumque predicatum utriusque natura rectè tribuitur, licet natura ipsa immediatè inter se non uniantur, cur non etiam liceat ratiocinari? Pater communicat Verbo naturam divinam; Ergo Pater est Filius, & Filius est Pater: item, Pater generatur, & Filius generat; quia Paternitas & Filiatio eandem naturam communicant, etsi Paternitas & Filiatio inter se distinguuntur.* Resp. 1. Falsè nititur hoc argumentum hypothese, quæ supponitur, *naturas ipsas immediatè inter se non uniri.* Imò naturas immediatè uniri in personâ, tanquam in termino, analogia hujus mysterii evincit; quia *persona*, propriè loquendo, *non est uniri*, sed assumere; Personam enim assumplisse naturam rectè dicimus, Personam autem naturæ uniri aut uniri eam minus rectè & commode, quia Unio Personalis non dicitur *unio Persona & Natura*, sed *unio duarum naturarum in Persona*, tanquam in unionis termino. 2. Manifesta committitur Fallacia *ὡς τὸ ἐν ἑνὶ πρὸς ἑνὶ* quia argumentum à naturâ ad arguendam certam Personam in divinis non stringit, sicut stringit à persona ad arguendam naturam; Ueutenim in argumenti regressu identitas personæ & naturæ eadem sit attamen à naturâ, ut in Foreri argumento fit, statim ad determinatam vel Patris, vel Filii, vel Spiritus Sancti Personam non valet, ut validum est à Personâ ad arguendam naturam ejusq; proprietates & idioma; quia Natura in Divinitate tribus Personis est communis, quam econ-

tra Personæ suis Characteribus determinant, & determinatam ad singularitatem divinæ subsistentiæ restringunt, ut in Trinitate quidem sit *ἄλλος καὶ ἄλλος*, alius atque alius, non *ἄλλο καὶ ἄλλο* aliud atque aliud, quod ad allatam instantiam Foreri enervandam sufficit. Si autem Forerus, iniquendo, *Christus*, ut Subjectum Quod, est natus & passus, increatæ Personæ Filii Dei hæc humanæ naturæ propria realiter non tribuit, intus & in cute Nestorianus est, ipsi Nestorio injuriam inferens, ac si is prædicando de Christo, ut *subi. dō Quod*, quod sit natus, passus, solùm creatam & verè humanam hypostasin incluisset: Affingit hoc Forerus Nestorio: cui duæ hypostases in Christo, creata & increata, nunquam in mentem venerunt, utut Patres Concilii ex ejus hypothese de negatâ Communicatione Idiomatum hanc personarum dualitatem, per legitimam consequentiam, concluderint; cujus expressa verbain Aët. Conc. Ephes. tom. I. cap. XIII. fol. 952. ita habent, quòd nomina *Iesus Christus, Unigenitus humana divinæque naturæ ex æquo convenient, & quòd etiam Apostolus τὸ Christus nomen utrique naturæ commune ponat, quo idem Christus patibilis simul, & impatibilis circa fidei discrimen concipi queat; illud quidem secundum humanam naturam, hoc verò secundum divinam; non secus, ac Jesuitæ faciunt, qui dicendo, Christus, quæ Deus, non est Mediator (hoc est, pro nobis non est passus & mortuus) non excludunt divinam naturam conjunctionem & præsentiam, sed solùm physicam influentiam specialem illius per modum proprii principij activi Quo, ut Foreri verba in Manuali p. 211. expressè habent; quod utique examulsum Nestorianum est, quia Nestorius à nativitate, passione & morte Christi divinæ naturæ conjunctionem & præsentiam non exclusit, sed tantùm illius physicam influentiam per negatam communicationem idiomatum, ut hæretica (ex asse *Iesuitica*) ipsius verba loco citato Concilii Ephes. tom. I. C. XVIII. fol. 953. habent: *Ἐπιβλέψοντες, igitur, iniquentis, divina Scriptura dominicæ dispensationis mentionem faciunt, cum incarnationem, tum ipsam quoque mortem & passionem non divinam; sed humanam Christi naturæ semper tribuunt. Quapropter si rem diligentius consideremus, sacra virgo non Deipara (θεοτόκος) sed Christipara (χριστόκος) appellanda erit: Tantum abest, ut Forerus hoc pacto Nestorianismum à se amoliat, ut potius instar fornicis, se Nestorianum esse prodatur.**

Sed quia etiam *Reformatos* cum *Nestorio* æquè, ac *Rafos*, puta, *Jesuitas*, quoad hoc ἀξίωμα in eadem domo habitare diximus, operæ pretium est, etiam horum ficulnea folia expendere, quibus hanc maculam tegere laborant. Audiamus *Maresium*, qui novissimè in suæ *Sylloges Disputationum selectarum* parte secunda, disput. I. ex professo contra *Anonymum* quendam *Nestorii* defensore[m] tria capita tractanda suscepit, quorum duo posteriora sunt; 1. *Nestorium ab hæresi liberari non posse*; & 2. *Mariam Virginem Θεοτόκην appellari debere contra Nestorium*: Primum, quod concernit, refutare laborat *Maresius* hunc *Anonymum*, qui scripsit; *Distinxisse quidem naturas in Christo, sed non separasse Nestorium, & Christum verum, unumque Dei filium duabus naturis, divinâ & humanâ, in unam personam convenientibus, agnovisse*: sed & quod secundum punctum de virgine *Maria* attinet, eundem rectè negasse, eam Θεοτόκην, hoc est, *Deiparam* dicendam esse. Prius *Maresius* intrepidè negat, asserens contra, omnino *Nestorianum* Dominum nostrum *Iesum* in duos divisisse filios, & alium esse dixisse *Deum ex Deo Patre*: alium, qui ex sancta semper virgine natus: adductâ autoritate *Vincentij* *Liviniensis*, qui *Nestorio* fuerit coævus, & *Communit. 1. c. 17.* scribit: *Nestorius contrario Apollinaris laboravit morbo, dum sese duas in Christo substantias distinguere simulat, duas introducit repente personas, & inaudito scelere duos vult esse filios Dei, duos Christos, unum Deum; alterum hominem, unum, qui ex patre, alterum, qui sit generatus ex matre. Atque idè asserit, sanctam Mariam non Θεοτόκην, sed Ζειγοτόκην esse dicendam, &c. quia scilicet ex ea non ille Christus, qui Deus, sed ille, qui erat homo, natus sit &c.* Addit insuper *Maresius*; *Nestorium non alio sensu ἐνωσιν ὡς ὁμοιωσιν in Christo admisisse, quàm quomodo dua persona distinctæ, v. g. vir & uxor, in unumquid coalescere possint, ut Christum ex virgine natum non tam Deum, quàm Θεοτόκον Θεοῦ ὁμοιωσιν statuerit, uti ex Ephes. Can. anath. 5. liqueat; nec aliam ἐνωσιν naturarum admitterit, uti videre sit Can. sive anath. 4. Concilij quinti, quàm κατὰ τὸ ὁμοιωσιν ἢ ἐνωσιν &c.* Resp. Verisimile est, *Maresium* Consilio *Ephes.* non inspecto hæc scripsisse; nec enim gry de viri & uxoris conjunctione in allegato anathemate habetur. Neq; 2. *Nestorius* suo sensu naturas in Christo separavit, sed ut *Maresii* *Anonymus* rectè ait, distinxit, Christumque duabus naturis, divinâ & humanâ in unam personam convenientibus, quemadmodum supra ejus confessio fuit producta, agnovit, planè

ut agnoscit *Maresius*, 3. Communicationem idiomatum Nestorius negavit, planè ut negat *Maresius*. 4. Hoc tamen non obstante, unitatem personæ asseruit, concedendo, Mariam $\chi\rho\iota\sigma\tau\acute{o}\sigma\kappa\upsilon\upsilon\upsilon\epsilon$ esse, *Christum peperisse*, planè ut concedit *Maresius*. 5. Christum $\theta\epsilon\omicron\phi\acute{\omega}\rho\omicron\nu$ esse & $\epsilon\nu\omega\sigma\omicron\nu$ καὶ α παρὰ $\sigma\alpha\sigma\iota\nu$ ἢ $\epsilon\upsilon\epsilon\gamma\gamma\epsilon\lambda\iota\omega$ Nestorius statuit, planè ut statuit *Maresius*, thesi XXXVI, Anonymo adversario respondens, *humanitatem Christi tantum adiunctum persona sustentantis esse*; quod adhuc levius est, quam Nestoriana duarum naturarum in unam personam, licet citra priorum communicationem, conjunctio. 6. In eo, ut dicamus, quod res est, *Maresius* Nestorio adhuc iniquior, quia Nestorius negatâ communicatione idiomatum consequenter rectè negavit, Beatam Virginem $\theta\epsilon\omicron\tau\acute{o}\sigma\kappa\upsilon\upsilon\upsilon$, *Deiparam* esse, ipse v. *Deiparam* esse, magno, ut videri vult, Zelo, propugnat, utut Nestorianæ communicationis Idiomatum negationi, tanquam polypus saxo, inhaereat, Anonymumque adversarium, $\theta\epsilon\omicron\tau\acute{o}\sigma\kappa\upsilon\upsilon\upsilon$ cum Nestorio negantem, magnâ opum vi refutare præsumat. Qui enim *Deipara* esse potuit Beata Virgo, si divinæ Christi naturæ per unionem personalem humanæ naturæ proprietates (inter quas etiam τὸ *potuisse ex Maria Virgine nasci referendum est*) non sunt appropriatæ? sicut *Maresius* cum suis Reformatis contra syncerè Evangelicos appropriatas esse mordicè negat, quos ob assertam hanc appropriationem *Eutychianismi* accusat, & tamen per syncrètismum in communionem eorum Ecclesie recipi desiderat: num in communionem ejus Ecclesie, quam damnatâ *Eutychetis* hæresi contaminatam esse diffamat? Tantum abest, ut *Reformati* à Nestorii errore sint immunes. Quod ad duas personas attinet, quas *Nestorium* introduxisse Antiquitas constanter testatur, & quidem *Vincencius Lyrinensis* disertim; sciendum est, *Maresium* studiosè confundere Nestorii *hypothese* de conjunctione duarum Naturarum in Christo in unam personam citra communicationem idiomatum, unde B. Virginem $\theta\epsilon\omicron\tau\acute{o}\sigma\kappa\upsilon\upsilon\upsilon$, *Deiparam* esse negavit, cum *consequentia*, quam Patres Concilii Ephesini de divisione personæ Christi in duas personas legitimè ex Nestorii sententiâ intulerunt, quam consequentiam tamen Nestorius nunquam admisit, $\alpha\lambda\epsilon\pi\eta\delta\omega$ negando, quod Christus in duas personas dispescatur, etiam si communicatio idiomatum negetur, & divinæ naturæ tantum divinæ, ac humanæ naturæ tantum humana propria adscribantur, planè ut *Maresius* unitatem personæ in Christo confitetur, inquiriendo, ejus *humanitatem personam sustentantis adiunctum esse*; con-

trâ verò negando, quòd ex negatâ communicatione Idiomaticum dicitur personæ sequantur; quòd si Nestorianum non est, quid vel tandem erit? Et quidem tantum de errore Nestorii etiamnum in Ecclesia grassante.

(d. pag. 1.) Tam execrabiles sunt Judæorum blasphemie, quibus Christum, qui *Sanctus Sanctorum* est, proscindunt, ut sola eorum recitatio culpâ non carere videatur, etiam in Matrem ipsius, Virginem semper gratiosam, Maledictionum telis vibratis, quam *Mariam*, hoc est, *serquilinum*, Christum verò *Mamser*, hoc est, *spurium*; *Talui & Thola* hoc est, *suspensum* appellant, ad cujus nomen, si solifunt, ter in terram expuunt, dicentes *immach Shmo*, hoc est, *deleatur nomen ejus*: Traditione insuper ex diabolicâ malitiâ excogitatâ, Christum quotannis hac ipsâ, quâ festum natalitiorum celebramus, nocte omnes cloacas perreptare cogi, ut domesticis suis terrorem incutiant, ne istâ nocte è cubiculis suis audeant prodire &c. *Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit, qui habitet* &c. Psal. 69. v. 26.

(e. pag. 1.) Autorem hujus de *Tribus Impostoribus* libri equidem summè detestatur *Thomas Broune*, quem in suo libello, cui titulum fecit, *Religio Medici*, sect. XIX. his diris devovet: *Monstrum illud hominis, Diis inferis à secretis scelus, nefarij illius tractatus de Tribus Impostoribus author quantumvis ab omni religione alienus, adeò ut nec Judæus, Turca, nec Christianus fuerit*; utrum autem consequenter judicium suum de eo ferat, quando subjungit; *planè tamen atheus non erat*, videre non possum: qui enim ab omni religione alienus est, quomodo atheus non est? siquidem solius religionis est, *Deum esse* affirmare; hac ergò negatâ, negatur omnis de Deo confessio; & hac negatâ, quid præter Atheismum remanet? qui tum demum directè Atheistarum mentes occupat; *cùm quasi omnem cognitionem, sensum atque fidem Numinis in cordo suo, quantum in se est, extinxit*; ut *Spizelius* in *Scrutin. Atheismi* pag. 11. eum ab effectu describit. Porro, quod ad Scholiasten *Thoma Broune*, nempe *Leynum Nicolaum Melkum* attinet, qui annotationes in ejus libellum factis eruditas scripsit, auguratur ille, autorem hujus pestilentissimi libri fuisse *Bernhardum Ochinum*, qui fuit Italus, librumq; itidem pestilentem de *Polygamia* scripsit, quem *Beza* refutavit; ejus etiam *Campanella Poggium Florentinum*, in *Atheismo triumphato* suspectum reddit; *Mersennus a. Comm. in Genesis* ex singulari cujusdam amici, qui librum illum legit,

& stylum cognovit, indicio *Aretinum* esse refert; quem utut *Paulus Jovius* in *Elog. Doct. Viror.* fol. 19. Græcarum literarum decus celebret, & de literis meritissimum, tamen *Atheum* & *Atheismi* Doctorem fuisse, Itali ipsi, quorum pullus erat, tacere non potuerunt. Non ablimilis procul dubio, factus est liber, quem de *Nullitate Religionis Christiane* *Bodini* cerebrum, obstricante *Diabolo*, parturisse ajunt; hos talesque libros cum authoribus infernali busto, nedum ultricibus nostri foci flammis adjudicandos esse, nemo, cui *Christus* cordi est, negabit; quam sortem expertus est *Iulius Cesar Vaninus*, cujus etiam *Molkius* in *Annot. Relig. Medici*, l. c. & *Spizelius* in alleg. *Scrutin Atheismi* pag. 19. mentionem faciunt, itidem *Italus*, patria *Neapolitanus*, infamis *Atheorum* aquila, qui, ut *Mersennus*, l. c. scribit, cum *Tolosa* ob impietatem vivus combureretur, fassus est, tredecim *Neapoli* fuisse emissos, qui per omnem *Euroram* *Atheismum* spargerent, sibi autem *Lutetiam* contigisse, ubi spartam suam egregiâ impietate exornaverat; & quidem satis callidè, disputationibus primùm adversus *Atheos* virus suum tegendo, viâ autem hoc pacto ad illud spargendum stratâ, atque autoritate, in suo *Amphitheatro Æterna Providentiâ Divino Magico* sibi conciliatâ, in quo *Providentiam Divinam* adversus veteres *Philosophos*, *Atheos*, *Epicureos* ita defendit, ut potius eam prostituerit, & prostituendo infirmiores in præsentissimum dubitationis salum conjecerit; donec ut anguis in herba cognitus, & nullo pœnitentiæ signo dato horrendum supplicium vivigomburio exolvit, supplicium, inquam, quod *improbitas*, decollationis aut suffocationis per laqueum antecedenti fuerit moderandum.

(f. pag. 3.) De etymo vocis *Sibylle* autores passim tradunt, imprimis *Onuphrius* lib. de *Sibyllis*, *Peuserus* in *Commentario* de præcip. divinat. generibus, *Erasmus Schmid* in *Sibyllinis Orationibus*, statim *Orat. I. Iacobus Martini* in *Exercit. Metaph.* lib. 2. *Exercit.* pag. 726. & seqq. *Boissardus* in *Opere Posth. de divinat. & Magic. præstigiis* fol. 5. Ut & de numero *Sibyllarum* locis cit. de quo *Autores* valdè discrepant. Sunt, qui vocem *Sibylla* ante tempora *Tarquini*, cui *Cumæa* sua carmina vendidit, ignotam fuisse putant.

(g. pag. 3.) *Petulantia*, non ignorantia est, negare, unquam *Sibyllas* fuisse; *Nubes* testium præ oculis est, eas & fuisse, & furore percitas oracula fudisse, *Plato*, *Aristoteles*, *Diodorus*, *Strabo*,
 Pli-

*Plutarchus, Ælianus, Pausanias, Scholiastes Aristophanis, Hermias Philo-
sophus, Cedrenus, Suidas, Procopius, Agathias, Iamblichus, Virgilius,
Livyus, Ovidius, Tacitus, Plinius, Solinus, Arnobius, Lactantius, ex Var-
rone: Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Amm. Marcellinus, Martia-
nus, Cappella, Donatus, Servius in Virgilium, Isidorus, & recentiores*
Theologi ex his, imprimis ex *Lactantio*, Sibyllas & fuisse, & oracula fu-
disse, & sua antra occupasse, & alia plura, calamo, utut quoad circum-
stantias differente, quoad rem tamen unanimi, asseverant & testantur;
sed quod ad authenticam oraculorum, quæ illæ fuderunt, & quemad-
modum in octo libris digesta adhuc extant, attinet, quæstio gravior
est, de quâ de hinc in genere; quod autem *Cumae* & *Erythrae* speciatim
de Christo edita, & à nobis in habitâ Oratione producta oracula concer-
nit, deinceps de iis agemus.

(b. pag. 3.) Confer *Historicas nostras Institutiones* lib. I. cap. XIII.
Ubi Canon. num. VI. hic traditur. *In historiarum lectione dispari-
tas Circumstantiarum unius & ejusdem historia à diversis descripta lecto-
rem non terreat, ut historiam talem proinus fabulam esse suspicetur. De-
claratur simul inibi hic Canon ratione & exemplis.*

(i. pag. 4.) vid. *Peucerum de præcipuis divinationum generibus*, im-
primis de *Jeomantia* pag. 119.

(k. pag. 5.) *Quæstio generalis præmissa: An Sibyllina Ora-
cula, sicut octo libris comprehensa hodie extant, sint
authentica, & non potius, in iis præsertim, quæ Christi
nativitatem, miracula, passionem & mortem concer-
nunt, pro supposititiis sint habenda?*

Sunt, qui *authentica* esse affirmant: sunt vicissim, qui contrarium sta-
tuunt, & *supposititia* esse dicunt; Utrunque viri magni. Qui *authenti-
ca* esse dimicant, sunt, sicut ex Oratione habitâ l. c. constat, ipse *Eu-
sebius*, fidus antiquitatis perillustre; quem sequutus est *Baronius* in *An-
malibus*; *Bellarminus*, qui, ut meminimus, hæc oracula *Photinia-
nis*, divinitatem Christi negantibus, opponit, item *Jacobus Martini*
in *Exerc. Metaph. Erasmus Schmidius* in *Sibyllinis Orat. tertiâ*, *Noris*
in *Nov. Test. annexâ*; *Boissarâus* in *Tractatu posthumo*; *D. Gerhardus*
in *Tomis*; *D. Franzius* de *interpr. Scripturæ*; alii. Audiamus ergò, quæ
saeculorum sit sententia,

Eusebii sententiam quod concernit, subjecitis quatuor libris de vita Constantini Orationem sub nomine Constantini, τῶν τῶν ἀγίων συλλόγων inscriptam, cujus pars de divinitate Christi etiam extraneorum testi-
 moniis astruendâ absolvitur, in quibus etiam illa ἀκροστιχίς affertur, ejus
 initiales literæ Salvatoris nomen & crucem exprimunt; quam etiam
 nos in hac Oratione, ut deinceps audiemus, pro authentica habui-
 mus. Hanc acrostichidem postquam Eusebius recitavit, adeo eam
 pro authentica habuit, ut subdiderit: *Et hæc virgo perspicuè vaticinatæ
 potuit. Hanc ego quidem beatam judico, quam Servator providentiæ
 suæ ergà nos vatem elegit.* Etiam refutatis, qui eam pro suppositi-
 tia habuerunt, quando pergit: *Verùm multi sunt, qui hanc ista vati-
 cinatam esse non credunt, quamvis Sibyllam Erythream vatem fuisse
 confiteantur, sed suspicantur, aliquem nostræ religionis, poetica Musa non
 expertem, hæc condidisse carmina: ὀψέροισι τὸ αὐτῶν, hoc est, esseque illa
 adulterina, cùm utiles sententiæ habeant, multam voluptatum licentiam
 amputantes, & ad temperatam, & honestam vitæ conversationem du-
 centes.* Est autem, pergit, veritas in propatulo, cò quòd nostræ religio-
 nis viri tempora diligenter & exactè collegerunt, non posse conjecturari,
 quòd pœma hoc à quopiam sit post Christi factum descensum & judicium.
 Est enim in confesso, Ciceronem hoc perlegisse, illudque in Romanam dia-
 lectum transulisse, & commentariis suis inseruisse; denique hunc im-
 perante Antonio interemptum &c. Longum esset referre, quæ de quat-
 tû Eclogâ Virgilii ex Sibyllæ Cumanæ carmine desumptâ, in hanc
 sententiam idem commentatur, ex quibus præsumptio, quæ suppar est
 demonstrationi, hæc sumitur; Si ex mente Eusebii hæc de Christo acro-
 stichis authentica est, & pro adulterina non habenda, omninò etiam Si-
 byllarum carmina, quæ tum temporis cit cumferebantur, & adhuc extant,
 reliqua pro authenticis esse habenda, nec rejicienda inter supposititia.

Quæ Baroni, ejusque Epitomatoris Spondani, & Bellarmini de
 Horum carminum ἀψέροισι sit sententia, brevitatis causâ tantùm ex
 Spondani verbis colligamus, quæ A. Chr. 19. num. 11. hæc sunt: Anno
 verò Domini decimo nono, quo creati sunt Coss. (Cosius Rufus & L. Poni-
 ponius Flaccus) cùm vana quadam oracula, tanquam Sibyllina, de Urbis
 interitu, anno nonagesimo ab ejus origine obvencuro ferrentur, idem
 Tiberius Imperator tanquam falsa redarguit, eaque occasione omnes
 fatidicos libros inspiciens, legitimos ab spurcis selegit. Quod etiam
 olim

olim ante Christi adventum jussu Augusti de iisdem Carminibus Sibyllinis, toto orbe conquestis, factitatum auctores (Tacit. l. 5. Suet. in Octav. c. 31. Diolib. 34.) testantur. Nec est dubium, quin ista magnâ providentiâ contigerint, ut qua adversus Gentiles Christiana ex iudem libris de adventu Christi essarent, nullâ imposturâ suspitione accusari jure possint. Quid pro authenticâ horum carminum dici potest disertius? Bellarmini fiducia, in authenticam horum Carminum posita, ex eo colligenda est, quòd l. 1. de Christo c. 2. peculiarem classẽ argumentorum pro asserenda Deitate Filii Dei contra Photinianos ex illis produxit; asserens, Sibyllas multa clariùs prædixisse, quàm ullus Prophetarum prædixerit; simulque provocans ad Clementis testimonium, quod Paulus gentiles sit hortatus ad carmina Sibyllarum legenda. Ex quo consequens est, eum, si quoad claritatem non certiozem, saltem quoad certitudinem non minorem authenticam his oraculis tribuere, quam Scripturæ tribuit; secus quí Deitatem Christi contra Photinianorum blasphemias ex iis probare conatus fuisset?

Hanc ipsam sententiam fovit etiam, ut paulò suprâ dictum, Erasmus Schmidius in Oratione tertiâ, Notis ejus & animadversionibus Novi Testamenti annexâ, ubi post sollicitam remotionem à statu quæstionis eorum librorum, qui annis 81. ante Christum natum cum Capitolio exusti fuerunt, & in quæstionem amplius venire non possunt, tandem de illis octo libris, qui tempore Augusti paulò ante Christum natum passim ex toto mundo comportati, & censuræ XV virorum Romæ subjecti fuerunt, fol. 1506. scripsit: Ego verò pro genuinis Sibyllinis carminibus eos acceptare non dubitem; cum operoso conatu solutionis argumentorum, quæ contra eorum auctoritatem à præstantissimis viris afferuntur, inquam solutionem, qualis nam sit, deinceps inquiremus.

Nec de hac ipsâ authenticâ dubitat Jacobus Martini in Exercit. Metaph. l. 2. p. qui acrostichidem, quæ ab Eusebio Erythraeo ascribitur, pro ea habet, quam Cicero l. 2. divin. sibi lectam testatur; nec Wolfgangus Franzius, qui Eusebio calculum in Tractatu de Interpret. Script. pag. 203. & seqq. imprimis de acrostichide liberaliter adjicit; nec Gerhardus, cui idem horum Carminum autoritas suppositionis suspecta esse non potuit, quia in dedicatione Harmonia Evangelice de passione & crucifixione Christi præfixâ, ea, quæ de Christo apertissimè loquuntur, intrepidè, ac si eorum auctoritas omni scrupulo careret, al-

legat; nec, ut alios multos præteream, Iānus Iacobus Boissardus Vossianus, qui in *Traſſatus* poſtumi de divinatione & magicis præſtigiis epistolâ dedicatoriâ ipsum Spiritum Sanctum nonnunquam per Sibyllas locutum fuisse autumat, ut nomen Iesu Christi, tempus item ejus adventus, locum nativitatæ, vitam, miracula &c. apertissimè exprimerent; addito: *Non esse, quoddam harum scriptis quidam fidem derogent;* allegatis simul verbis Eusebii, quibus suppositionis scrupulum in agnoscendâ *adſervitiæ* lectorum animis eximere allaborat.

Econtra qui hæc carmina authentica esse negant, & pro supposititiis habent, sunt gravissimi viri, quibus cerebrum non in calcaneo est, viri in antiquitatis nemore versatissimi, rationibus ducti gravissimis, quæ omnino dignæ sunt, quibus animus advertatur.

Hos inter meritò primo loco numerandus est D. Iohannes Opsopanus, qui Sibyllina Oracula, quæ octo libris impressa extant, ex vet. codd. aucta, renovata, & notis illustrata anno 1607. magnâ diligentia Parisiis edidit, & in præfatione ad Lectorem eorum authenticæ ea argumenta opponit, quæ solertissimis ingeniis negotium facessunt, nec dum à quoquam solidè soluta extant; exempli gratiâ: *Testari Patres, Iustinum Martyrem, Tatianum, Clementem, Alexandrinum, Eusebium, ac ceteros Scriptores Ecclesiasticos, nullam Sibyllam Mose priorem fuisse; Et tamen Sibyllam nostram lib. 3. de Mose vaticinari, diluvium predicere, ac profiteri, se cum suo marito, socero ac socru, cum leviribus & glossibus in diluvio jactatam fuisse; quod utique insolens sit; & vaticinium tanquam postres gestas prolatum vanum reddat.* Porro quod plurima ex his libris oracula post Christum natum sint conscripta, tria argumenta affert. 1. *Quia libro V. Sibylla asserat, se alterum incendium adis Vestalis vidisse; quod teste Eusebio in Chronicis sub Imperatore Commodo contigerit, quo cum Vestæ edibus etiam Palatium & plurima urbis pars solo sint aquata.* 2. *Quia non statim tempore Apostolorum, sed primum circa Antonini & Commodi Imp. tempora, adeoque circa annum Christi 160. hæc Sibyllarum Carmina antea, quantum sciat, Christianis ignota, in vulgus effertæ, & à scriptoribus ejus ætatis citari cœperint.* 3. *Quia opiniones, post Christum natum demum à Christianis excogitate, bis libris expressè insertæ deprehendantur: videlicet impios post aliqua secula ex æterno supplicio liberatum iri, quod oraculum lib. 2. horum carminum habeat ut; qua fuerit Ori-*

genis sententia, ut August. l. 21. de C. D. c. 17. habet. Item, *Nerone* subtra-
 dum suo tempore revelatum iri, *Anti Christum fore*; (quod in his Car-
 minibus passim inculcetur, ubi de Nerone fit mentio) *qua nonnullorum*;
 at iterum August. l. 24. 20. de C. D. 29. scribat, fuerit *en 2. Thessal. 2. de*
tum temporis jam operante Mysterio Iniquitatis capta opinio. Quis non
 arguat, hæc carmina à quodam Christiano his opinionibus infecto,
 qui, ut infra dicitur, *Montanus* fuisse præsumitur, esse facta atque pacta?
 Pergit Opsopæus: *Sibylla carmina, ut referat Iustinus, esse insoncinna,*
obscura, mutila, ne quidem ab ipsâ intellecta, quia cum furore effusa; hos
 autem octo libros Sibyllinos fere perpetuum ordinem servare, librum pri-
 mum, de creatione, de etatibus, de Noe, de diluvio, fere ut *Genesis*; Tertium
 de Saturno & Titanibus, de Mose, de lege, de captivitate *Babylonicâ*; quar-
 tum de quatuor Monarchiis; Quintum quindocim Imperatorum historias
 continere; Ergo oracula non esse &c. Sed nec dictionem ipsam, sive phrasen
 horum carminum Oracula à Sibyllis edita spirare Opsopæus demon-
 strare pergit; recitans catalogum vocum, quæ partim insolentes sint,
 partim nova, partim è sacris literis desumpta, partim ineptis etymologiis
 effusa, quas longum esset hic exscribere; nedum ut *Homericæ majestas*
ibi insit, quam Diodorus illis inesse scripsit, testans, ipsum Homerum plu-
rimos versus ex Sibylla oraculo in sua opera transtulisse; cum contra
in his Sibyllinis libris, qui hodie extant, vix sex vel septem hemistichia
Homericis similia reperiantur: Summatim; carmina esse ut plurimum
sibi dissimilia, dura, coacta, ex Scriptura, Orphico, Hesiodo, oraculis Apol-
linis, Phocylidis, & ceteris gnomiis poetis confarsinata. Ad res ipsas
 in his Oraculis expressas quod attinet, modumque, quo referuntur,
 iterum demonstrat Opsopæus ad oculum, tam planè & copiose eas in
 illis libris describi, ut facile conicere liceat, illas non prædictas, sed prius vi-
 sas, auditas, aut lectas his scriptoribus fuisse, historias, non oracula esse; verbi
 gratiâ: *Vaticinium Esaiæ, Ecce virgo concipiet, & pariet filium, Sibyllam*
nominatenus exprimere: Ecce Virgo Maria pariet puerum Jesum in Beth-
lehem. Quis credat Sibyllæ, Apollinis sacerdoti, mysterium Incarnationis
filij Dei clarius fuisse revelatum, quam propheta Περσέμενος, inquit porro,
ὦ τὸ ἱερὸν μυστήριον τοῦ κυρίου? Quis prophetarum Baptismum Iohannis in Ior-
dane, apparitionem Spiritus Sancti in Columbe specie prædixit? nullus: At-
qui Sibyllis, si credere fas est, hæc prædixisse, sicut libro VI. horum Oracu-
lorum sit videre. Sic Oracula de Christo, & de XV. Imperatoribus, quo-

rum singula nomina & facta statim ab initio libri V. referuntur, miram relationem historicam de rebus prateritis esse; quomodo ergo oracula de rebus futuris? quamvis nomina tantum capitalibus literis Græcis designentur, ut ægimata potius, quàm historica relatio esse videantur: que fraus quandoq; etiam in iis oraculis deprehendatur, qua futura prædixisse videntur, quando autor eorum ex numeris, qui ex nominum literis exurgunt, harioletur; verbi gratia, quando libro VIII. Romam dicit perituram, postquam numerum nominis sui compleverit &c. Hactenus Opsopæi argumenta, quibus αὐθεντικῶν horum Oraculorum impugnat.

Opsopæi argumenta reassumit Casaubonus Exercit. I. ad Apparatum Annalium Baronii, Num. XVIII. fol. 72. 73. 74. Ubi ex claritate horum Oraculorum de nascituro Christo è virgine, de passione ipsius & cruce, de regeneratione per Baptismum in vitam æternam &c. ita infert: Ego verò suspicionem meam hoc loco dissimulare non possum. Nam equidem ingenudè profiteor, omnia hujus generis sive oracula, sive nuntiata, quò aperta sunt, ed fieri mihi suspèctiora. Rationes, quibus Casaubonus se moveri, ut sic sentiat, profiteatur, compendio proponam. I. inquit, Verbo Dei contrarium vidèri, tam profunda mysteria Gentibus, quàm Dei populo peculiariter dilecto, ac suamet voce per prophetas erudito, clariùs fuisse proposita, quia sciamus, quàm exiles scintilla veritatis priscis temporibus populo Iudaico illuxerint; ut Apostolus tempora ante Christum χρόνος ἀπορίας, tempora ignorantia, Actor. 17. v. 30. appellet, & sepe repetat, doctrinam de salute generis humani ante Christi incarnationem fuisse mysterium, quod absconditum à seculis & generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis eius, Coloss. 1. v. 26. confer. Rom. 16. v. 25. Ephes. 3. v. 9. Quomodo ergo Sibyllina oracula, qua læsum sine ambagibus aut anigmatibus, ipso etiam nomine indicant, facta illius narrant, Job. Baptistam venturum nuntiant, & præconium illius, quale in Evangelio habetur, commemorant, pro non supposititiis habeamus? Tàm claram ne lucem gentibus affulsisse putemus, cum adhuc populus ille τῶν Ἰουδαίων in tam densis tenebris jacebat? Quod argumentum vel ab ipso Apostolo confirmari videtur, quando Rom. 3. v. 2. scribit, quod λόγια Θεοῦ Judæis præ cæteris credita fuerint, quibus hæc Goshen fuit illustrata, cum tristissimæ tenebræ reliquo orbi tetrarum incumbent. 2. Se moveri, inquit porro Casaubonus, ut his oraculis dissidat, quod apud Platonem, Aristotelem, Theophrastum, & tot alios à paganis curiosissimos om-

animi disciplinarum scrutatores eorum, quæ hodie apud Mercurium & Sibyllas miramur, nullum penitus extat vestigium; Et 3. vehementer se etiam moveri, quòd primis Ecclesie temporibus quam plurimi extiterint, qui facinus palmarium judicaverint, cœlestem veritatem figmentis suis ire adiutum, quòd facilius nova doctrina à Gentibus sapientibus admitteretur: quæ officiosa mendacia, bono sine excogitata vocaverint; ex quo fonte sexcenti alij libri sint orti, quos illa ætas viderit sub nomine etiam Domini Iesu, & Apostolorum, aliorumque sanctorum publicatos, quorum plurimos Gelasius Papa in Decreto suo, & Romani Concilij enumeret: hoc factum, inquit Casaub. vehementer esse reprehendendum, cum admiratione magnâ, quòd Patres ejusmodi scripta (qualia Sibyllina sint) tantâ facilitate receperint, & ad fuleiendam Cœlestis veritatis auctoritatem testimonio ex illis proferre non dubitaverint; quemadmodum etiam alios constat, libros à Iustino, Clemente Alexandrino, Tertulliano, & alijs Patribus saepe fuisse laudatos, quos jam nemo, vel mediocriter studiis Theologicis imbutus, Apocryphos fuisse dubitet; Paulum Græcos ad libros Sibyllinos, ut de Filio Dei veritatem inde discerent, rejecisse, quòd Clemens Alexandrinus scribat, Traditionem esse, nullâ fide dignam. Quòd denique de Testimonio Eusebii & de acrostichide Erythrae adscriptâ, ut & de Virgilia addit, mortem & passionem Christi ei non fuisse probè notam, inferius libabimus, ubi de utriusque & Cumææ & Erythrae allatis oraculis sigillatim agemus. In Casauboni sententiam pleno gradu concedit Boxhornius in Histor. universali pag. 12. & seqq. Itatuens, quòd aperta sint hæc oracula, eò magis illos, qui Sibyllis ea tribuunt, falsos deprehendi, cum pleraque sint *Admiranda*.

Tandem in authentia Oraculis, sub nomine Sibyllarum etiamnum extantibus, *Alcippiv* abjudicandâ omnium rigorosissimus est Dn. Ioh. Henricus Baclerus in sua Dissertatione in Bucolicon Virgilij Quartum, in qua pag. 7. Alberico Gentili, putanti, non dubitandum, quin Virgilius consecrerit versus plures hinc de Sibyllinis versibus, respondet; Non possumus (puta, quòd Gentilis innuit) avidè amplecti, qui *Sibyllinæ* penitus ignoramus; quâ assertionem in ventos abijt horum Oraculorum univèrsa autoritas: Quòd enim penitus ignoratur, ejus autoritas & respectus non potest, quoad nos, non pro non ente haberi.

Possent, si hæc non sufficiunt, adhuc alie rationes afferri, quibus, si nonnulla, tamen dubia reddi possent videtur horum oraculorum autoritas:

toritas : inter quas non negligendum est, quòd authentica eorum exemplaria non potuisse videntur venire in Christianorum manus arctissimam custodiam, quâ Sibyllini libri à Romanis secretissimè fuerunt habiti, primùm per *Duumvros Sacardotes*, quorum officium erat, hostibros Romæ in delubro Junonis, quod erat in templo Jovis Capitolini in cella quadam subterranea arca lapideâ inclusos custodire, eosque, si Senatus consulto juberentur, adire, & quæ propositæ quæstioni appositæ invenissent, Senatui fideliter referre : quibus Duumviris additi fuerunt duo ministri publici, qui juxta sua ministeria etiam illorum fidem observarent, quia absque Senatus consulto hos libros adire, vel aliis legendos aut describendos concedere tantâ severitate fuit prohibitum, ut *Rex Tarquinius Priscus M. Aurelium*, Duumvirorum alterum culeo bubulo insumtum, tanquam patricidam, in mare projecerit, quia libros Sibyllinos *Petronio* cuidam contra Sacerdotii fidem deservibendos dedit, adeoque patris sacra & secreta prodidisse fuit visus ; qui Duumviratus post exactum *Tarquiniu Superbum*, à Consulibus in Decemviratum, & sub *L. Cornelio Sylla* Dictatore annis 79. ante Christum in XV Decemviratum, tandemq; in XLviratum, retento tamen *XVvirum* nomine, hac de causa excrevit, ut Sacerdotium hoc ad Sibyllinos libros habendos, & custodiendos publicâ autoritate sanctius certius, & inviolatius redderetur, quemadmodum in Oratione habitâ exemplum custodiæ horum librorum sub Augusto, cum duobus forulis auratis sub Palatini Apollinis basi conderentur, ex Suetonio fuit adductum. Quomodo ergò certa, & indubia exemplaria horum Carminum in Christianorum manus pervenire potuerunt?

Hæc argumenta quemadmodum non sunt contemnendi roboris ; ita robur illorum incrementum sumere videtur ab infirmitate solutionum, quas assertores autoritatis horum carminum tentare solent, & imprimis *Erasmus Schmidius*, olim Professor Wittenbergensis, Vir, cum vita maneret, de græcis literis optimè meritis, pro Sibyllis proponit, dum in *Sibyllinis*, Operi posthumo *Notarum & Animadversionum in Novum Testamentum* annexis, Oratione tertiâ magnâ equidem pietate, utinam tantâ soliditate, aliquot argumenta, quæ authenticæ huic opponuntur, solvere conatur. Videamus ergò.

Ad argumentum, quod quidam afferunt, *Erythraam oracula sua græcâ lingua conscribere idèd non potuisse, quia proficiscatur, se cum Noab*

in arca diluvii fuisse, cum græca lingua nondum, sed unum labium in universa terra esset, nempe hebraicam &c. ad hoc, inquam, argumentum respondet Schmidius; Hanc Erythraam fuisse uxorem Iapeti, cum quo post Babylonicam linguarum confusionem in insulas, per quas Europa, & imprimis Græcia intelligatur, commigraverit, quod græcam linguam, quam in confusione Babylonicâ accepit, ipsa & maritus Iapetus transfulerint; hinc etiam ejus oracula in hac lingua fuisse scripta: sed quàm laxè hæc, & quæsitè!

Nam posito, quod ad græcæ linguæ dialectum attinet, rem ita se habere potuisse; an revera se ita habuerit, hoc est, de quo ambigitur, ob rationes in mensa solis positas. 1. Quia mera conjectura est, hanc Erythram Iapeti conjugem fuisse: quomodo hoc probabitur? quia nondum probatum est, eam cum Noha in undis diluvii fluctuasse. Nec refert; hoc ipsam Erythram in suis carminibus profiteri, testari: hæc ipsa enim carmina sunt, quorum veritas & autoritas in dubium vocatur, ut hæc instantia sit manifesta petitio principii. 2. Si fuit Iapeti uxor; ergo non virgo: atqui Eusebius expressè eam vocat virginem: *ἡ ἄρτιος*, inquit, recitata acrostichide, *τῆς ἀπερθέως Ἰσλαδὴν θεόθεν ἐπέειπε ἀεὶ ἄρτιος*. hoc est: ut habet versio; Et hæc virgo perspicuè vaticinari potuit. Hæc enim Phabadas sive Pythia, scribit Boissardus in Opere Poltumo cap. II. fol. 4. à principio ex virginibus tantum eligi erant solite, donec una illarum ab Echerate violata est: post hunc incestum sancitum est edito populorum, ne in posterum ullâ Pythia oraculis præficeretur, nisi atate jam profectâ, ut testatur Palaphatus lib. 1. Et denuo 3. si cum Noha, tanquam nurus Nohæ in arca fuit, & consequenter non Ethnica, sed ex familia & ecclesia Noha, in qua promissionum de Messia frequens fuit memoria & consideratio, quas etiam posteris suis illa diligentissimè voluit inculcatas, quod eo feliciter præstare poterit, quod rectius de eis informata, & simul dono prophetia divinitus instructa fuerit; ut Dn. Schmidius in orat. d. fol. 1508. scribit, quomodo sexta post diluvium ætate vixisse; imò quomodo Apollinis Sacerdotem, propter dementiam parentum tali cultui traditam, & dedecorosis furiis agitatam fuisse (quæ omnia Eusebius in vita Constantini de ea refert) credamus? Num Nohæ, ejusque procul dubio pientissimæ uxori ullam adscribamus dementiam, quâ filiam furioso & dedecoroso cultui tradere, & ex eâ

Sacerdotem Apollinis, hoc est, Dæmonis facere voluisse putemus? Et alia plura transeant?

Ad argumentum ex rhapsodia & inconcinnitate Sibyllinorum carminum respondet; Est, inquit, fol. 1507. *sanè in carminibus Sibyllinis* (Ὁφάλαμα descriptorum semper excipio) *ea Græcissimi puritas, ut nulli Poëtarum Græcorum aliquid concedere videatur. Sæpius profectò Homericus, Sibyllino ita similis est, ut ne ovum quidem ovo similis esse possit &c.*

Atque contrarium Oppoens in Notis in hæc carmina patitur, ut infra audiemus, ad oculum demonstravit: quod etiam quilibet Græcam linguam mediocriter doctus ex collatione horum carminum cura Homeri charactere observare potest, ut mirandum sit, hunc insignem, de græcis cum primis literis meritissimum virum præ facilitate credulitatis in hac Phæbade non vidisse ea styli ὀρθώματα, quæ non descriptoris negligentia, sed scriptoris ignorantia commisit: Ut dicere quis posset de hac devotione erga hanc Pythiam: *Quisquis amat vanam, vanam putat esse Dianam.*

Ad argumentum de nimia temporis diuturnitate, ad quam vita Erythrae, si ea cum Noha in arca, ejusque nurus fuisset statuitur, extendenda esset, quia etiam de illi excidio & Græcorum victoriâ imò de infuscæ adventu in Italiam, & fatalis terræ Inventionis oracula tradat, Hæstore atque Priamo, Peleo & Achille nominatis, quorum atatem utiq, attingere non potuit. Ad hoc argumentum, quod insolubile videtur (hoc enim pacto hæc Erythra Trojanum excidium attigisset, ac ultra millenarium vixisset, quia diluvium, in cujus undis se proficetur cum Noha in arca fuisse, in annum Mundi 1656 Troiz a excidium in annis 1702 incidit) ad hoc, inquam, argumentum hæc Schmidij est responsio: *Sibylle oraculum non eo sensu esse accipiendum, ac si illa ἀντιπροσώπως Græcis adversus Ilium viduoriam, Ænea contra Italiam promississet; sed hos eventus in illius oraculis predictos, à Græcis deinceps ex his ipsis Oraculis collectos fuisse. Non obstat, quod Hæstor & Priamus, Pelous & Achilles nondum nati, fuerint nominari. Neque enim in Propheciis insequens eye, nomina personarum ante Personas extare, sicut Cyrus sive Corus diu ante natiuitatem fuerit nominatus.*

Sed responderemus, si obtineri posset hæc assertio, in *Prophetiis infrequens non esse, nomina personarum ante personas extare*, solutio, hæc Schmidiana argumentum objectum elumbe redderet? Sed quando, quod postulatur, obtinebitur? Unicum exemplum de Cyro ante nativitatem ab Esaiâ nominato non facit regulam, sicut una hirundo non facit ver: quot urbibus minatus est Deus excidium & everfionem, verbi gratia; Iplis Hierosolymis, everforibustamen, v. g. Nebucadnezare ac Tito Vespasiano multo ante tempore nominetenus non expressis; exinde argumentum non topicum, sed necessarium est, quando argumentamur: *Erythraa in Oraculis de excidio Troja Hectorem atque Priamum, Peleum atque Achillem nominetenus exprimit: Ergò etiam eorum tempora attingit, & consequenter cum Noab in arca non potuit esse.*

Ad argumentum de materia, *Non esse verisimile, extra Ecclesiam Dei esse de Christo & Anti-Christo tam expressa vaticinia, qualia huic Erythraa adscribantur*; responderet: *Neque hanc Erythraam fuisse extra Ecclesiam, consequenter nec Ethnicam, sed ex familia Noab, & Iapeti conjugem &c.* Sed hoc modò fuit dilutum. Magorum & Bileam exemplum nihil efficit, quod tanquam singulare solemnitatem vaticinandi, qualem oraculum Erythrae, tum reliquis Sibyllis his octo libris adscripta præ se ferunt, nondum arguit.

Tandem argumentum à claritate & perspicuitate horum oraculorum desumptum, quod *Casaubonus* supra potenter strinxit, *Schmidius* in dicta orat. fol. 1508. ita solvere tentat: *Tanta claritate miseris Gentilibus, qui in tenebris ignorantia sederint, opus fuisse. Elucescere inde bonitatem Dei, seriamque voluntatem, ut omnes ad filium suum convertantur. Secus gentes scire non potuisse, virginem parituram esse, nisi tam clara vaticinia habuissent. Esaianum Oraculum, Ecce Virgo concipiet &c. Gentibus ferè ignotum fuisse, & vix à Iudeis non in dubium vocatum &c. sine his oraculis nec Ovidium scripturum fuisse de Casare Augusto, quod visurus sit prolem sanctâ de virgine natam &c. licet hoc de Tiberio, Livia ab Augusto adoptato filio intellexerit; quod & Virgilius in quarta Ecloga fecerit. Nec tam clara fuisse hæc oracula ante eventum, ut jam sint per Christum completa, utut circumstantia à Sibyllis fuerint expresse, quas Evangelistæ de miraculis, de passione & morte Christi referunt, Venturum esse Regem de Cælo, qui inter alia miracula quinque milia hominum quinque paubus, & duobus piscibus sit satiatus &c.*

Piè hæc videntur scribi, sed causæ præsentis parum analogè: fortius argumentum à *Casaubono* est adstrictum, quam hic à doctissimo *Schmidio* solutum. Cur gentes majori claritate revelationis opus habent, quam cives sanctorum, & domestici Dei? Annon naturales tenebræ, de quibus in admirabile lumen Dei vocamur, utrobique sunt uniusmodi, solo revelationis lumine dissipandæ, discutiendæ? Si ex hac majori claritate horum miraculorum erga gentes elucet Dei bonitas, consequens erit, bonitatem Dei erga populum suum in Ecclesia minore fuisse, quam erat erga gentes extra Ecclesiam: Imò vocationem ad gratiam etiam extra Ecclesiam (extra quam tamen non est salus) quam in Ecclesia clariorem esse, quæ quis admittat? Quid enim respondebimus: Regio *Psalti*, bonitatem Dei erga Ecclesiam ob revelationem sermonis soli Ecclesie, seclusâ omni natione aliâ, prædicanti, quando inquit: *Qui annuntiat verbum suum Iacob, iustitias & iudicia sua Israel. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestavit eis*: Psalmi 147. v. 19. 20. Gentes citra Erythrææ oracula scire non potuisse, Virginem parituram esse filium, falsum est, quia aditus ad Ecclesiam etiam in V. T. ipsis non fuit occlusus, in qua hoc mysterium, ex *Esaia avr̄n λεξ̄ει* discere potuissent, ut constat ex aggressu profelytorum ad Ecclesiam, qui frequentissimus fuit in V. T. Et esto, sciverint hoc ex his oraculis, *Virginem parituram esse filium*, quid profuit eis hæc scientiâ, quæ ideò salutaris non fuit, qui solertissimi inter eos, quales fuerunt poætæ, *Ovidius & Virgilius*, iste de *Tiberio*, hic de *Salonino*, Pollionis filio, id fuerunt interpretati; Messia ipsis planè manente incognito. Vaticinium, quæ κατὰ τὸ ἄριστον eventum sine ægnimatis cum omnibus circumstantiis describunt, ut nihil, nisi quod futura sunt, ab historia, quæ factum refert, differant, quemadmodum multa oracula Sibyllina se habent, in illis claritatis gradus non habent, sive futura sint, sive completa coram oculis versentur: quod de vaticiniis prophetarum dici non potest, quorum vix ullum clarius est, quam *Esaianum*, *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium*: Quod tamen Erythra (si quidem id Erythrææ est) & nomine *Deiparæ*, & loco nativitatis illustrat; *Ecce*, inquit, *Virgo Maria pariet puerum Iesum in Bethlebem*. Hactenus de argumentis pro authentia octo librorum Sibyllinorum carminum, ut extant, & Sibyllarum nomine circumlocantur.

*Decisio questionis hætenus in utramque
partem disputatæ.*

Quid concluditur ex argumentis hætenus pro & contra reciprocatis? Ergone octo libri, oraculorum, qui Sibyllarum nomine publicati extant, non sunt Sibyllarum, sed Sibyllis suppositi? quod quidem ex disputatione, hætenus ex gravissimis auctoribus, ut & gravissimis rationibus agitata, sequi videtur?

Quò major est autoritas eorum, qui hanc questionem affirmant, & pro authenticâ horum librorum in acie stant, ut ea omninò maxima est, quorum nomina Ecclesiæ lumina sunt, ut juxta antiquos Scriptores, *Iustinum Martyrem, Theophilum Antiochenum, Athenagoram, Clementem Alexandrinum, Firmianum Lactantium*, & alios, quos hæc oracula contra gentiles allegasse legimus, etiam sunt nostri & nostrates, *Franzius, Jacobus Martini, Gerhardus, Jacobus Boissardus*, & cujus argumenta modo ventilavimus, *Erasmus Schmidius* (quanti Theologi, quanti Philosophi & Philologi) quò major, inquam, est horum virorum autoritas, eò durius est, & reprehensioni proximius, hanc questionem negare, & his libris abjudicare autoritatem authenticam qualiscunq; vel tandem illa sit, quos antiquitas & superior ætas ferè unanimi consensu pro Sibyllinis habuit, iisque *Σείων* & subesse fuit opinata; à quorum consensu sine rationibus urgentissimis discedere modestum ingenium nefas ducat, ut tacere malit, quàm loqui cum eorum præjudicio. Verum quid agamus, ubi progressu temporis, quod multa aperit, in propatulo est veritas, & Sol in horizonte nostro verticaliter radiat, magnisque nominibus non tam ignorantia, quàm credulitatis aliqui ndiu imposuit facilitas, ut supposititios libros pro genuinis habuerint, qui vel tandem pseudëpigraphi sunt deprehensi? quemadmodum *Casaubonus* loc. sup. allegato, Apparatus Num. XVIII. fol. 73. plurium adhuc librorum mentionem facit, qui sub nomine etiam *Domini Jesu & Apostolorum, aliorumque Sanctorum* fuerunt publicati, quos *Gelasius Papa* in suo, & *Romani Concilii* decreto enumerat, sed ab Ecclesia tandem fuerunt rejecti. Non tamen levis, sed ratione tum temporis nixa fuit Patrum in recipiendis his libris facilitas, quæ tempore opus habuit, donec vel tandem, ut nunc est, veritas fuit manifestata: quod etiam *Casaubonus* vel tandem agnoscit, quando l. c. paginâ versâ subjungit: *Sed tempore opus erat, ut falsus descerneretur.*

Restat, ut ambage semotâ edisseramus, quæ nam vel tandem de his libris & oraculis sit nostra sententia. Statuimus ergò, nec omnia, nec nulla in iis extantia oracula, Sibyllis esse tribuenda: Non omnia, ob argumenta superius allata, quæ maximæ parti horum librorum suppositionis larvam detrahunt; Non nulla; quia dubium non est, quicquid in his libris genuinè Sibyllarum est, tincturam esse eorum, quæ supposititia sunt, ne figmenta colore careant. Quod nec ipse *Casaubonus*, quamvis acris hujus suppositionis censor, negat; Scio, inquit, *Origenem contra Celsum*, qui hoc nomine Christianos acriter suggillabat, ad vetusta exemplaria provocare, in quibus inveniuntur. Neque nos sanè negamus, multa dsvinitus potuisse dici à paganorum vatibus, (quod ipsum cum grano salis accipiendum est) non minùs, quàm ab *usina Balaam*; Illa tantum rejicimus, quæ arcana religionis nostræ apertius explicant, quàm factum sit unquam à Dei Prophetis. Quam ipsam, tanquam mediam sententiam etiam *D. Calovius* in *System. Locorum* de Sibyllarum autoritate pag. 444. 445. liberali manu dat; Nec *fabulosa*, inquit, omnia, vel conficta de Sibyllis statuentes, nec omnia, quæ sub Sibyllarum nomine adducuntur, pro veris certisque admittimus; cui sententia, statim subjungit, ut calculum nostrum adjiciamus, ab istâ quidem parte autoritæ fide digna, ab hac verò ratio pregnantissima suadet &c. In quam eandem sententiam in suo *Zoroastre Balthiano* pag. 226. etiam *Dn. Joh. Henricus Vrsinus*, pleno gradu concedit; quando scribit; *Dissimulare tamen non possum, eorum nec* (sphalma est, ut contextus evincit typographi, nec pro me exscribentis) *accedere sententia, qui hac Sibyllina carmina, quæ hodie exant, libris octo comprehensa, de quibus questio agitur, maximâ sui parte supposititia esse censuerunt. Certè qui negaverit, pleraque post Prophetas, post Evangelium, excogitata, verborum ex sacris literis delibata; ille idem Solem lucere mero meridie negare audeat. Tractaverunt hoc argumentum Casaubonus contra Baronium, & vindicæ ejus Capellus contra Rosmeydem, ut & Opsopaus &c.*

Quia autem non tam facile est vera invenire, quàm falsa, ut inquit *Cicero*, redarguere, maximè in iis, quæ sunt meræ revelationis, & humanâ ope difficulter dignosci possunt, operæ pretium est in hac disquisitione ad sequentem regulam inconnivis oculis attendere;

Quæcumque oracula sub nomine Sibyllarum ante Christum natum, aut seculo proximè subsecuto à scriptore ethnico, aut non-Christiano allegata inveniuntur, illa indubie præsumuntur genuinè esse Sibyllina?

Ratio est, quia suppositionis Christianorum suspicione carent: exemplè gratia, lib. tertio Oraculorum habetur oraculum, non procul ab initio, de turre Babylonica, quod ita habet:

Ἀλλ' ὀπίσταν μέγρολοιό θεῶν πλέονται ἀπίλαι,
 Ἄς πῆ ἐπηπέιλησε βροτοῖς, οἱ πύργον ἐτευξάσθαι
 Κάρη ἐν Λασηεῖν ὁμόφωνοι δὲ ἦσαν εἰπεντες,
 Καὶ βάλον' αἰαβῆν εἰς ἕραν ἀσερόντα
 Αὐλικά ἀείναισθαι*

Πνεύμασιν. αὐτὰρ ἐπὶ τ' ἀνεμοὶ μέγαν ὑψόθη πύργον
 ῥίψαν, καὶ θνητοῖσιν ἐπ' ἀλλήλους ἐρεν ἄρσαν,
 Τάνεκα τὸν Βαβυλῶνα βροτοὶ πόλει ἔνομο ἔστησαν.

Hoc est:

*Sed cum Magni Dei fiebant mina,
 Quas olim minatus fuit mortalibus, illi turrin adificarunt,
 In terra Assyriaca; unius soni verò erant omnes,
 Et volebant ascendere in cælum stelliferum,
 Continno immortalis**

*Flatibus: Verùm postquam venti magnam desuper turrin,
 Projiciebant, & mortalibus in vicem lis fuit mota,
 Propterea Babylonis miseri civitati nomen imposuerunt.*

Hoc oraculum genuinum, non supposititium esse, ex eo conclusitur, quia Josephus l. i. Antiq. Jud. C. 5. sequentibus verbis hoc allegat De turri autem hac, deque linguis hominum mutatis, meminit & Sibylla his verbis: Cum universi homines uno eloquio uterentur, turrin adificarunt quidem celsissimam, quasi ad cælum per eam ascensuri. Dii verò procelis immisissis turrin subverterunt, & suam cuique linguam dederunt, quæ causa fuit, ut verbs ea Babylonis vocabulum accepisset. Annon, si Sibyllinæ

linus textus hiatu mancus non esset, ferè *αυτολεξεί* cum allegatione Josephi hoc oraculum consonaret? Quis verò Judæum, qui Josephus erat, aliquid, quod in Christianorum religionis favorem cedit, supposuisse credat?

Hac regulâ observatâ etiam acrostichis, quæ *Erythrae* ab Eusebio tribuitur, absque dubio pro verè Sibyllinâ habenda esset, si certum esset, esse illam eandem, cujus Cicero mentionem facit libr. II. de divinatione; cujus primis versuum literis aliquid connectebatur, ut in quibusdam Ennianis, quæ Ennius fecit: Tum temporis enim, Christianis nondum extantibus, à Christianis nulla fieri potuit suppositio. Sed de hac acrostichide infra suo loco ex professo.

Sic etiam si carmen *Cumae*, quod Virgilius Eclogâ IV. imitatus est (quicquid, ut mox audiemus, in contrarium affertur) etiam in his Sibyllinis libris ita synopticè extare demonstrari posset, ut modò oraculum de Turri Babel & linguarum confusione à Josepho allegatum demonstravimus in libro tertio horum oraculorum, non procul à initio extare, planum esset, esse illud per hanc ipsam regulam consequenter genuinè Sibyllinum; quia hoc in passu idem ex *imitatione* sequitur, quod regula nostra ex *allegatione* sequi tradit, ut è vestigio ex Virgilio Ecloga sumus demonstraturi. Et hæc quidem de quæstione, supra de libris octo Oraculorum, Sibyllis adscriptorum, propositâ sufficiant: Conferri tamen possunt, quæ *Maresius* in Syllog. disput. part. secund. pag. 489. seqq. thesi XXVII. & seqq. de hoc ipso argumento prolixè, & in plerisque solidè disputat, atque thesi XXIV. & seqq. probabiles rationes & argumenta affert; ea, quæ sub Sibyllarum nomine *Αδελφίνα* sunt, & circumferuntur, *Montanum* hæresiarcham confinxisse: ad quæ, quia prolixiora, sed & lectu digna sunt, lectorem remittimus.

De Eclogâ IV. Virgilio.

Virum Poëta in illa carmen aliquod Sibyllinum fuerit imitatus?

(k. p. 5. & seqq.) Historiam de Sibyllâ Cumæâ, quæ novem libros Tarquinio Prisco pro certo pretio obtulit, sex eorum combussit, tres

tandem vendidit, scriptores ferè unanimi clamore testantur, utut Livius eam non recitet, quod veritati hujus historiz nihil demit, quia in historicis ab autoritate negativè argumentari non licet: quod ipsum de diversitate circumstantiarum historiz, tum hujus, tum Sibyllarum in genere observandum est, eam substantiz rerum gestarum negationem non inferre, verbi gratiâ, quod *Lactantius ex Varro* refert, hanc à Cumzâ fatidicorum librorum venditionem factam esse regnante *Tarquinio Prisco*, quam *Plinius, Gellius, Servius*, alii de *Tarquinio Superbo* referunt, qui multis annis post *Tarquinium Priscum* regnavit. *Quæstio* principalis, quàm expressimus, nunc nostra *Helenasit; Vtrum Virgilius in Ecloga indigitata, cujus initium est, Sicelides Musæ &c. Sibyllinum quoddam Carmen fuerit imitatus, nec ne?* puta transferendo id, tum ad *Salonium*, recens natum *Pollionis*, Consulis Romani, filium, tum ad *Cæsarem Augustum* ipsum, certo respectu ad utrumque habito. Hanc enim quæstionem si affirmando obtinebimus, inviolabiliter consequens erit, Sibyllam Cumzâ de Christo Jesu nascituro, regnatura, populum salvatura, aliquod oraculum protulisse: probato enim, Virgilium tale aliquod carmen fuisse imitatum, probatum erit, ipsum id legisse; secus quî illud imitari potuisset? probatum simul erit, omne abuisse suppositionis à Christianis factæ periculum, quia Christiani tempore *Augusti*, quo Poëta floruit, nondum fuere: quod argumentum me movet, ut huic, saltè per imitationem à Poëta expresso Carmini in asserendis Sibyllarum oraculis de Christo ferè plus tribuam, quàm reliquis *Sibyllarum* fere universis, ut quidem ea octo libris expressa circumferuntur: Et hoc quidem ob duas urgentissimas rationes consequentiz; tum quia prædicata, quæ Poëta vel *Salonino*, vel *Augusto* in hac Ecloga per quendam *ἀποτέωσιον* tribuit, in ipso Cumanz Oraculo de progenie novâ, cælo descendente, idèd propriè sunt intelligenda, quia quæ tropicè transferuntur à subjecto ad subjectum aliud, ex naturâ analogiz propriam significationem in subjecto, à quo fit translatio, necessariò præsupponunt; tum quia, ut dixi, *Cumana* carmen tum temporis ab omni suspitione suppositionis de Christianis præsumendæ, fuit immune.

Hic in contrariam ferè sententiam ire observamus *Cl. Dn. Johannem Henricum Bæclerum*, celeberrimum temporis nostri Criticum, Virum, de se literariâ meritissimum, qui in *Dissertatione in hoc quartum Bæolicum*

non ita pridem publicatâ, inter alia pag. 7. equidem rectè negare videtur, Virgilium in laudando *Cumaeo Carmine ad suppositicia Sibyllina*, ut nunc extant, respexisse, sententiam tamen suam ita proponit, ut, licet videri possit, quod oraculum aliquod ex Sibyllinis libris, sive fatalibus, qui perierunt, proditum agnoscat, id tamen non, nisi de instauratione magnâ, & instauratione sive regio, sive divino aliquo Romanorum, quod Virgilius sententiis seculo *ἡγεμονικῶ*, sive aureo describendo usitato extulerit, intelligendum esse putet: addito, Albericum Gentilem putare, non dubitandum esse, quin Virgilius confecerit versus plures de Sibyllinis versibus; quod idè avidè amplecti non possit, quia *Σιβυλλικά* penitus ignoremus. Imò, addit portò, quid? si Probi explicatio proba sit, qui *Cumaeum carmen* pro *Hesiodico* accipiat; Hesiodum enim *Cumaeum* esse, juxta Suidam in voce *Ἡσιόδ.* in adolescentia *Ascram Bœotia* translatum, cui sententia Stephani testimonium de *Viribus* congruat, ut *Cumaeum* carmen poeta eodem sensu dixerit, quo alibi *Ascraum*, neque enim *Ascraum* magis, quàm *Cumaeum* esse *Hesiodum*, apud quem doctrinam de successione *atarum* accuratè descriptam habeamus, unæ & *Virgilius* aliqua in hanc *Eclogam* eruditâ imitatione transtulerit, sicut annotaverit *Fulvius Ursinus*. Nec de cetero *inveriditam* esse *μετὰ Φρασιν* in *græco* versu, cum dicat; *Oraculi Cumei sortem eis τῆλος* ad finem venisse: *Ultimam* enim *atarum Cumei Carminis* non esse illam *auream*, quam hac *Ecloga* celebrat, sed eam, qua *aurecesserit*, & *attulerit*, seu *portenderit* *instaurationem rerum*. Hactenus verba penè formalia *Dn. Bæcleri*. Expendamus singula breviter, calamo à veneratione *Viriminimè alieno*.

I. Transeat, Virgilium in laudando *Cumaeo Carmine ad suppositicia Sibyllina*, ut nunc extant, non respexisse; nec nos respexisse opinamur.

II. Hoc ipsum est, quod nos statuimus, non nisi ex eo, quod de hujus Sibyllæ carminibus perditum est, hanc *Eclogam* esse desumptam: id autem, ex quo desumpta est, non de Christo, sed tantum de fatalibus Romanis status agere, in quaestione est, τὸ κενώμενον est: Nos argumentato, ex analogia *Comparationum* desumpto modò contrarium demonstravimus.

III. Annon *ἀπίστευτα* sunt; concedere, hanc *Eclogam* ex eo *carmine Cumaeo* esse desumptam, quod perditum est: Est affirmare, *Poeta* nullos ver-

ſus de Sibyllinis verſibus confeciſſe? Ratio, quæ additur, non arguit, quia negatur. Neque enim probari poteſt, nos *Σιβυλλικὰ* penitus ignorare; Qui enim falſa cum-veriſtolerat, quod *Opſopæus*, judicioſus in hanc rem inquiſitor, de octo libris horum oraculorum agnoſcit, quando ſcribit: *quia tam facile vera invenire, quàm falſa redarguere non liceat, falſa cum veriſ, & mala cum bonis toleranda eſſe*; iſ proſectò vera penitus ignorare non poteſt: Nec, conſeſſo, nos vera *Σιβυλλικὰ* penitus ignorare, conſequens eſt, Virgilium nihil Sibyllinum, verbi gratia, *Cumæum*, in hoc Bucolico imitatum eſſe; quia ſufficit, *Cumæum Carmen* ad imitationem ſui Bucolici Virgilio non incognitum fuiſſe, ut ut nobis à priori incognitum ſit, dummodo conſtet, ipſum id imitatum fuiſſe.

IV. Affectatè quaſitum eſt, quamvis ſpeciem habens, quod de Heſiodo aſſertur, illum tam *Cumæum*, quàm *Aſcræum* fuiſſe, ut proba videatur eſſe *Probi* explicatio, quæ per *Cumæum* carmen Heſiodorum ſumatur: negatur hæc explicatio eſſe proba; quia in eo ipſo carmine, in quo Heſiodus de ſucceſſione ætatum agit, nempe in *Operis*, *Aſcræus* inſcribitur, non ſecus, ac Chriſtus, non à loco nativitatibus Bethleheimiticus, ſed educationis Nazareus vocatur, Matth. 2. v. 23. Ut taceamus, in Heſiodo nec volam extare, nec veſtigium ullius inventionis in realibus, quod de quopiam, ex virgine naſcitur, de celo deſcenſuro, longè latoque regnatura, terras ob ſceleris noſtri veſtigia perpetuâ formidine ſoli uſurro, Virgilio in hoc Bucolico materiam imitationis promere potuiſſet, ut ut de aureâ ætate aliquid extet, ad quod illa verba, *Et toto ſurget gens aurea Mundo*, alludere videntur. Hinc nec *Boxhornius* in *Hiſt. Univerſali*, in qua à p. 19. uſque ad 25. accuratè de hac Ecloga agit, diſputat, *Cumæum Carmen*, quod *Virgilius imitatus eſt*, *Cumæa non eſſe*; hoc ſaltem negans, quod origine Sibyllinum, & non potius Propheticum ſit; quod & nos damus, in hoc ſaltem diſtantes à *Boxhornio*, quia nos Sibyllam vaticinatam eſſe ſtatuiſſimus inſpiratam à diabolo, qui hæc de Chriſto vaticinia longè acutiùs, quàm Sibyllæ, ex prophetiis concludere potuit; contra *Boxhornius* putare videtur, Sibyllas hæc ſua de Chriſto oracula tantummodo ex converſatione Judæorum, & ex prophetiſ habuiſſe.

V. Nodus in ſcirpo eſt, qui in *μὲν Ἐπὶ Ἄρει* græci verſus quaeritur, quo Oraculi Cumæi forſ *ἐς τέλος*, ad ſuam veniſſe dicitur. Quomodo enim probabitur, ultimam ætatem in Cumæo carmine non eſſe illam auream, quam hæc Ecloga celebrat? quia carmen Cumæum non amplius extat,

ex quo etiam ordo ætatum, quem *Cumanam* observavit, colligi posset: quin omninò probabile est, eam ideò per *ultimam ætatem* in carmine suo *auræam*, quam hæc Ecloga innuit, intellexisse, quia vaticinia de regno Christi, ex quorum collectione diabolus Sibyllis sua Oracula inspiravit, sub imagine seculi *ἡγεμονικῆ*, eam felicitatem novissimorum sub Messia temporum promittunt, quæ *plus, quam aurea* est, ad inveniendam regni Christi felicitatem spiritualem, consistentis *in iustitia, pace, & gaudio in Spiritu S. Rom. 14, 17.* ut rem acu non tangat, qui putat, Cumanam eam ætatem intellexisse quæ *antecessit, & atulit*, seu *portendit instaurationem rerum.*

Stat ergò sententia; argumentum, quod Sibylla de Christi nativitate, passione, morte, & regno vaticinata fuerit, vix certius haberi, quam hanc ipsam Virgilio Eclogam, ob indubitatam, & à suspitione suppositionis omninò liberam *αὐθυσίαν* Cumæi carminis, cujus imitationem, & applicationem ad *Saloninum, Augustum, & Augusti* tempora Poëta aperta confessione profitetur, inquitens,

Vltima Cumæi venit jam Carminis ætas.

Utut nihil minus, quam Christum in animo habuerit, cum hanc Eclogam scriberet, & ad *Saloninum* atque *Augustum* Cæsarem applicaret; quemadmodum Cl. Bœclerus Eusebium l. c. rectè corrigat, opinantem, Poëtam non ignarum mysterij de Christo fuisse, ac veritate occultatâ verbis ad usitatum Ethnicorum religionem pertinentibus, usum esse; quæ sententia etsi pietati credulitatis Eusebianæ sit tribuenda, tamen censoriam virgulam meritiò sustinet.

Porrò valde operosus est Dn. Bœclerus in maximâ parte suæ *Dissertationis* refutando Eusebii explicationem, quâ tota Ecloga ad Christum applicatur, & κατὰ τὸ πρῶτον de nemine alio, nisi de Christo intelligi posse demonstratur; διαρρήδην negans, quòd vel Christus, vel nova aliqua *ἡγεμονικῆ* populi Christiani in ea ex Virgilio intentione describatur; contra omnes & singulos versus partim ad *Saloninum, Pollionis* ἀπὸ Πύτων filium, partim ad *Augustum Cæsarem, partim ad felicem statum ἡγεμονικῆ* sub Augusto ex Poëta intentione referens; in qua refutatione & demonstratione iterum calculum ejus interpretationi liberaliter adjicimus; posthabito Eusebio, qui etiam Virgilio incarnationis mysterium cognitum fuisse pientius, quam solidius ex hoc poemate collegit: Quod autem in intentione inspiratoris & revelatoris hujus Carminis, quicumque vel tandem ille fuerit, nec Christus,

nec nova *Διαδοχή* populi Christiani τὸ σημεῖον περιλαμβανόμενον fuerit, & quod tale quid ex hac Ecloga hoc argumento, quia Virgilius Cumææ carmen eruditâ ad Saloninum, & ἡγεμονικὸν sub Augusto statum imitatione transtulit, per consequentiam concludi non possit, hoc est, in quo Clar. Bæclerus nos dissentientes habet. Si enim hæc consequentia admitteretur; Virgilius ea, quæ de novâ progenie è celo descensurâ, & ex virgine nasciturâ Cumæa Sibylla prædixit, ad Saloninum, ad Augustum & ἡγεμονικὸν sub Augusto seculum transtulit: Ergò Cumæa nihil de Christo, nihil de ejus regno, & novâ *Διαδοχῇ* populi Christiani prædixit; hæc, inquam, consequentia si valeret, quæ non incommoda consequerentur? optandum esset, ut authenticum Cumæa Carmen, quod Virgilius, Augusti interioris admissionis cliens, procul dubio ex singulari indultu sibi communicatum habuit, & in hac Ecloga imitatus est, adhuc extaret, ne tantum de typo ex quasi antitypo, & de corpore ex umbrâ judicium ferendum esset.

Interim habemus consentientem etiam Marssum in suprâ cit. Syllog. part. secund. pag. 494. thes. XLIII. ubi inquit: *Idem omnium judicium faciendum de illo Sibylla Cumæa vaticinio, quod extat apud Virgilium Ecloga 4. & cujus scribenda occasionem & materiam aliquam, citra dubium, ex libris Sibyllinis, qui tùm extabant, aut pro talibus venditabantur, ingeniosus Poëta desumpsit. Desumptam, addit, dico ex libris Sibyllinis, qui tùm extabant.* Item, Constantinum magnum justo humanius de Virgilio, ac si è is in scribenda hac ex Sibyllino carmine de Messia Ecloga cogitasset, sensisse; ac Sibyllam astu demonis, illa suis nugamentis inseruisse thesi XLVIII. scribit: allegatis simul planè in nostram sententiam Ludovico Vives ad c. 27. l. 10. de C. D. August. & Vsserio eruditissimo ex Tom. 2. *Annal. V. T. an. 40.* ante Christum. Et hæc quidem de Ecloga Virgilia.

(l. pag. 6.) vide Institutiones nostras Historic. lib. 2. c. 2. in quo quaternarius numerus Monarchiarum ex Dan. c. 2. v. 31. & seqq. probatur, & capp. seqq. usque ad finem libri contra Bedini plausibiles objectiones defenditur.

(m. pag. 7.) Esa. 7. v. 14.

(n. pag. ead.) Genes. 3. v. 15.

(o. pag. ead.) 1. Cor. 15. v. 47.

(p. pag. ead.) Joh. 6. v. 38.

(q. pag. ead.) Genes. 49. v. 10e

(r. pag. 7.) Eusebius de vita Constantini Imp. lib. V. fol. 227. & seqq.
 (s. pag. ead.) Augustinus Epist. 156. ad Martianum.

(r. pag. 7.) *De acrostichide, ab Eusebio Sibylla
 Erythrae adscripta, an ea sit authentica,
 nec ne?*

Fuit authentica *Cumae Carminis* de Christo; utinam acrostichis, ab Eusebio Erythrae adscripta, tam extra teli iactum, ac illa, constituta esset, & dubitationis alea careret, ut eam carere arbitratus sum, cum Orationem hanc haberem, & tantum non intrepidè profiterer, nihil in contrarium suspicandum esse. Cur enim fucum lectori faciam, aliter scriptam, quam habitam Orationem exhibendo, quem Auditor protinus animadvertet? Cardio quaestionis est; *sit ne hac acrostichis Erythrae genuina, an supposita?* Cur in affirmativam inclinaverim, movit me, ut lector in oratione videt, tum ratio, tum testium tam veterum, quam recentiorum autoritas, quae & ipsa, imprimis quod ad Eusebium, ratione non contemnenda nititur. Annon solidum argumentum videtur, quod ex vigilantia Romanorum est desumptum, praeter quam vix quicquam potuit in his carminibus admittendis esse non genuinum: quam vigilantiam etiam Onuphrius lib. de Sibyllis ex Lactantio, & aliorum veterum scriptis testatur; Horum, inquit, *librorum custodia IViris primum, deinde XViris, postremo XXViris sacris faciendis commissa fuit, eosque ab aliis praeter eos aspicere, aut legi nefas erat, ut Lactantius tradit: Atque ut paucis verbis multa comprehendam, nihil Romani neque sanctam, neque sacrum, ita custodiebant, quemadmodum haec Sibyllina divinitus (ut existimabant) missa oracula; & cum de rebus aduersis consulendi essent, remediumque aliquod malis quaerendum, ut de aliqua intestina civilique seditione, vel bello externo, aut pestilentia urbem vexante tollenda, de funestorum exitiabiliumque casuum remediis, ut Cannensis cladis, pacis Caudinae, de prodigiis expiandis, ceterisque rebus aduersis, hos libros quasi ad Oraculum praesentaneumque remedium XXViris sacris faciendis adire solebant, in his omnium malorum remedia inveniri posse existimabant.* Quod ipsum dum Eusebius à Christianis post Christum factum esse testatur, refutans eos, qui hanc acrostichidem *restituerunt*, dixerunt, simulque asserens, Ciceronem eam legisse, & Commentariis intulisse; quis quæso de ejus authenticâ dubi-

nondum, vel suppositionem à Christianis factam suspicandi locum reliquum
 esse potuit? Num carmen, quod ante Christum natum ex Eusebii testimo-
 nio extitit, à Christianis nondum extantibus suppositum esse credamus?
 accedente etiam Augustini testimonio, qui Eusebio calculum adjicit,
 & l. 18. de C. D. c. 23. de hac, ipsa acrostichide scribit: *Vir Clarissimus*
Flaccianus, qui etiam Proconsul fuit, homo facillime facundia, multa quo-
doctrina, cum de Christo colloqueremur, græcum nobis codicem protulit,
carmina esse dicens Sibyllæ Erythraæ &c. En codicem græcum, in quo hæc
 acrostichis de Christo extitit, non à plebeo sublesta, vel suspecta fidei
 Christiano, sed à Proconsule Romano, Augustino prolatum & com-
 munitum! Summatim tantæ autoritatis apud veteres Christianos fuit
 hæc acrostichis, ut ex ejus literis initialibus *Ιησους Χριστος θεος υιός Σωτήρ*
 fecerint nomen *Ιησους*, quod *piscem* significat, ut exinde Christianos
 Baptismo regenitos *Pisciculos*, & Baptisterium *Piscinam* appellave-
 rint, ut *Tertull. de Baptis. Oprat. Millevir. l. 2. contr. Donat. testantur.*
 Quid igitur mirum, si non tantum Papistæ, quibus quicquid antiqui-
 tatis veneratione splendet, aurum est, sed etiam orthodoxi nostrarum
 Ecclesiarum Theologi, *Franzius, Gerhardus, Martini*, ac reliqui
 ferè omnes, hanc ipsam de Christo scriptam acrostichidem pro genui-
 no *Erythraæ* scetu habuerunt, & pro fatidicâ unanimi ferè calamo sunt
 exosculati? ut qui cum multis, tam apud veteres, quam neotericos maxi-
 mæ autoritatis viris aut errant, aut titubant, non infimum gradum excusa-
 tionis mereantur, si progressu temporis meliora docti, de assertâ senten-
 tiâ aut dubitat, aut cum Penelope sententiæ telam retexit, quod ipsum
 quando in remittendâ sententiâ de hujus acrostichidis authenticâ me face-
 re non dissimulo, desultoriæ credulitatis, quod spero, reus non habebor.
 Supposititiâ a. eam esse, *Opsopæus* in Dissertatione, editioni Parisiensis
Συνομιαν præfixâ, ut & in notis in hæc Oracula, argumentis minimè
 contemnendis demonstrasse videtur. Videamus ergo, ne quod incerta-
 tum, uti non pro nullo, ita nec pro certo, habeamus. Ita autem ha-
 bent verba *Opsopæi* pag. 63. 64. in allegatis notis: 1. *Hujus Acrostichi-*
dos ab Aldo & Giraldo olim edita nulli veterum, præter Augustinum &
Eusebium meminerunt, eandem tamen eruditi censent, quam Cicero vi-
derit, & legerit, ut Colligunt è loco lib. de Divinatione secundi, quem supra
pag. 120. premisimus. Sed quia de illo Carmine Cicero dubitat, hæc ei
Cassio respondet. Quòd dicit Cicero, Sibyllam hominum temporum que-
des.

definitionem callidè sustulisse, non verè dicis. Nam ea ad finem secundæ libri apertè dicit, tum venturum esse illum Regem immortalem toti orbè dominaturum, cum Roma Ægypto imperare cœpisset: id quod accidit paulo post Ciceronem, sub Augusto, qua religio jam hominum animos occupaverat, cum de reducendo in Ægyptum Ptolomæo ageretur (ut est in prima Familiarium epistolarum Ciceronis) qui Ptolomæus à Gabinio reductus est, Et paulo post: Quod autem dicis de Acrostichide Cicerò, malè omninò colligit. Quasi verò sit difficiliss, Deo vates agitantis talia fundere carmina ex tempore, quam Ennio adhibito & tempore, & diligentia. His à Castatione repositis Opsopceus ita respondet: Ego verò etsi lubens erudito doctorum virorum consensui subscribo, duo sunt tamen, qua assensum inhibere possint. Primum, quòd Iustinus Martyr, Theophilus Antiochenus, Athenagoras, Clemens Alex; & Firmianus Lactantius, crebri Sibyllinarum oraculorum laudatores, ne verbo quidem hujus Acrostichidis usquam meminerunt. Ac de prioribus quidem excusatio forsam aliqua afferri posset, de posteriore verò, hoc est, Lactantio quid dicemus, quatuor versus tribus libri 7. intervallis sigillatim adducente, qui in hac Acrostichide perscripti extant? Putemus ne virum diligentissimum, & adhibendis Sibylla testimoniis accuratissimum, rem tanti ad Gentilium ora obstructanda momenti silentio fuisse præteriturum? Imò audacter Acrostichidis seriem invasurum, & auctoritatem ejus temerè elevaturum? Nam qui versus ordinis octavus per &c. incipit, $\rho\iota\psi\chi\sigma\tau\upsilon$, apud Lactantium per T. præfixum scribitur $\tau\epsilon\iota\psi\chi\sigma\tau\upsilon$. Deinde dissensio est inter Lactantium & Augustinum, atque Eusebium de auctore istorum versuum. Hi duo Acrostichidem Erythraa tribuunt, ille versuum, quos citat, auctorem aliam ab Erythraa expressè ponit. Sed & Augustinus ab Eusebio dissidet in Acrostichidis titulo è versuum capitibus proveniente, quòd hic vocem $\sigma\omega\upsilon\pi\omicron\varsigma$ superaddidit, ille omninò non agnoscit, neque in libr. de Civ. Dei, neque in Oratione ad Catechumenos. Ista inquam, concludit Opsopceus, me dubitare faciunt: sententiam suam forte interponent alij. Omnia modestè. Quod dubium ex quaestione, supra sub litera (h) de authenticis horum oraculorum in genere motà, vires acquirit, inprimis, si, quæ Casaubonus ex nimia vaticinandi claritate eis objicit, cum hac acrostichide, ipsum nomen Iesu Christi $\omega\upsilon\tau\omicron\lambda\omicron\gamma\epsilon\iota$, eum ejusdem $\sigma\omega\upsilon\pi\omicron\varsigma$ exprimente conferamus, ubi audivimus arguentem, & ingenuè profitentem; Omnia hujus generis oracula, sive enunciata quæ apertiora sint, eò fieri sibi suspensiora; rationibus

bus iis subjunctis, quæ ab analogiâ charismatis prophetici minimè abhorrent. Hæc cum ita se habeant, fateor, me de hujus Acrostichidis aurbentiâ post habitam Orationem multò parcius sentire, quàm sensi, cum calamus eam conciperet, & memoria ejus propositioni coram auditoribus fuit commodata: ut jam per me cuilibet licitum sit, in eâ vel asserendâ, vel de eadem dubitando ingenio abundare suo; quod etiam D. Carolus in Systemate Locor, part. 1. de Sibyllarum autoritate pag. 447. facere videtur, ubi de hac Acrostichide equidem scribit; *Non apparere, intelligi eam, quam Eusebius commemorat; quanquam ea faciliùs admitti possit, quàm Sibyllarum de aliquot nominatis Christi miraculis, de spineâ coronâ, de scisso templi velo medio, de trium horarum tenebris in morte Christi adducta carmina, cum hæc Acrostichis nihil contineat, quod à Prophetis antea non fuerit prædictum.* Et hæc quidem de Acrostichide ab Eusebio Erythrææ adscriptâ

(Bb. pag. 8.) Verba Clementis Alexandrini, quem Maresius in Sylloge Disp. part. sec. p. 493. thes. XXXIX. credulitatis nimie vitio laborasse ait, quibus libros Sibyllarum ab Apostolo Paulo commendatos fuisse scribit lib. IV. Stromat. ita habent: *λάβετε τὰς ἐκκλησιαστικὰς βιβλίας, ἡπιγνώσθε Σιβυλλῶν, ὡς ἄλλοι ἔρα θεόν, καὶ τὰ μέλλοντα ἰσχυροῦσθε:* Sumite Græcos codices, legite Sibyllam, quæ unum Deum, & res futuras declarat. Non autem intempestivum est Casauboni judicium, quod de hac Clementis, Iustini, Tertulliani, & aliorum Patrum laudatione, qua Sibyllarum libros æstimant, in Exercit. contra Baron. Num. XVIII. fol. 73. fert; *Quis ignorat, inquit, Iustinum, Clementem Alexandrinum, Tertullianum, & alios Patres libros sæpe laudare, quos jam nemo vel mediocriter studiis Theologicis imbutus dubitat Apocryphos fuisse, & quidem nota aliquando non optima, ac proinde jure optimo à Papa Gelasio, & Concilio Romano postea esse damnatos? sed tempore opus erat, ut fraus detegeretur.* Refero in hunc censum illa oracula Sibyllina, de quibus dixi. Nam quod Clemens Alexandrinus Paulum ipsum inducit Græcos rejicientem ad libros Sibyllinos, & ad Hydaspis Oracula, ut de filio Dei veritatem inde hauriant, traditio ea est, nullâ fide digna: nedum ut θεῶν ἔρα, aut καὶνοκτὸν eis adscribendum esse putemus; quin approbemus & sequamur Augustini Consilium, quod lib. XVIII. de C. D. cap. 47. dat, ubi scribit: *Quæcumq; aliorum Prophetia de Dei per Christum Iesum gratia profecerunt, possunt putari à Christianis esse con-*

fita. Idem nihil est firmitus ad convincendos quoslibet alienos, si de hac re contenderint, nostrasque fulciendos, si recte sapuerint, quam ut divina predicta de Christo proferantur, quæ in Iudeorum scripta sunt codicibus.

(Cc. pag. 9.) Vide Bellarminum l. 1. de Christo c. 2. ubi asserit, Sibyllas multa clarius prædixisse, quam ullus prophetarum; provocans etiam ad ipsum modò ventilatum Clementis testimonium. Atqui hæc ipsa claritas argumento est, *ΨΑΔΕΜΥΓΑΦ* hæc tam apertè de Christo vaticinantis carmina esse; quia prudentis credibile non est, hominibus paganis, Apollini, aliisque deastris servientibus, ante adventum Christi revelatum fuisse mysterium, quòd discipulis ipsis Servatoris nostri, qui tertium jam annuunt illi operam dederant, institutiq; ab ipso fuerant, paucis diebus ante Domini mortem erat occultum & ignotum. Neque tamen nos, inquit l. c. Casaubonus, sanè negamus, multa divinitus potuisse dici à Paganorum vatibus, non minus, quam ab asina Balaami: illa tantum rejicimus, quæ arcana religionis nostra apertius explicant, quam factum sit unquam à Dei Prophetis: nedum ut præsumamus, ex his carminibus contra Photinianos producere argumenta, qui Scripturæ, imprimis N. Testamenti autoritatem canonicam agnoscunt, & argumenta à nostris Theologis ex ea eludunt; quid non cavillare poterimus in iis, quæ ex Sibyllis producuntur, quemadmodum supra in Oratione Socinum ex suo *Anti-Wieko* audivimus, negare ipsam Sibyllarum existentiam, verisimile esse, narrationes de Sibyllis fabulas esse, & credendum potius videri, eas nunquam existisse &c. ut Bellarminus hæc operâ demonstrationis de Christo eleganter super sedere potuisset.

(Dd. pag. 10.) etiam Cicero l. 2. de divinat. hanc Plutarchi Philosophiani fides, quando hic in libro, *Quæ miracula expraverint*, inter alias rationes etiam hanc assignat; *Vetustate evanuisse vim loci ejus, unde anhelitus ille terra fieret, quo Pythia incitata mente oracula ederet*; quam rationem Cicero lib. cit. ita exhibet: *De vino, inquit, aut balsamento potes loqui, quæ evanescent vetustate, de vi loci agitur, neque solum naturali, sed etiam divina; quæ quo tandem modo evanuit? Vetustate, inquit. Quæ vetustas est, quæ vim divinam consicere possit? Quid tam divinum, quam afflatus ex terra mentem ita movens, ut eam providam rerum futurarum efficiat, ut ea non modò cernat multo antè, sed etiam numero versuq; pronunciet? Quando autem ista vis evanuit? An postquam homines minus credidi esse ceperunt? Cæterum de origine horum oraculo-*

zuloum nemo melius Iano Iacobo Boissardo in Tract. posthumo de divinat. cap. II. fol. 4. tractat., ubi ita scribit: Quo tempore Deus inter Israelitæ oracula reddebat per suos sanctos Prophetas, Satan operum Dei amulus & imitator, responsa quoque dabat hominibus in templis & idolis, quæ jam sibi erigi ubique curaverat, illudebat que miseris mortalibus, eorum mentes miraculis fascinans, ut eos ad suum cultum alliceret. Tunc quoque celeberrimum fuit per totum orbem terrarum Sibyllarum nomen, non solum quamdiu in hac vita superstites fuerunt, dum œstro demonum percita, & insano furore ac enthusiasmo extra se rapta plurima eventura pronuntiabant, sed etiam post obitum scripta quadam reliquerunt, quibus populi adhaerunt, & pro sacris testimoniis voluntatis divina habuerunt &c. De hoc enthusiasmo Proclus ad Porphyrium ita scribit: Sibylla, quæ Delphis est, Deum in se admittit duobus modis; vel subtilissimo vapore calido, & sicco ignea nature, qui exhalat ex hiatu spelunca; vel sedens in sanctuario, in aeneo tripode sacro Apollini: utroque modo exponit sese inspirationi divine, quæ illustratur & occupatur radio ignis divini. Fitq; interdum, ut flamma ingens subito evolans è specu Phœbadem involet & repleat Spiritu divino: Aliquando sedens in tripode sacro, in quo se Deo venienti accommodat, vaticinationi firma se componit: Et sive hoc, sive precedenti modo Pythia Deo tota repletur. Hinc Ammianus Marcellinus in princ. libri 12. ait; Sibylla crebro se dicunt ardere, torrente eas vi magna flammarum. Confer eundem Boissardum cap. III. fol. 10. ubi etiam de Diaboli miraculis, quibus honorem Deo debentem ad se derivare laborat, agit, & tandem in hæc verba erumpit: Divinatio illa, quæ ex Demonum revelatione capitur, cum nullas in natura causas habeat, sed superstitione nefaria erroraq; mentis, & usu tantum temporum probata colligatur, prorsus est rejicienda. Adjicit etiam calculum Hieronym. Jordanus, Brunsvic. Medicus, libro de eo, quod divinum aut supernaturale est in morbis, cap. XVII. ubi agit de ecstasi, raptu, prophetia, visionibus, & divinationibus; & pag. 69. inter alia scribit: Ad ecstasin & divinationem Diabolicam refero Sibyllas plerasq;, oraculorum Sacerdotes, Lappos, aliosq; vates Septentrionales, & Occidentales Americanos &c.

(Ee pag. 10.) Astipulor hęc Religioni Medici, utut non nuspiam suo sensu licentiosè abundantis, cui sect. XXIX. p. 182. 183. monstri simile videtur, hæc omnia, quæ passim de Oraculis referuntur, nondum dubiam

illam de Spiritibus, & Sagis sententiam expulisse: *Qui sagas, inquit, tollunt, tollere etiam Spiritus, nec aliud esse, quam indirectè, & consequenter, non incredulos, sed atheos, putantes, ut subdit Añotator Levin. Nicol. Molkius pleraq; de spectris esse commenta, aut hominum imposturas, ut quidam Mundus, Paulina stuprator apud Iosephum l. 18. antiquit. Iud. cap. 6. Arnubidem se simulavit, aut Φάσμα; aliosve naturæ lusus, quas cum homines simplices videant, spectra se vidisse evulgent; quæle quid de speculo artis Rheginorum in fræto Siculo, quod in aëre offert theatrum multarum rerum varietate, columnis, ædificiis, bestis, hominibus ornatum Athanasius Kircher l. 10. p. 2. c. 1. de arte lucis & umbra refert; aut vehementem imaginationem, que spiritus consturhet; aut pavorem, quæ cum aliquem invasit, aliquid, quod non ita revera est, apparere faciat.* Sed quid verba audiamus, ubi videmus facta? Esto seposita Scripturæ autoritate & revelatione, Spirituum existentiam à priori probari non posse, quomodocunque suum acumen in tentandâ hac demonstratione Scholastici exercent; nûm propterea à posteriori nulla in medio erit demonstratio, ut hos, quamvis invisibiles leones, ex unguibus discernere non possimus? An phantasma est, si homines à loco in remotissimâ loca momento temporis per aërem deportantur, quam deportationem Hieronymus Jordan. lib. supr. citato cap. VIII. solidissimè demonstrat; quis eos deportat, si à Spiritu non transportantur? exempla sunt in promptu. Num ex corporis debilitate delirium minusq; cordatum dicemus Brutum, cum intentis oculis noctu ad lucernæ lumen emarcentis speciem viri, immani magnitudine, diroque aspectu horribilem videret, & rogaret, *quisnam esset?* Spectrum autem responderet, *Tuus, Brute, genius malus; in Philippis me videbis:* Brutus autem forti animo subderet: *videbo?* quod spectrum deinceps Philippis noctu Bruto se nudu ob oculos stitit, cû ille amisâ victoriâ postero die *αὐτόχειρ* interiret, ut Plutarchus invita Cæsarî sub finem refert. Exemplorum in hunc sensum copiâ fatiscimus.

(*Ef. pag. 10.*) De admiranda dæmonum in homines potestate, si Deus eam illis indulget, testatur etiam Scriptura pluribus in locis; in Jobo, in obsessis, quorum multa exempla Evangelica historia refert: Et paulò supra ex Boisfardo c. 2. pag. 4. quædam documenta allegavimus. Imprimis etiam de hoc commate lectu dignus est modo laudatus Brunvicensis Medicus Hieronymus Jordanus per multa capita libri *de eo, quod divinum aut supernaturalè est in morbis corporis*, cap. VIII. *Quid Damon possit*

In corpore Cap. IX. p. 32. Quid possit in animam; ubi simul de phantasia, memoria, intellectu & voluntate, item de prædictionibus. Imprimis cap. XVII. supra allegato, de Ecstasi, raptu prophetia, visionibus, divinationibus, & prophetiâ violenter influente &c. quæ omnia accuratè inibi tractantur, & lectu dignissima sunt.

(Gg pag. 10.) Denuò remittatur lector de discrimine Prophetiæ, diviniæ & Ecstasiæ, seu divinationis diabolicæ ad modò laudatum Hieronymum Jordanum cap. XVII. pag. 68. 69.

(Hb. pag. 10.) Hunc dæmonum finem in dementandis per oracula hominum animis, & causâ indultus divini Boissardus Tract. posthumo cap. III. pag. 10 ita exprimit: *Horum (puta Dæmonum) conatus licet ad certos limites redegerit Deus, quos excedere non illis permittitur: tamen propter hominû ingratitudinem multa illis indulget, ut efficacius salantur, qui Dei verbi fidem & reverentiam præstare recusant.*

(Ii pag. 10.) Ex his manifestum evadit, hæc, Sibyllis quomodocunque inspirata oracula, quot quot non sunt *Ἰσοδότηρα*, ex immediatâ, revelatione ortum non traxisse, quia à Diabolo ipsis inspirata fuisse ex hæcenus dictis constat, qui tanquam simia divinitatis, & nectendis ex Scripturâ consequentiis argutissimus Spiritus, ea ex Evangelio patristiaco, ex promissionibus Abraham, Isaac, Jacobo factis, per sacrificia adumbratis, & Prophetis disertim inculcatis, præ sagacissimâ suâ ἀγνοία colligere, suisque Mystis inspirare, & non ea, quæ Messias, sed Mundi, ac status secularis erant, sciscitantibus aperire potuit, & ipso facto aperuit; ut non opus sit operosâ & anxia inquisitione, ex quo nam digito Sibyllæ hæc sua vaticinia suxerint; an ex conversatione cum populo Dei, quemadmodum Boxhornius in hac principium Sibyllinæ divinationis pag. 24. 25. 26. & seqq. *Histor. Universal.* constituere videtur, concludendo; *Habuerunt igitur à Judæis Sibylla, quæ de Christo edixisse dicuntur: Imò, inquam, & concludo ex dictis, habuerunt à Diabolo, qui faciendi consequentias vetus, ea ex Prophetarum Oraculis Sibyllis inspiravit, & eo sine vaticiniis suis, ut ea Herodotus appellat, *ἰσοδότηρα* admisit, ut etiam falsis, per ea, quæ vera sunt, colorem illineret, & illinendo *ἰσοδότηρα* Deus veritatis, ex Psal. 31. v. 6. esse videretur, qui *Pater mendacij est*, Joh. 8. v. 44. Quid enim opus fuisset isto tripodum, & diversorum generum inspirationis, isto ex antris halituum, isto ἀρχαίων θυμῶν, ut Eusebii*

scilicet verbo utar, de decorosarum furiarum, aliarumque ceremoniarum apparatus, si hæc oracula tantum ex famæ, à Sibyllis per Judæos, ut *Boxhornius* opinatur, acceptæ, relatione principium atque originem habuissent? Rectè igitur, *Prophetarum ea oracula sunt, non Sibyllarum*; quod concludit *Boxhornius*; nobis etiam calculum conclusioni adjicientibus; num autem à Judæis ex relatione, an verò à Diabolo ex inspiratione principaliter hauserint, hoc est, quod quaeritur. Nos principaliter à Diabolo hausta ex dictis colligimus; à Diabolo puta, qui ea ex præsuppositâ revelatione, prophetis à Deo factâ, colligere potuit; quanquam traditionem à Judæis acceptam non excludimus, quæ aliquid Sibyllis ad rerum scientiam, quæ fatidico deinceps spiritu fuit effusa, conferre potuit, ut *Boissardus* in Tractatu posthumo cap. II. fol. 4. scribit. *Non, inquit, cum Ethnica essent mulieres, & idolis servirent, earum tamen aliqua communicaverant cum Hebrais, tam in Ægypto, quàm in Palæstina: & ex lætione sacrarum literarum, familiaribusq; colloquiis cum Israelitis toto orbe dispersis multa didicerant, quæ ad vaticinia pertinebant, & fatidico spiritu correptæ (ut Damon longâ experientiâ & tempore plurima cognovisset & conjecturare potest) multa pronuntiabant de pœnitentiâ, de correctione vitæ, de futuro Messia &c.* Neque enim opposita, sed supposita sunt, aliqua revelatio, & superveniens demonum fasciatio, atq; in superstitione confirmatio. Hoc tantum in quaestione reliquum est, quomodo Damon in animam hominis, intellectum & voluntatem agere, & prædictiones inspirare possit? Quod *Hieronymus Iordanus lib. cit. de eo, quod divinum aut supernaturale est in morbis* cap. IX. imprimis pag. 35. 36. 37. & seqq. & cap. XVII. pag. 66. 67. 68. & seqq. accuratè tractat, dignus, qui legatur; quò lectorem brevitatis causâ remitto. Dignissima etiam sunt, ut cum his conferantur, quæ *Maresius* in suprâ cit. *Sylog. Disput. part. secund. pag. 493. & seqq. thes. XL. & seqq.* scitè infert, in quibus nostræ sententiæ culculum adjicit.

(*Kl. pag. 11.*) Ferè consentientem *D. Calovium*, ut ex suprâ allegatis constat, hic habemus; ubi quidem de Acrostichide, quam *Eusebius Erythraeus* adscribit, sine illa *Ciceroni læta, nec ne?* in negantem partem inclinat, eam tamen facilius, quàm reliqua minus clara, sub Sibyllarum nomine circumlata oracula, admitti posse indicat, cum nihil contineat, quod *Prophetis antea prædictum non fuerit*; *Syst. L. c. 3. p. 447.*

(*Ll. pag. 11.*) vide *Psal. 53. v. 3.*

(*Mm. pag.*)

(Mm. pag. 11.) vide Joh. 4. v. 25.

(Nm. pag. 11.) vide 2. Sam. 23. v. 12.

(Oo. pag. 11.) vide 2. Sam. 7. v. 14.

(Pp. pag. 11.) Hoc argumentum (dum Erythræa se *Apollinis Sacerdotem* appellat) invictum est, non Numinis, sed Dæmonis instinctu Sibyllas sua oracula fudisse, quia strictissima sunt verba Davidis; *Omnes Dÿ gentium Dæmonia*, Psalm. 96. v. 5. Atqui *Apollo*, cujus Sacerdotem Erythræa se profitetur, est *Gentium Deus*; & quidem spurcissimus Deus; ut ex ejus vitâ à *Boissardo* in Tract. posth. fol. 107. ex autoribus descriptâ, colligitur; Ubi inter alia refert; fuisse eum raptorem *Daphnes Nymphæ*, *Penei* filia, ejusque Sororis *Cyrenes*, quam in *Pelio Thessaliæ monte* rapuerit &c. Fuisse corrivalem *Zephyri* in depereundo *Hiacyntho* adolescente *Amyclæo* formosissimo; & amatorem *Branchi* juvenis *Thessali*, proprii filii, quem ex filia *Jaucis* & *Sucronis* susceperit; adeoque stupratorem virginum, *δὲ σενοκλήτην*, & cum proprio filio incestuosum &c. Cur ergo non Dæmonium? Hujusne spurcissimi Dæstri *Pythiam* Numinis, non Dæmonis afflatu oracula fudisse, & quod *Eusebius* asserit, *Ἰεῖδας ἐπινοίας ὄντως γενομένην μανίαν*, divinâ verè inspiratione refertam dicamus, eique credamus, quando in suis scriptis jactat, quòd de solo summoq; Deo colendo scripsit, sibi dictatum fuisse à Spiritu illius summi & æterni Dei, si maximè nihil eorum, quod sub ejus nomine circumferretur, esset *Ἰσὶ δὲ πρὸς αὐτὸν*, hoc est, ejus nomini falsò adscriptum. Transseant alia argumenta, quibus severum nostrum de his Phœbadibus judicium salvari possit. Lectu etiam digna sunt, quæ *Maresius* in Sylloge Disput. part. secund. p. 488. 489. affert.

(Qq. pag. 11.) De supplicio de sagis fumenendo loquor hîc ex mente *Friederici Martini*, Cænonum apud *Friburgenses* Professoris quondam primarii, qui à *D. Thummo* tract. de Sag. Imp. p. 91. citatus, ita concludit; *Læmia occidenda sunt eo solo nomine, quod Deum abnegant, Dæmoni fidelitatem promittunt, idololatriam & apostasiam committunt, &c. etiamsi hominem nullum veneno necaverint, segetibus & animilibus non nocuerint.* Hujus *Rhadamanti* judicium si iusto rigorosius non esset, staret sententia, quam de Sibyllis, tanquam dæmoniorum Sacerdotibus tuli, quia pares culpæ & delicta, paria merentur supplicia. Verùm quia duæ gravissimæ quæstiones hîc examinandæ se offerunt, quarum prior agit de modo examinis *Sagarum*, scil. *An modus indagandi illarum facinora per cor-*

menta sit legitimus? posterior: Quo supplicij genere afficienda veniant?
certis de causis ambarum, imprimis prioris quaestionis examinationi
immorabor: sit ergo quaestio prior:

*An modus maleficos & sagas per tormenta quarendi
sit legitimus, nec ne?*

Quoad quaestionem hanc de Tormentis vel Torturá, quæ & ipsa in spe-
cie *Questio* à JCTis appellatur, attinget, removenda sunt per *ἀπορροή*
μη ἐπιπέφυκα, quæ eam, nisi accuratè removeantur, odiosissimam, ipsius-
que judicis conscientiam scrupulosissimam reddere possunt. Duplicis
autem generis sunt ea, quæ ad quaestionis statum non pertinent, re-
ferenda partim ad *torquendos*, partim ad *Torturam* ipsam. Quod tor-
quendos concernit, qui sunt potissimum *Sagæ*, quæ in præsentem qua-
stionem veniunt, quarum albo etiam multi, qui masculini generis sunt,
à Diabolo inscribuntur, sciendum est, triplicis generis eas esse, quas
D. Thummius in tract. de *Sagarum impietate*, pag. 19, ex *Meisnero* &
Mōrlino distinguit; quarum aliæ tantùm sunt *Melancholica*, quæ à Dia-
bolo fascinantur, ut scædus cum eo contraxisse, hæc vel illa fecisse opi-
nentur, & postea faciantur, quæ tamen meræ illusiones sunt, nedum, ut
scæderis aut actionis alicujus veritas iis subesse argui possit; aliæ Dia-
bolo equidem realiter *fæderata*, non tamen maleficæ, damno aliquo
vel hominibus, vel jumentis illato, aut facinore patrato, quod ultimo
supplicio vindicari deberet; aliæ verò & *fæderata* & *maleficæ* simul,
quæ abnegato Deo, Diabolo ad beneficia sese obligant, & quod ipsi in
proximum, cui malè cupiunt, moliri non audent, occultè per Diabolum
exequuntur. Hac distinctione observatâ, à quaestione abeunt & *primi*,
& *secundi generis Sagæ*; *primi generis*, quæ sunt *melancholica*, quas si quis
fidiculis adjudicandas æstimat, utique nihil aliud agit, quàm ut *morale*
esse putet, quod *physiuni* est, violento errore carnificem adhibens, ubi
medicus substitui deberet, qui obstructiones viscerum, ex quibus hujus-
modi pathemata, quæ Diaboli balnea sunt, oriuntur, medicamentis
huic malo appropriatis, juxta methodum suæ artis, aperire novit, in cu-
jus morbi descriptione imprimis *Casparus Marcucius*, in tractatu, cui
titulum fecit; *Quadrupartitum Melancholicum*, excelsit; Item jam multo-
ties allegatus *Hieronymus Iordanus*, quantum ex ejus libro de eo, quod in
morbis est supernaturale colligitur: Sic etiam *Sagæ secundi generis*, ut ut
Diabolo, sed sine scelere patrato, *confæderata*; quarum peccatum, dum

Deo sese obstringunt, equidem gravissimum est; An a. fidiculis per tortorem testandum, ultimoq; supplicio afficiendum? gravissima quæstio est, cujus affirmativam Carpzov. part. I. Crim. quæst. XLIX. n. 23. 26. 27. urgentibus argumentis & autoritatibus obtinere laborat; contra quam statuunt Theologi, qui sædus hoc sagarum cum Diabolo magis pro interno spiritali, quam externo politico peccato habent, soropoli, non solum competenter committendo, sanctissimisq; institutis ex verbo Dei corrigendo, ut sæderat a maligno spiritui a nefario hoc studio abducantur, & excusso Demonis iugo in gremium Ecclesie recipiantur. Argumentum, quo nituntur, & quod a Carpzovio nondum solutum inveni, tale est: Si peccatum in Spiritum Sanctum, quod gravissimum, & prater apostasiam à Deo cum blasphemiam doctrinali conjunctum est, ultimo supplicio non punitur, quia internum & spirituale est, sequitur, nec sædus sagarum cum Diabolo, si absunt maleficia, hanc ipsam ob causam, quia internum & spirituale est, puniendum esse ultimo iudicio. Atqui prius est verum. Ergo etiam verum est posterius. Hoc argumentum urget D. Thummus in tr. de Sagar. impiet. p. 92. 93. allegatis magnorum virorum, Ioh. Brentij, Ant. Pratorij, Augustini Lerchneri, Fichardi, Godelmanni, Lorent. Kirchovij, Ludovici Gûlhaufen, Ioh. Halbitteri, Christoph. Besoldi, autoritatibus. Quicquid autem sit de secundi generis sagis, sine omni dubio reliquæ manent saga tertij generis, quæ sædus cum Diabolo maleficiis incrustant, iis iudiciis, ut mox audiemus, gravata, quæ ferè infallibilia sunt, ut tantum non pro convictis sint habenda. Quod ad ipsam Torturam attinet, tot sunt *san* *Græul* quæ ad quæstionis lineam non pertinent, quot sunt abusus, qui à iudicibus improvidis ac inconsultâ affectuum vehementiâ abreptis & perturbatis, adversus reos committi possunt, quos jus & æquitas prohibent, certos monstrando limites atque fines,

Quos ultra citrag, nequit consistere rectum.

Non ergo de Torturâ tyrannicâ quæstio est, quam Wilhelm. Zepperus in Leg. Mosais. Forens. explicatione l. v. c. x. pag. 747. refutandam sibi sumisit, quando scribit: Ethnicum tormentum horum, & tyrannicum inventum est, omnis charitatis & commiserationis expertis: quam horribilem quæstionis larvam imprimis D. Ioh. Matth. Meyfart. in tract. germ. cui titulum fecit, *Christliche Erinnerung an gewaltige Regenten* &c. per omnia ferè capita & omnes paginas ita exagitat, ac si ex professio tyrannidem approbarent, qui Torturam ad legum præscriptum defendunt, & quidè omnia tam excessivâ verborum vehementiâ, ut manifestè appareat, clarissimum

quin Theologum in hac ipsâ disputatione aliquâ impotentia mentis *glâ*
 viter laborasse. Cap. 9. p. 71. scribit: *Man hat den Aufszagen der Vets*
seln und Lumpen/den Bernheutern und Ehrendieben zu viel ge
trauet / denen durch Tyrannische Quale außgelockten Belanto
nussen zu viel geglaubet / den scharffen und viehischen Processen
zu scharff und viehisch nach geeilet. Avertuncet Deus tyranni
dem ex judicio ! quid enim tyrannidi cum justitiâ ? Non enim hominis
exercent judices judicium, sed Domini, & quodcunq; judicaverint, in eos re
dundabit, 2. Paralip. 19. v. 4. Viderint, quid responsum sint Deo, qui
in miseros reos tyrannicè & beluine læviunt; quia judex non ita suo ar
bitrio utatur, ut tanquam belua sensu & cupiditate ducatur, Olde
kop. in Observ. Crim. Tit. IV. num. 10. Menoch. de arb. Jud. in proxim.
n. 6. Nec 2. quæstio est de Torturâ, ex affectu vitioso judicis exudante,
 hoc est, de Torturâ decretâ ex zelo secundum non scientiam; *Aufz etz*
nem Mißeyser; in quo Zelo detestando D. Meysartus in alleg. tract.
à cap. 4. ad cap. 9. iterum tam vehemens est, ut verendum sit, ne ipse
 hoc ipso morbo, quem tantum non ferramentis in judicibus curare velle
 videtur, validè laboraverit. Longum nimis esset, ejus invectivas in judi-
 ces, affectu vitioso abreptos, referre. *Capitis quartis* argumentum est;
wie hoch die jentze sich versündigen / welche auß unbedachts
tem und falschem Eysen in ihrem Ampt verfahren. Cap. quin
to refert diversa maledicta peccata, *unterschiedliche verfluchte*
Sünden / welche die ungerechten Eyserer begehren. Caput sex
tum est ejusdem argumenti; ut & *caput septimum*, in quo etiam de ore ca-
 lumniatorio horum Zelotarum agit, *von dem Lâstermaul der unges*
rechten Eyserer. Caput octavum per hierarchias peragrat, & in earum
 Zelum inquit, quo à choro, thoro & foro adversus maleficos peccetur.
 Vehementissimè omnium *caput nonum* in judices ob veneficos invehitur;
wie heutiges Tags in dem weltlichen Stand so gar grausam
auf ungerechtem Eysen in Verfolgung der Zauberey gesândts
get werde &c. Sed quid hic tantus indignationis apparatus ad rhom
bum? quid ad judicium, quod causis etiam criminales ex officio,
 modo, & viâ à legibus præscriptâ competenter cognoscit? quippe
 ad quod etiam quæstio per tormenta pro causâ qualitate & gravitate de-
 cernenda pertinet? quid aliud agit hic Theologus, his tot capitibus &

paginis, quàm ut cum larvis pugnet, & ea vitia taxet, quæ nos ipsi condicimus cum ipso detestamur? quanquam dubitari posse videatur, an ferè uspiam locorum in Imperio judicia inveniantur, in quibus tales iudices, quos citius cyclopes, aut bestias, quàm iudices quis diceret, tribunalia occupant; quia *judex*, ut *Oldekop. Observ. Crim. tit. IV. num. 12.* scribit, *presumitur vir bonus, aequus, & prudens, in lenitate potius peccans, & clementiâ, quàm in severitate, ut minus potius, quàm plus vorquet.* Si qui sunt, qui suis affectibus indulgent, & arcum intendunt, ut etiam insontes non tuti sint à criminali iudicio, viderint, quid Deo, qui sanguinem eorum requirit, & non obliviscitur clamorem pauperum, *Psal. 9. v. 13.* aliquando sint responsuri, modò quæstionis statui non immisceatur hæc affectuosa & sanguinolenta iniquitas. Nec 3. de occultis, nullisque indiciis proditis sagarum facinoribus est quæstio; quâ *Meyfartus* cognitionem per tormenta in dubium vocare laborat, quando tract. allegato cap. 16. pag. 31. 32. arguit; *sagarum peccata esse occulta, ergò & per torturam in ea inquiri non posse, secus punitum iri insontes cum fontibus.* Cap. eod. pag. 133. *esse peccata impersecurabilia:*

Obrigkeit soll die notorische und bewusste Last erstlich straffen: Wo aber ohnerforschliche Stück vorlauffen/wie kan die Obrigkeit darinn richten / und daher straffen? und von ohnerforschlichen Sachen pfleget die Kirch nicht zu urtheilen / nach dem Sprichwort: De occultis non judicat Ecclesia. Cui iudicium hæc absurditas unquam in mentem venit, ut ob planè inscrutabilia & incognita scelera quenquâ, etiam ipsum Diabolum si corporaliter torqueri posset, aut fideiculis ligandum, aut equuleo subjiciendum statuerit? Nec 4. de Torturâ, quæ susque deque lato indagandæ veritatis studio decernitur, quaeritur, sicut *D. Meyfartus* iterum quiritationem, vix de iudice, cui adhuc scintillula conscientie superest, præsumendam ingeminat, quando c. 10. p. 78. 79. scribit: *Der erste Vorfaz der Regenten und Officianten gehet nitimmermehr dahin/die Wahrheit zu suchen/und den Handel außzukundigen / sondern Ursach und Anlaff zu finden / wie die Büttel ein fangen und fesseln / die Hexenmeister urtheilen und verdammen / die Hencker foltern / brennen / und köpfen / die Regenten pfänden und straffen können &c. Etc. 15. p. 114. Quibus volupe est fundere sanguinem humanum: welchen ein kurzweil ist/wann man Menschen, Blut vergießt.* Qui hoc, & non alio

hinc reos tormentis adjudicat, is certò sciat, se juxta illud Philonis Sap. 6.
 §. 4. *Potentés potenter punientur*, vicissim tortum iri à justo Deo per
 tortorem infernalem; nedum ut tam profligatæ intentionis imperatus
 equulens ad quæstionem circum pertineat &c. De his, aliisque casibus
 Torturæ reorum adhuc multis, cum D. König, quem M. Waldschmidtus
 in *Pythovissa Endor*. p. 353. allegat, dicimus: *Negari non potest, quod (Tor-
 tura) in multis veritatem suffocet potius, quam propaleat, nec non innocen-
 tes etiam prænitiâ acerbitatè ad eorum confessionem adigat, quæ ne cogi-
 tata quidem, nedum in effectum unquam fuerunt traducta. Verum enim ve-
 rò hæc omnia per accidens eveniunt; ac si vellet inferre; hæc omnia, si ad
 Torturam ex processu criminali omninò eliminandam obijciuntur, ma-
 nifestam fallaciam Accidentis peccant, & concludunt nihil. Reliquum
 igitur est, ut statu quæstionis per *ἀπορίαν* examinato, etiam per *ἕρπον* indi-
 cetur, quæ nam Tortura ad quæstionem pertineat? Ea nempe, quam pro-
 videntissima jura definiunt, certisque cautelis circumvallant, quibus ob-
 servatis fieri non potest, ut torqueatur innocens: *Tortura*, inquam, quæ
 quidem est *inquisitio ad eruendam veritatem per tormenta*; juxta Carp-
 zov. Pract. Crim. parte III. quæst. CXVII. sed, ut noster Bocerus p. m.
 tract. nov. de quæst. & tort. c. 1. n. 3. addit, *legitimè à judice instituta*;
 quæ unâ additione omnia à Tortura præsciinduntur, quæ adversus miseros
 reos à judice peccari possunt per accidens: *Tortura*, in qua iudices à *novis
 & inauditis tormentorum generibus abstineant. & relictâ rationis moderatio-
 nem ira faciant, ut delicti, personæ, & indiciorum qualitas requirit*; Carpz.
 l. c. n. 69. Imprimis si ad severiorem ejus gradum deveniendum est, qui lo-
 ci in non habeat, nisi in criminibus exceptis & nefandis (quale etiam est
 veneficium) *indiciis multum urgentibus, & certissimis occurrentibus, ut so-
 la confessio deficere videatur*; idem l. c. n. 65. *Tortura*, à quâ excepti sunt
 impuberes, furiosi, Melancholici, muti, surdi, quandoque etiam cocci, de-
 biles corpore, imprimis nimum senes, si non robusti sunt, aut perspicaces,
 valetudinarii, prægnantes, puerperæ, dignitate præcellentes; Idem l. c. quæst.
 CXIX. per tot. *Tortura non nisi in delictis atrocioribus ultimo supplicio, vel
 penâ à corporis afflictivâ dignis*; Idem quæst. CXIX. n. 3. *de quorum corporib.
 constat, ibid. n. 54. Tortura, quæ reo nunquam absque indicis, à judice se-
 cundum jus & aequitatem accuratè examinatis inferatur*; Idem l. c. quæst.
 CXX. n. 1. 2. 3. *cujus actu non nisi remisso, reus articulatim, interrogatio-
 ne brevi examinari, & super qualitatibus facti interrogari debet, ejusque
 actus**

Actu ab actuario judicij diligenter configurato; Idem l. c. quæst. CXXIV, n. 26. etiam circumstantiis delicti, de quibus tortus est confessus, à giudice indagatis, idem n. 26. Summatim, ut alia multa transeant, Tortura. que in ipso judicis pœnam vertit, si reum illegitime torqueri faciat; Idem Carpz. l. c. quæst. CXXVII. n. 1. 2. imprimis si iudex dolose id fecerit, ac reus inde moriatur, ut mortis supplicium sibi vindicet; Idem ibid. n. 4. 5. 6. 7. unde iniuste torto actio injuriarum adversus judicem competit; actio itam utilis legis Aquilia, idem ibid. n. 15. 16. 17. & quidem actio non tantum annalis, sed perpetua, ibid. n. 22. 23. etiam præsumptione juris contra judicem pro reo stante, quod tortura iniuste fuerit decreta, ibid. n. 27. ob quam causam iudex torto emendam prestare tenetur, ibid. n. 35. damnum item, & operas, quibus impofterum reus est cariturus, resarcire, n. 40. juxta que extraordinariè puniri, ibid. n. 42. 43. &c. De hac, inquam, Tortura, his limitibus juris & æquitatis determinatâ, his conditionibus & requisitis circumvallatâ, à defectibus & vitiis, quæ D. Meysartus in libro citato *der Christlichen Erinnerung* &c. perpetuâ accidentis fallaciâ objicit & ingeminat, undiquaque purgatâ, disertim quæstio est: *An ea legitimus modus sit indaganda veritatis scelerum veneficorum & sagarum? An verò modus tyrannicus? Ein Tyrannische Qual* / ut D. Meysartus instat, l. cit. pag. 71. imò diabolicus, *Ein Teuffeltische Tortur* / idem c. 20. p. 159. qua Hispanica inquisitioni omnia similis, *so der Spanischen Inquisition gang ähnlich* / idem c. 35. p. 259. *Auff welche / sonders lich im Proceß wider die Hexen / gar nichts zuhalten* / cap. 23. p. 180. & seqq.

Statu igitur quæstionis per *ἀπορίαν* & *ἵστορίαν* legitime formato, affirmativam pro Torturâ tuemur; idque non nostris, sed D. König verbis, à M. Waldschmidio lib. & loc. suprâ citato allegatis, ita scribentis: *Interim salutaris ejus (torturæ) potest esse usus, si prudentia judicis interveniat, qui torturam non adhibeat, nisi de crimine, de quo agitur, liqueat, quod certò sit admissum; nisi competens pœna sit corporis afflictiva; nisi veritas aliunde haberi non possit; nisi advocati in exculpationibus defecerint, & nisi ad eam modum, quem constitutio Carolina observandum ordinem præscribit cap. IX. sic tum etiam clavus rectè tenebitur, & nec in dextrum, nec in sinistrum à viâ regiâ diverteretur.*

fum est, id, quod in sceleribus puniendis ceremoniale est, nempe modum puniendi, aut intendere aut remittere; cur non eisdem liberum sit, etiam modum examinandi sceleratos fideiulis intendere, aut remittere in modum quæstionis maleficorum, quem Deus in lege Mosaica præscripsit? argumento iterum à minori ad majus sumpto.

Tertium argumentum sumimus à necessitate quæstionis per tormenta ob indies invalescentem nostri seculi malitiam, quo pro deridiculo haberentur gladius, rogi, rotæ, patibula, si expectanda esset maleficorum sine fideiulis confessio; à quorum audacia ne sic quidem tuta est humana societas, ut exempla tragica & horrenda testantur, quæ tantum in veneficarum quæstione in apicum prodeunt, & in exhorrescendis corporibus delictorum (proli dolor) ob oculos versantur, ut intuenti eas comæ stent præ abominatione eorum, quæ Diabolus per hæc sua mancipia inter ipsos Christianos patrat & molitur. Quid futurum putemus, si remitteretur hæc severa in patrata scelera inquirendi Nemesis, & huic duro nodo hic durus cuneus non esset quæsitus? Quod argumentum *Antonius Matthai* de Criminib. lib. XLVIII, Dig. Tit. XVI, de quæst. c. VI, p. 801. ita proponit: *Nec improbat institutum successus, ita enim feliciter per equuleum exprimitur veritas, ut Cicero scripserit in Topicis, ipsam veritatem videri dicere, qua verberibus torti, in igne fatigati dicunt &c. Item Veteres quoque quæstionem necessitatem veras fatendi dixisse.* Quod utique facinorosis formi dolosum esse, eorumque manus de tabula facinorum dimovere deberet; quod argumentum eò fortius evadit, quò debilius *Matthai*, qui argumenta contra Torturam validiora esse putat, argumentis, quæ pro Torturâ stringuntur, illud, ut mox audiemus, solvit, aut solvere conatur. Gravissimè omnium hoc argumentum confirmat *Megalander noster Lutherus*, tom. 7. Jen. fol. 362. ubi scribit: *Umb solcher harter verzweifelter, böshafftiger Leute willen / die alles auffo Lâugnen thun / da man mit dem liechten Recht nicht kan zu ihnen kommen / muß man solches Nothwehr Recht (puta torturam) und blinsend Recht lassen gehen / und geschehen.* Et mox ibid. *Weil wir müssen unter den Trebern wohnen / müssen wir wogen / ob uns die Säu fressen / wir müssen uns mit der Welt teilen.*

Quartum argumentum sumimus ab atrocitate delictorum, quæ malefici & veneficæ designant, item à magnitudine damnorum, quæ

hoc

hoc Deo, sed non inferis, ex osum genus hominum proximo infert, ut & cruciatibus, cum quibus miserrimè confluantur, quos malefica eorum manus tetigit, aut saltem halitus, qui veneni diabolici vehiculum est, afflavit: qui affectus Medicorum & Medicinæ ludibrium sunt, ipsam resinam in Galaad pro deridiculo habentes. Hisne Diaboli mancipiis, quorum delictorum corpora in medio sunt, & indicia probationes plusquam semiplenas constituunt, querendo parcatur, quæ affligendo & cruciando, imò torquendo proximo non parcunt, & permanentia damna inferunt, quæ mortem ipsam superant? *Non parcat ei oculus tuus, neque miserearis*; Deut. 13. v. 8. si in puniendo, cur non etiam in querendo?

Quintum argumentum sumimus ex Constitutione Criminali Imp. Caroli V. quæ Torturam publicæ securitatis causa in criminalibus judiciis sceleratis decernendam confirmavit; quæ Constitutio, quia publica, imò Imperatoria est, in universo Imperio Romano recepta, & à JCris in jure dicundo ipso factò observata, num contra torrentem ibimus, pro Rhadamantis, imò tyrannis aut carnificibus habituri iudices, qui facinorosos, & iudiciis sufficientibus gravatos quæstioni per fiducias adjudicant? Absit à nobis tam dura adversus magistratus, cui honor suus debetur, Rom. 13. v. 7. præsumtio.

Restat, ut examinemus argumenta in contrarium, quæ à D. Ioh. Meysarò tract. suprà allegato germanico, item à Wilhelmo Zepperò lib. de legum Mosaicarum explicatione, & Antonio Matthæi, JC. de Crimib. contra quæst. per tormenta afferuntur; quid ea in recessu habeant, vel habere videantur, sed non habent, dehinc examinabimus, oculo principaliter conjecto in Zepperum, qui præ reliquis plausibiliter disputat.

Argumenta contra Torturam, cum eorum solutione.

Prima Ratio Zepperi l. V. c. X. de tormentis, de sumpta est à defectu fundamenti in Scriptura S. *Primum*, inquit, in universâ sacrâ Scripturâ ne gr̄ quidem de illis (torturis) habetur. Ergò ea non tam necessaria sunt, ut sine illis iudicia criminalia exerceri non possint. Sextum id argumentum est Antonii Matthæi JC. de Crim. de quæst. c. 10. p. 803. ubi inquit; In plurimis legibus Sacri Codicis nullum quæstionis vestigium reperiri.

D. Mey-

D. Meyfart. Im Christlichen Bericht / c. 17. p. 134. paucis, proponit hoc argumentum: *Jesuſinder fangen wir an / ſcribit, von der Tortur oder Marter / welche unter dem Volck Gottes niemals erhört / viel weniger gebraucht / aber von den graufamen Tyrannen erfunden worden.* *Reſpondeo* 1. hoc argumentum ſtatim quaſtionis non tangit, à quâ ſupra fuit ſemotatalis torturæ neceſſitas, ſine quâ judicia criminalia exercere non poſſunt. 2. Sicut in jure non ſequitur; Lex aliqua ſecundum literam non arguit; ergò nec argumento, hoc eſt, per conſequentiam arguit: ita in Scriptura non ſequitur; dictum hoc vel illud *καὶ τὸ πῦρ* non concludit; ergò nec concludit per conſequentiam: Sic hic non valet; nulla lex, nullum dictum, cujus litera de torturis agit, in tota Scriptura habetur; ergò ne gry quidem de iis in Scriptura habetur. Argumentum, quod ſuprà ex ad Romanos c. 13. v. 4. de gladio, Magiſtratu in ultionem accincto, ad ſtatuminandam torturam deduximus, lectoris judicio committitur, an pro gry habendum ſit, nec ne? Annon 3. etiam pro fundamento ex Scriptura ad probandam torturam ſufficit, quod τὸ *Morale* Quaſtionis in facinora reorum judicibus in Scriptura expreſſè inculcatur, dum lex Moſaica Deut. 13. v. 14. *magnâ*, ut ipſe Zepperus p. 756. ſcribit, *cum emphafi & pondere verborum repetit; Inquiret, investigabit, interrogabit, idq; diligenter: utut modus inquirendi, investigandi, interrogandi arbitrio Judicis in N. T. legibus Moſaicis abrogatis, ſit relictuſ.* Sed & 4. alia adhuc ſub eſt ratio, cur hoc in paſſu à legibus Moſaicis V. T. conſequentia ad Iges quaſtionis in N. T. non tam firma eſt, ut quidem Zepperus ex argumenti ſui fiducia fuit opinatuſ; quia in V. Teſtamento ea adminicula confeſſiones ſclerum ex reis exculpendi in promptu erant, quæ in N. Teſtamento amplius non habentur; cujuſmodi erant ſortes, quarum exemplum Joſue 7. v. 14. extat, ubi ipſius Dei juſſu Achan ſorte ſacrilegus fuit deprehenſus. Nec refert, eas extraordinarias fuiſſe, ut Calvinuſ in Jonam de iis ſcribit, *quòd peculiareſ inſtinctuſ fuerint, ubi ſervi Dei uſi fuerint ſorte in rebus dubiis & externis: hoc ipſum enim eſt, quòd volumuſ, nempe ab eâ politiâ, in quâ Deus etiam extraordinariis in reos inquirendi mediuſ uſuſ eſt, quoad modum inquirendi argumentum ad politiâ, in quâ extraordinaria inquiſitio nulla eſt, non valere: præterquam quòd etiam ordinaria aliqua in ſclera quaſtio in iſta politiâ in uſu fuit, quæ itidem in politiâ Chriſtiana deficit, nempe *potio amara*, quâ*

bibitâ adulterii reâ *venet* intumuit, Num. 5. v. 13. & seqq. Cur ergo *cris* minemur Christianum Magistratum, ejusve conscientiam turbemus, si publicæ securitatis causâ, secundum leges, reis gravatis fiducias adhibet, ut scelera vindicet, quæ cæteroquin cum præsentissimo bonorum periculo sub doloso cinere laterent?

Secundo arguit Zepperus p. 747. Horum tormentorum inventum esse ethnicum, tyrannicum, omnisque charitatis & commiserationis expertem, quæ fontibus etiam, & reis, nedum illis, quos fontes esse non exploratum habemus, suo modo debetur: D. Meyfartus in tract. alleg. p. 166. pro vehementiâ sibi solitâ, torturam Diabolo adscribit, ubi inquit *Isi die Tortur von dem Teuffel erdacht / und erhöhet / wie lan ein Christ selbtige vor ein dienliches / nützliches / gewisses / und unfehlbares Mittel, die Wahrheit an das Licht zu bringen / achtet* &c. Atqui, ut *respondemus*, quod res est; Annon quod in tortura tyrannicum, imò Diabolicum est, supra à quæstione per *ἀπορ* formatâ fuit abscissum? ergo non valet conclusio, de cepis, quæ ex præmissis de allio inferitur. 2. Negamus torturam commiserationis reis debitam esse expertem, quia ex statu formato constat, quàm accuratè jura reis caveant, ne etiam fontes acerbius, quàm par est, torqueantur: & sicut lex divina moderationem de cæsiōe per virgas cædendis adhibere jubet, ne vilesceret frater; Deut. 25. v. 2. 31. ita etiam jura reis cavent, ut minus potius, quàm plus torqueantur, & tortus salvus maneat tam innocentiz, quàm supplicio; *Oldekop. Obs. Crim. Tit. IV. n. 11.* 3. Argumento Zepperi subest manifesta falsitas hypotheseos, ac si illi, quos fontes esse planè nondum exploratum sit, torturæ censeantur adjudicandi: falsa est, inquam, hæc hypothesis, si tales fontes intelliguntur, qui etiam indicibus culposi non sunt; & quos ita culposos esse exploratum non est; quia non, nisi gravissimis, ac per testes indubitatos probatis indicibus, quæ ipsa culposa sunt, reosque facinorum tantum non convincunt, gravati èd necessitatis ad confitendum adiguntur: exempli gratiâ; si quis homicidii veneno parati, accusatur, non protinus fiduculis adjudicetur, ad edisserendum facinus, sed indicibus gravatum esse oportet; 1. ut venenum emerit; aut præparaverit; sic præscribente *Ordinatione Caroli V. art. 57.* aut si emi veneni convictus fuerit: *Soder Verdachte wird überwissen / daß er Gift gekaufft / oder sonst darmit umgangen;* quod idè culposum est, quia Pharmacopæis, aliisque, qui venena tra-

ctant,

stant, & venum exponunt, prohibitum est, absque speciali permissio-
ne cuiquam venenum vendere; *dist. artic. 37. &c.* 2. Ut reus cum ex-
tincto per venenum capitales inimicitias gesserit; aut ex morte aliud
commodum, vel concupiscentiæ suæ satisfactionem expectasse proba-
ri possit, *dist. artic. 37.* ubi text. ait: **Und der Verdachte mit dem
Vergiffen in Bnechtigkeit gewesen / oder aber von seinem Tod
Vorthails oder Nutz wartend wäre / oder sonst eine leichtfertige
Person / zu der man sich der That versehen möchte.** 3. Ut reus
venenum emerit, emptum autem à se coram iudicio negaverit, ac nihi-
lominus de hoc convictus fuerit; quod iterum culposum, quia menda-
cium magistratui dictum, magnum scelus esse putatur, & prius indicium
in tantum aggravat, ut dubitandum non sit, quin accusatus sub tormen-
tis interrogari debeat, in *dist. artic. 37. Ord. Carol.* **So einer Gift
kaufft / und des vor der Obrigkeit in Leugnen stünde / und doch
des Kauffs überwisen würde / auch gnugsame Ursachen zu fras-
gen / war zu er solch Gift gebraucht / oder brauchen wollen.** Tan-
tum abest, ut quos fontes esse planè non exploratum habemus, torquen-
dos jura pronuncient, nedum, ut Theologus, ad quem hæc quaestio pro-
priè non spectat, tale quid somniet.

Tertium argumentum Zepperi est pag. 748. *Torturas hæc* Augu-
stinum non tantum improbare, sed etiam deplorare, ac l. 19. de C. D.
c. 6. inter errorem humanorum iudiciorum, cum veritas latet, illas refer-
re, & conqueri; quod dum interrogatur quispiam, utrum sit nocens, cru-
ciatur, & innocens luat pro in certo scelere certissima pœnas, vel etiam
innocens de alterius peccato torqueatur; cumque iudex propterea torqueat
accusatum, ne occidat nesciens innocentem, fieri per ignorantiam miseriam,
ut & torrum, & ignorantem occidas, quem ne ignorantem occideret, tor-
feret; addito tandem; Hanc rem intolerabilem, magisque plangendam,
rigandamque, si fieri posset, fontibus lacrymarum, Hunc ipsum Augusti-
ni locum etiam *Antonius Matthæi* lib. supra citato de *quæst.* loco argu-
menti septimi adducit, eumque contra torturam urget; addito etiam
Commentario Ludovici Vivis, in quo tyranni immanioris inventum tor-
menta appellat, quando *Locus est apud Rhetores Communis de tormen-
tis, contra tormenta: Fortissima sunt, quacunq; contra tormenta dicunt,
quæ verò pro tormentis, futilia & imbecilla.* Sed in promptu est Re-
sponsio I. Augustini verba ad statum quaestionis non atinent, quippe

quæ loquuntur de torto innocente, qui incerto scelere certissimas poenâs luit, hoc est, de eo, qui iudiciis urgentibus nondum est gravatus, & tamen quæstioni per tormenta subicitur, quod juri & æquitati omninò contrarium, adeoque fontibus lacrymarum tum temporis deplorandum fuit, quem rigorem moderna judicia, ut in quæstionis statu indicavimus, corrigunt: subdit tamen Augustinus in hoc ipso capite, & iudicem per tormenta quærentem excusat, inquitendo; *Non hæc facit sapiens iudex nocendi voluntate, sed necessitate nesciendi, & tamen quia cogit humana societas, necessitate iudicandi.* 2. Ludovici Vivis locus expressè de tormentis iis agit, quæ immanioris tyranni inventum sunt, quæ quanto intervallo à quæstione nostra distent, ex ejus formatione patet.

Quarò argumentatur Zepperus pag. 749. *Multos tortos confessos esse, se admisisse, quod tamen non ab ipsis, sed ab aliis perpetratum res ipsa serò docuerit: è regione tantam esse quorundam in perferendis tormentis constantiam, vel potius duritiam & obstinationem, ut etiam exquisitissimis cruciatibus ad confessionem impelli non potuerint illorum scelerum, quorum tamen reos fuisse vel tum constiterit, vel veritas, filia temporis postea docuerit;* Adducit hoc idem argumentum Anton. Marthæ lib. cit. quod ei est numero secundum, ubi pag. 802. scribit: quod falsa plerumq; dicendi causam præbeant tormenta, sive durum & robustum sive infirmum torseris, Robur enim mandacium facile facit, infirmitas à necessarium &c. Dici vix potest, quàm excessivè hoc argumentum D. Meyfartus per multa capita & paginas multas exaggeret: ut nimis prolixum foret, spumam verborum hue transferre: quod argumentum Megalander noster Lutherus longè modestiùs, longè graviùs stringit, quando tom. 7. Jenæ. Germ. fol. 60. 6. contra Episcop. Magdeburgensem Albertum demonstrat, quod *Ioh. Schenizium* injultè torserit, ubi inter alia scribit: *Dasß die Marter und Würgen im Kerker ein faßliche Rechtfertigung ist / da offte Unrechte begangen wird / fol. 361. a. Item: Wie offte istis auch mehr geschehen / dasß etwan auch Leut sind hingERICHEET auff ihr Bekantnuß / da man hernach über eiltche Jahr erst bekommen hat die Rechtschuldigen / und ist ihnen gleichwol unrechte geschehen. &c. Wiederumb istis war / dasß eiltche Leut so steiff / vest / und mehr / denn Eisenhart seind / dasß sie lieber sich töd lassen martern / ob sie wol schuldig seind / ehe sie wollen bekennen.* lb. f. 362. a. Et benè notandum est, quòd

perus hoc argumentum experientiâ aded approbatum asserit, ut exemplis, ex *Valer. Maximo* lib. 8. 4. & *Alexandro ab Alex. l. 1. genial. dierum cap. ult.* adductis subdiderit: *Cujusmodi exempla etiamnum hodie ignota non possunt esse illis, qui vel tenuem vitæ hujus usum habent;* quod imprimis ex *Appendice* videre est, quam *Iustus Oldeslop* *Observationibus suis Criminalibus Præcticis* appendit, in qua præter aliquot exempla eorum, qui verè rei exquisitissima tormenta contempsit, & constanter superarunt, adhuc exempla XLII. eorum ex variis autoribus, *Fulgos. Gilhaus. Alexand. ab Alex. Sabell. Iulius. Iul. Car. Valer. Max. Cornel. Tacito;* imprimis *Ioh. Gravio Clivense* refert, qui injustè torti, dolori cedentes, delicta, quæ non patravissent, de se confessi, ultimo supplicio affecti, postea autem innocentes reperti fuerunt. Sic etiam *Lutherus* loc. sup. citato fol. 61. b. recenset tria exempla ejusdem argumenti; unum ex *Hieronymo* de muliere septies percussa; alterum ex *Augustino*; tertium de mercatore *Metense*, quod circa tempora ejus contigisse videtur, & tam horrendum est, ut *Megalander* ejus narrationi hæc verba præmittat, *Aber das zu Metz geschehen ist / möchte wol Richter und Juristen böß machen:* hisquæ verbis concludit: *Es seynd jämmerliche und scheußliche Fälle unter Menschen Kindern / da der Teuffel Lust zu hat / &c.* Ex quibus omnibus constat, hoc argumentum, si in formam redigitur, fere videri indissolubile; quod quidem tale est: *Cuicumq; modo indagandi veritatem scelerum subest tam periculosa fallacitas, ut per eum etiam insontes ultimo supplicio contingat affici, contra scelerum fontes dimitti, ille modus in Criminali judicio est illegitimus:* Atqui modus per tormenta indagandi veritatem scelerum talis est, cui hæc tam periculosa subest fallacitas: Ergo modus indagandi veritatem scelerum per tormenta in judicio criminali est illegitimus. Utraque præmissa radiare videtur: Major quidem per hanc rationem consequentiæ, quia imprimis in Criminali judicio, judex in ferendâ sententiâ mortis extra omnem dubitationis aleam positus esse debet, ut de patrato rei scelere ferè tam certus sit, ac è regione certus est de innocentia conscientie suæ, quia præterea fatius est, mille nocentes dimittere, & committere immediato Dei judicio, quàm unum insontem supplicio ultimo adjudicare; *Dominus enim est, qui vitæ & mortis potestatem habet, & deducit ad portam mortis, & reducit; homo autem occidit quidem per malitiam animam, & cum exierit spiritus, non revertetur, nec revocabit animam, quæ recepta est, sed domi-*

ni manum effugare impossibile est; Sap. 16. v. 14: Et ex Apocalypsi notum est, quam ardentem vindictam sanguinis sui apud Deum urgeant animæ eorum, qui injustè trucidati sunt, Apoc. 6. v. 10. qua de causatestes in Criminalibus omni exceptione majores requiruntur, ut rei non nisi convicti & confessi condemnentur, & judicis conscientia tuta sit, etiam si flammâ in patratum scelus, ob atrocitatem animadverti oporteat. Sed nec *Minori propositioni* aliquid ad sui confirmationem deesse videtur, ob exemplorum copiam, quibus probatur, multos ex impatientiâ tormentorum confessos fuisse scelera, quorum fuerunt puri, & ultimo supplicio affectos, quorum innocentia postea in apicem fuit deducta; ut ex mente dissentientium vix verba pro retinendâ torturâ audiamus, ubi tot facta contratortura videmus. Libuit hoc argumentum in contrarium eò pressius stringere, ne quicquam in quaestione tam gravi, quod utrinque militare videtur, studiosè omittere, & omittendo fucate agere videremur. Restat, ut Achilleum, sicut videtur, argumentum examinemus, & demonstremus, non tanti esse roboris, quanti esse videtur. Respondemus ergò 1. ad *Majoram* per instantiam; Si modus examinandi scelera per tormenta ideò illegitimus est, quia ei fallacitas subest, & periculum, quo metuendum, ne infontes puniantur, fontes contra dimittantur, consequens erit, ipsam constitutionem divinam indagandi scelera per testes, esse illegitimam, quia etiam huic constitutioni subest hæc fallacitas, & periculum, ne infontes condemnentur, & puniantur, nempe *si testes falsi sunt*, ut fuere contra infontem Susannam, & contra infontem Naboth, *qui erant majores natu, & optimates in civitate*, 2. Reg. 21. v. 7. adeoque coram mundo exceptione omni majores, ut jura tali in casu requirunt. Et si hoc non esset, cur falsi testibus à Deo talionis pœna constituta fuisset? Deut. 19. v. 16. Sed Consequens est falsum, quod ordinationem Dei ob hoc periculum arguit illegitimam; Ergò etiam falsum est Antecedens, ceu ruinosum fundamentum, cui Consequens fuit superædificatum. Quotacunque enim sunt, quibus judicium humanum, judices cum testibus, & testes cum judicibus perverti possunt; imprimis amore, odio, timore, & cupiditate; *Amore*, qui rectum judicium impedit; *Odio*, quod judicem reddit suspectum; *Mercu*, qui eundem à recto tramite judicandi abducit; *Cupiditate*, puta præmiorum, & munerum, quæ animum judicis facillè corrumpere possunt; ut *Ayret. Process. Jur. part. 1. c. 6. num. 1. 2. 3. 4. 5. 6. ex Ist-*

Idro l. 3. de sum. bon. c. 5. 8. pluribus deducit; quam ob causam solius Dei
 iudicium absolutè infallibile est, qui scrutator cordium est, & *arbitrius*
 cogitationum nostrarum, nedum facinorùm, quæ etiam in abditissimis
 angulis patrantur; quod de homine etiam perspicacissimo dici non po-
 test, *qui tantum ea videt, quæ apparent.*, 1. Sam. 16. v. 7. quæ non ap-
 parent, non nisi examine & quæstione; pluribus difficultatibus ob-
 noxiâ videre, & in cognitionem eorum venire potest, sed haud raro
 vix venit. Distinguiamus ergò 2. (ut directè respondeamus ad argu-
 mentum) modum indagandi veritatem scelerum per tormenta; *vel qua-
 tenus ad leges, & dispositionem iuris est restrictus; vel quatenus nudo
 & affectuoso arbitrio iudicis relinquitur;* quâ distinctione observatâ
 limitarem Propositionem Minorem: *Atqui modus per tormenta in-
 dagandi veritatem scelerum ad leges & dispositionem iuris restrictus est
 huiusmodi modus, cui hæc tam periculosa subest fallacitas;* ita limitatam
 negamus, ob providentissimas Juris cautelas, quibus reïs, ne, nisi indi-
 ciiis gravatissimi, & ferè convicti torqueantur, cavetur, ut iudex hac ju-
 ris dispositione observatâ in hoc criminalis iudicii labyrintho in offen-
 so pede conscientie progredi, & quâ ipsum via ducit, sine periculo ef-
 fusionis sanguinis innocens pergere, gressusque dirigere possit. Sine
 verò hæc Minor de modo indagandi veritatem scelerum per tormenta in-
 telligitur in sensu sequiori, de modo, inquam, qui dispositione ju-
 ris, & legibus susque deque latis, affectuoso iudicis arbitrio relinqui-
 tur, liberali manu concessionem negantibus quæstionis tormenta ad-
 metimur; hoc autem sensu eam à statu quæstionis tam procul esse di-
 cimus, quàm procul Antipodes Americani absunt ab Europæi orbis
 habitatoribus, sicut ex quæstionis statu, suprà per *æporu* formato est
 videre. Nec 3. exempla ex *Oldekopio*, *Luthero*, aliis adducta, hanc Mi-
 norem sensu à nobis definito negatam probare, faciliè apparet, si an-
 gustia pagine pateretur, diligentius in singula inquirere, & de eorum
 circumstantiis constaret. Unicum, à *Luthero* loc. cit. tom. 7. *Ienens.*
fol. 360. b. 361. a. hic expendamus. Carnifex Metensis irruit tem-
 pore nocturno in mercatoris peregrè profecti ædes, trucidat ejus con-
 jugem & liberos, trucidatos in cella sepelit, domum spoliat, & merca-
 torem reum agit facinoris, eòq; rem deducit, ut mercator quæstioni fue-
 rit subjectus, qui per tormenta infecta facta fatetur; horrendo tan-
 dem, tanquam confessus, adjudicatus supplicio; non multò post tem-
 pore

pore carnifice prodito per Judæum, cui spoliatos mercatoris scyphos regenteos vendidit, Hunc ne casum justè secundum leges, quæ reis, quò minus sine iudiciis torqueantur, favent, favere putemus, in quo tot sunt præsumptiones & circumstantiæ pro mercatoris non torquendi innocentia, ut mille astitissent carnifices, & fontem affirmassent mercatorem (loquor excessivè) vix tamen tormentis adjudicare iudices debuissent; cujusmodi præsumptiones procul dubio erat, mercatoris fama & integritas; e contra carnificis levitas; Item mercatorem in propriam costam, & viscera, quæ procul dubio impendio amavit, non faviturum, nec propria bona sibi spoliaturum fuisse; calidæ item mercatoris lacrymæ, singultus, & signa cordosii, quæ lapidem ad commiserationem moverent &c. Et quæ id genus erant innocentia indicia, argumenta, & præsumptiones adhuc plures &c. quod multò magis de iis exemplis præsumendum est, quæ Oldekop, ex Valerij Maxim. Cornelij Taciti, & similibus scriptoribus ethnicis allegat, & ex professo tyrannica sunt, atque à statu quæstionis per ἀπορίω formato sequestrata.

Quintum argumentum Zepperus pag. 749. ita proponit: Ipsæ leges civiles admodum suspectas has habent quæstiones, quas hoc etiam nomine fragiles dicunt, parçè, admodum, & cautè circa illas versandum sedulo monent. Talia etiam indicia ad Torturam requirunt, ut his positis, nullà amplius videatur quæstione opus, & à credulitate vix, ac ne vix quidem vindicari possit, eos, qui his gravati sunt iudiciis, amplius torque, & geminà quasi morte afficere. Nam in l. i. D. §. 17, de quæstion. D. Severus rescribit, confessiones reorum pro exploratis facinoribus haberi non oportere, si nulla probatio religionem cognoscentis instruat. Et in seq. §. 23. respondet Ictus; Quæstioni fidem non semper, nec tamen nunquam habendam constitutionibus declaratur. Etenim res ipsa fragilistortura, & periculosa, & quæ veritatem fallat, & quæ de duritiâ & impatientiâ tormentorum & vario modo confitendi per tormenta sequuntur &c. tandem l. i. D. §. & l. ult. iudicium est ex duorum testium incorruptorum iudicio. Respondemus i. sequitur ne; Ipsæ leges Quæstiones appellant fragiles, & monent, parçè & cautè circa illas versandum; Ergò ipsæ leges Quæstiones admodum suspectas habent? Annon Zepperum stringit argumenti inversio? Ergò eo ipso, quia cautè & parçè secundum leges versandum est circa quæstiones per tormenta, hæc quæstiones, secundum leges adhibitæ, sunt legitimæ? Sibi, non iudici reus sceleris convictus inaputer, lū ne-

si negando ea, quorum convictus est, iudex per tormenta ex convicto etiam confessum reddit, & confitentem, quàm negantem supplicio ultimo mavult afficere; quod amoris erga justitiam, non crudelitatis adversus reum argumentum est. 3. Allegatæ leges à Zeppero itidem Zepperum refutant; quarum prima à Severo rescripta cavet, ne iudex sine corpore delicti reo per tormenta confessio fidem habeat; *Secunda*, ne reus sine sufficientibus & legitimis indiciis torqueatur; *Tertia*, ne indicia ipsa sine duorum incorruptorum testium indicio pro sufficientibus ad torturam habeantur; quæ omnia torturam utique ceu legitimam præsupponunt, minimè tollunt, aut suspectam reddunt.

Sextum argumentum iterum contra se, non pro se sumit Zepperus pag. 750. ex Constitutione Criminali Caroli V. Imperatoris, quando scribit: *Ita Constitutio etiam Criminalis Caroli V. Imperat. cavet, Daß Keiner mit peynlicher Plag solle angegriffen werden / es sey dann zuvor rechtlich / und derhalben gnugsame Anzeigung und Vermuthung von wegen derselben Missethat auff Ihne glaubwürdig gemacht*; Et quæ sequuntur, legibus à Zeppero modò allegatis planè consona; consequenter aliâ responsione, quàm nunc datâ, non ableganda. Quod verò tandem huic argumento subjungit; *Summa Dd. in univ. sum, variâq; variorum populorum constitutiones, cum tam multis, tam operosa, tam sollicitè de torturis tractant, quando, circa quas personas, quomodo, & quatenus eis utendum sit, vel minus, adq; prudentiam & discretionem singularem, cum moderatione conjunctam, hic hortantur; quid faciunt aliud, & testantur, quàm non parum se ipsos huic fidere?* Negamus, inquam, hanc illationem, fallaciâ accidentis oppidò gravidam, dum Zepperus populos ipsi quæstioni per tormenta, & non potius iudicibus, intempestivo & immoderato justitiæ Zelo, per inscitiam rerum criminalium ad quæstionem delabentibus perparum fidere opinatur; secus, qui leges de eâ rectè adhibendâ tradi potuissent, si ipsa non rectè esset, & legitima? Nedum ut pro alio, quàm impotentis animi dictione habeamus, quando hoc argumentum concludit: *Quid ergò, inquiens, tandem accinet in re serâ & arduâ, ubi de capite hominis agitur, vel ludere, vel dubitanter agere, ut magistratus in conscientia securusio & foro ipse sibi satisfacere, aut securus esse non queat?*

Septimò Zepperus pag. 752. & seqq. præprimis sollicitus est præ veneficis, conquerens, quod in eorum examinationibus & suppliciiis hodie passim vehementer peccetur, quia etiam innocentes à Diabolo in synagogis & choreis nocturnis possint representari, & falsò exhibeantur, exemplo Samuelis, qui Saulis, Sam. 28. v. 14. & tempore Hieronymi Sylvaui cuiusdam, p̄ viri, qui nobili cuidam fœmina noctu falsò fuit representatus; Quæ ipsa Synagoga, commensationes, choreæ, congressus veneri, lycanthropia nonnunquam etiam per somnia, aut morbos melancholicos veneficis obversari possint, ut Augustinus l. 18. de C. D. c. 17. & 18. ejus rei exempla adducat; unde fiat, ut earum confessionibus etiam sub Quæstione fides absoluta non sit habenda, nisi à posteriori, hoc est, à damnis realibus & exploratis ad hæc priora, ipsam se confederationem, Synagogas & coitus ordine retrogrado concludatur: Fieri etiam, ut innocentissimi denunciationibus divinaram in suspiciones veneficiorum traducantur, diffamentur, quibus constitutio Caroli V. num. 21. providè caveat, ne ex his, carceribus mancipentur, quæstionibus subiciantur, venefica a nihilominus debitis pœnis subdantur. Accedere etiam, ut vulgus, quod veneficas cane pejus & argue odoret, ob metuenda ab iis damna contra eos, quas ex certis rumoribus vel tantillum suspectas habet, tantum non classicum eam, easq̄, quæstionibus & rogis objici postulet; qui rumores prudentibus & cordatis magistratibus omnino suspectis esse debeant &c. ita jubentibus legibus divinis & humanis; Exod. 23. v. 1. 2. l. 12. C. de pœnis apud Grat. C. 30. q. 5. C. Incerta. Fœci compendium dictorum Zepperi. Ad quæ responderemus.

Primo quod Zepperi querimoniam de innocenter tortis & supplicio punitis concernit, D. Meyfartus eam per integrum librum der *Speislicheu Zimierung an Gersaltige Regenten* &c. vehementissime amplifacat, ita accusando Magistratus, ut vix ausim recitare vocabula, quæ *ως ονομαστικῶν* excogitavit ad accusationem acuendum, cui calculus haud obscure adjicit *Oldekop* in proœmio *Appendicis exemplorum eorum*, qui innocenter torti sint: quando pag. 417. Observ. Crim. scribit: *Innocentes torqueri, dolori cedere, confreri, & suppliciiis in hunc usque diem affici plurimos, imò ubi rigorosi & Zelosi sunt inquisitores, & supplicia frequentia, plures innocentes, quàm verè criminis reos ad mortem damnari, nunc viginti sex annorum praxi experient nihil est, aur dubitem. Idq̄, cum propter eorum, quibus arduum hoc, periculosissimum, falsissimumq̄, Tortura negotium, prob dolor, committit-*

*per, intempesivum & immoderatum pratensa justitia Zelum, tum insciantiam, rerumq; criminalium crassam, nostra tempestatis communem ignorantiam, tum avaritiam & negligentiam, tum affectata severitatis gloria, tum etiam propter superiorum & Magistratum contemptum, etiam seccordiam, longe infra sua dignitatis fastigium ejusmodi curare, & talium rerum rationem habere dicentium, aliasq; causas, quas ipse observationum tractatus sparsim tibi specificè suppeditant. Contrà ego de Christianis Magistratibus semper melius sensi, & meliora speravi, atque adhuc sentio & spero, eos in hoc gravissimo judicio, de quo itidem gravissima reddenda est ratio judici vivorum & mortuorum, nihil prudentiæ & attentionis, quantum humanâ ope fieri potest, omittere, & ab innocente reorum sanguine sibi tam metuere, quàm fontes sibi metuant à torturâ & supplicio; quod de Amplissimo Magistratu inelytæ Reipublicæ Esflingenensis intrepidè ausum affirmare, qui non tantum eo tempore, quo me usque in vigesimum nonum annum, primum Diaconum, dein Pastorem Ecclesiæ habuit, in inquisita per tormenta veneficorum flagitia aliquoties flammâ animadvertit, sed etiam hoc ipso anno corrente viginti duos, partim veneficos, partim veneficas igne consumisit, ut eos, quibus carceres adhuc oppleti sunt, & quæstionem, expectant, taceamus; quæ si quis intempetivo & immoderato justitiæ Zelo, rerumve criminalium ignorantia, aut affectatæ severitatis gloriæ adscribere, aut aliquot horum catharmatum injustè punitum arguere ausit, is ea actorum monumenta, facinorumque documenta expectet, ad quæ, si in rem præsentem ducatur, exhorrescet; nedum ut judici aut prudentiæ, aut conscientiæ dicam scripserit. Quid enim judici feritur aut metitur, si tam funesta instituenda sunt judicîa, ad quæ lex divina tantâ severitate eum obligat, ut illi satius esset, porcorum esse pastor, quàm populorum Rectori, & horrendis, imprimis veneficarum peccatis affectatâ lenitate, aut meticuloso judicio connivere, quia, prætextu arg. l. 5. ff. de pœnis, quam Antonius Matthæi de quæst. c. v. p. 803. ad verus torturam impertinenter allegat, longe satius sit, vel nocentem absolvi, quàm innocentem torqueri; quæ lex non de facinorum indicîis, idoneis testibus probatis, sed tantum de suspicionibus, quæ judicem adhuc in dubio relinquunt, agit, ut expressa verba, *Sed nec de suspicionibus aliquem debere damnari*, habent, nedum ut judicem in examinandis reis cœcûm reddat, quem animosum esse jubet ipsa Lex divina; *Oculus tuus**

non misereatur; Deut. 19. v. 13. & Syracides, *μη δολοφουχησης εν τω κριμει*
νευσε, Syrac. cap. 4. v. 9. *Quia*, dicente Leone M. Epist. 82. ad Jul. Coens.
 Episc. *ad imperialem pertinet potestatem, ut perturbatores Ecclesie, pacis*
& Republica inimici sollicitius comprimantur, adeoque tam nimis leni-
 titati, quam nimis severitatis modus statuatur; severitatis quidem, quia leges
 judicem vetant legibus esse severiorem, ne quid aut durius, aut rem-
 missius statuatur, quam causa deposcit; l. 11. in princ. ff. de penis: Leni-
 titati vero, quia leges vicissim e regione judici prohibent, legibus esse
 clementiori, *Novell. 82. tit. 11. c. 10.* Ex quibus constat, quam severe leges
 divinae & humanae judici veternum ex oculis excutiant, eumque adhor-
 tentur, ne in judicio imprimis criminali, securus sit, sed tam innocentiae,
 quam culpa reorum accuratissimam rationem, ipsi Deo Cardio-
 gustae aliquando reddendam, habeat; ut, si qui iudices uspiam sint, aut
 essent, qui tam profligata officii conscientiam de corio innocentium reo-
 rum, ut Meyfartus & Oldekop quirantur, ludunt, omnino dignos
 censeamus, quibus a superiori autoritate modus statuatur, & poenae di-
 ctentur, quas in statu quaestiois supra formato injustis tortoribus a le-
 gibus constitutas esse audivimus, tum, ut innocentibus, ne contra
 jus & fas in tam profundam perditionis foveam praecipitentur, cavea-
 tur, tum ut Magistratus, qui in abominanda facinora, ad quae Inferna-
 lis Cerberus hoc lemniscato Mundi seculo sua flabella instigat atque im-
 pellit, justo Zelo inquirunt, & supplicia juxta leges statuunt, hac du-
 rissimam, tam conscientiae, quam existimationi eorum praesudiciorum dicam,
 quam Zepperus, Meyfartus & Oldekop. iis indefinitè scribere videntur,
 sublevantur, & debite potius, tanquam Zelosi Sacerdotes justitiae
 æstimentur, aliisque Magistratibus ad faciendum similia in exemplum
 proponantur, laudentur. Sed esto: Sint ejusmodi iudices, a quibus
 haec omnia, quae Zepperus, Meyfartus, Matthæi, Oldekop. ingeminant,
 peccantur, qui aut ex immoderato praetense justitiae Zelo, aut ex crassa
 rerum criminalium ignorantia, aut negligentia, aut affectatae severita-
 tis gloriola plures innocentes, quam verè criminis reos torquent, & ad
 mortem damnant; quid sequitur? Ergo ne quaestio per tormenta in
 delata, probatisque iudicii gravata flagitia, ad quae infernalis Laver-
 nio sua flabella in perniciem generis humani incitat, est illegitima, &
 ex judicio criminali eliminanda? Atqui annon haec omnia in judicio
 criminali peccari possent, si omitteretur Quaestio? putà si maximè

contingeret, ut iudices affectibus dediti, qui suo arbitrio, jure ex oculis dimisso, relictis, gemitus innocentium nihil pensi, lbycique ultores habent pro deridiculo, in judicio sederent, num ob hæc iudicum peccata è Republica Christianâ eliminanda essent criminalia iudicia? quemadmodum Zepperus, Meyfartus, Matthæi, Oldekop. viri alioquin de Republica Christiana optimè meriti, his ipsis de causis Quæstionem per tormenta è foro criminali eliminanda esse arguunt? Num infantem effundentis cum balneo, tam crassam Accidentis fallaciam peccando, usumque cum abusu abrogando?

Quæ *Secundò* Zepperus huic suæ quiritationi de innocenter tortis & damnatis subdit, vera sunt, nec nostrò calculo contraria. 1. Innocentes posse deferri, quis neget? imprimis si odium consideramus, quò flagrant venificæ adversus pias & innocentes foeminas, quod accensum est ab inimicitis à Domino inter Serpentem Antiquum & Semen Mulieris positus: quo in casu Jura providentissima sunt, ne Quæstio præcipitetur, ut videre est ex Consilio, quod Juridica Universitatis nostræ Facultas patrum nostrorum memoriâ Marchioni Badensi super hoc denticiato casu rescripsit, & à verbo ad verbum in suprâ allegato tractatu D. Thummii de sagarum impietate à p. 76. ad p. 90. exscriptum extat. Si enim denunciare & accusare sufficit, quis sub innocentia umbone tutus erit? Imprimis ubi deferens *εποδίωντης* est pater mendacii, Johan. cap. 8. v. 45. ? Sed 2. nec ipsas confessiones visitationis chorearum, aut transmutationis in bestias, aut commixtionis cum Diabolo statim carceres, & quæstionem per tormenta, si desunt maleficia, mereri, itidem cum Zeppero, ut ex statu Quæstionis, suprâ per *ἀποιν* formato, constat, statuimus, quia hæc corpora delictorum ut plurimum phantastica sunt, & actionis veritate non nituntur. Quamvis enim dubium non sit, à Diabolo per aërem ut plurimum verè ad choreas transportari lamias, non tamen semper hoc fieri, exempla sunt in promptu: vicissim nunquam eas aut in bestias mutari, aut verè commisceri cum Diabolo, ea argumenta sunt in medio, quibus impossibilitas harum actionum per naturam demonstratur, ut cerebrum in calcaneo gestet oporteat, qui eorum vim non agnoscit: Quis autem ob impressiones melancholicas, aut actiones phantasticas per Diaboli fascinationes fucato typo rei gestæ signatas, quencquam mortalium aut torquendum, aut ul-

rimo iudicio adjudicandum, si desunt maleficia, affirmet, ut maximè eorum confessiones habeantur? quia corpora delictorum, quòd vera sint, & substantiâ facti non careant, luce meridiana clariora esse oportet, ne in tantâ severitate processus iudex cum larvis pugnet, nubemque pro Junone amplectatur, & rogam incendat, ligno deficiente. Labet experientiam allegare, nixam conscientiâ officii. Annus jam decimus circiter sextus currit, cum Eslingz vinitoris cujusdam conjux sponte fatetur, se, dum ex sylvâ domum regrederetur, à viro quodam, qui venatorem repræsentaverit, compressam fuisse in loco quodam nominato, cujus alterum pedem post actum observaverit non justum fuisse, tanto dehinc adversus maritum odio inflammata, ut parum abfuerit, quin eum cultro transfodisset: Orationem præterea Dominicam orare amplius aut noluit, aut non potuit, etiam præsentibus orando collegis, & me vel tandem illam, ut oraret, adhortato; tandem sub spondam in cubiculo tam arctè sese abscondiderat, ut vix amplius proreperit; torvum videbant oculi, funesta erant omnia. Quid inclytæ Reipublicæ Magistratus? carceri ne miseram inclusit, Torturæ subiecit, & damnavit ad supplicium? Minimè verò; quin consilio à Juridicâ Facultate Universitatis nostræ, quæ pro melancholicâ eam habuit, accepto, Ministerio Ecclesiastico informandam reliquit, donec ad pristinum mentis statum rediit, iis signis pœnitentiæ datis, quibus diffidere charitas prohibuit. Exemplum aliud: Drizisoviæ (pagus is ditionis Eslingensis est) circa ea ipsa tempora erat fœmina, quam adhuc superstitem esse in audio, quæ mihi falsa, imò conquesta fuit, quòd sibi tam importunus esset Diabolus, ut nusquam ab eo missa fieri potuerit; comitari, inquietabat, se nebulonem, si in templum ingrediatur, comitari, si templo egrediatur, etiam si in rus eat, & tam clarè secum loqui, ut miraretur, quòd alii, qui juxta se essent, id non audirent: quæsitæ, num fidem ei sponderit? & neganti, dedi consilium, ut imprimis sibi familiarem redderet cantionem, *Gott der Vater wohn uns bey / und lass uns nicht verderben*; Item petitionem sextam Orationis Dominicæ; *Et ne nos inducas in tentationem*; quæsi vi ex ea ulterius; Utrum justo tempore fluerent, quæ mulieribus menstrua sunt; (nam ex oculorum torpore, aliisque signis auguratus sum hujus rheumatis obstructionem, & ex obstructione hæc pathemata ipsa: erat enim fœmina inter 30. & 40. annos media, plethoricæ insuper constitutionis) cum quæresponderet,

dudum emanasse omnia, ablegavi eam ad Medicum, monuique, ut ejus consilio obsequeretur, addito solatio, omnia in melius versura; quod eventus, solatio respondens, docuit; dum sectis ex consilio Medici venis, & apertâ per medicamenta naturæ viâ, & corporis & mentis valetudinē feliciter fuit restituta. Lippis præterea, & tonsoribus notus est casus, qui ibidem, in Ecclesiâ tum meâ, anno 1642. notoriè contigit, cum Diabolus juvenem quendam vinitorem sibi chirographo, sanguine ejus scripto, obligatum adigere vellet, *ut omnia, quæ posset, perderet*, sed patrare id renuentem ad desperationem adigeret, ut baltheo collum suum constrinxerit, & constrictum appenderit clavo; quam tragediam nator ejus superveniens extemporaneâ nexus incisione impedivit, & maritum hunc suum, vitæ vix amplius manifestum, ex mortis faucibus eripuit; qui ob id quæstioni per tormenta non fuit subjectus, sed inquisitione accuratè prius institutâ, Ministerio Ecclesiastico relictus, cuius ille curâ, cum itidem Orationem Dominicam, imprimis sextam petitionem amplius orare non posset, per Dei gratiam feliciter restitutus fuit, & adhuc vitam innocentem agit, lacrymisque effulsis Ministerio gratias habuit, & adhuc habet. Integer casus extat in *Casual. meis Conc. Sæd. 1. à pag. 3. usque ad 116.* equidem à Jesuitis Dilling. pasquillo traductus, sed quos apologiâ meâ ita excepi, ut cachinni eorum ferè in furorem verterint.

Imò 3. quod ad famam attinet, etiam hîc Zepperi & Meyfarti sententiæ assurgimus, soli que dicacitati ejus fidem ad quæstionem per tormenta tribuendam esse non sentimus. Quamvis enim non nihil sit, quod jura famæ in civilibus tribuunt, adeo, ut aliquot casus sint, in quibus plenam probationem inducere statuitur, quos *D. Ioan. Crocius tract. de testibus pag. 486. num. 43. 44. 45. 46.* recenset; etiam in causa criminali, si crimen probatum est plus quàm semiplenè, puta per unum testem de veritate, & aliquod aliud indicium, quo casu probationem perficit, ut crimen plenè probatum dicatur; ibid. num. 54. sola tamen sufficiens indicium ad torturam non facit; ibid. num. 51. quippe quæ tam falsi est dicax, quam nuncia veri, malumque est,

- - - quo non aliud velocius ullum,
Mobilitate vigens, vires acquirit eundo;

nêdum ut iudex ejus di&ctamine stare possit, si rei per tormenta quærendi veniant, & finis quæstionis est, animadversio in patrata scelera per suppli-

cia. Quid autem hæc ad conclusionem contra torturam, si cætera juxta leges sunt paria? Si corpora delictorum sunt præ oculis, damna per beneficia illata, quæ naturæ opem habent pro ludibrio, & ob cruciatus intolerabiles graviora sunt morte ipsâ, flagitia item veneficium concomitantia, Sodomia, muta peccata, incestus, actusq; exercitiâ tam abominandi, ad quos Acherontis furcifer hæc sua instrumenta impellit, ad quorum atrocitatem cœlum exhorrescat, & obstupefcant elementa? Quid, inquam, si diabolica hæc stabula nequitæ ed atrocitatis facinorum progrediuntur, & Judici ordinario deferuntur, delata iudiciis idoneè probatis gravantur, gravata minimum semiplenâ probatione in apertum ducuntur, & educta, per confrontationem complicum confunduntur? Quid, inquam, si in hanc Rhodum deventum est, judex tum aliud agat, quàm ut juxta leges quærendo saltet, & præfractè negantibus necessitatem edisserendæ veritatis per tormenta providè adhibeat, eventumque quæstionis patienter expectet, confessa flagitia juxta leges puniat; non confessa judici vivorum & mortuorum committat; reo gravato equidem ab instantiâ, non tamen à crimine absoluto; secus quò delapsura esset Cacodæmonis adversus genus humanum violenta perversitas, si necessitate quæstionis posthabitâ expectare vellemus familiaritatis confessiones spontaneas, quæ calendis græcis judici citius non sint expectandæ, non tantùm propter horum catharmatum malitiam, sed & propter metuendum supplicium, quo in casu Domini suæ vitæ non sunt, ut quasi Scævola suum corpus flammâ ustulandum carnifici offerant & exponant.

Tandem Zepperus pag 757. & seqq. dat consilium, quo pacto occulta scelera in lucem protrahenda sint, ut judicia in facinorosos exercentur, vicissim sceleribus & sceleratis patrocinium non præstetur. Hic, inquit, Deum Deut. 17. v. 2. & seqq. legem dixisse, qua apertam rursamq; viam monstrat; in qua quinq; præcipiat. Primum esse, ut malefici a conscis sceleris Magistratui renuncientur & indicentur; quod nec proditorium, nec Sinonium sit, ut vulgus ferè existimat. Secundò Magistratum ad nudâ indicationes aliorum non debere esse nimium credulum, illud ad torturas procedendo, sed prius diligenter inquirere, in vestigare, interrogare, Deut. 13. v. 14. quàm fieri possit, occultatissimi &c. Tertiò ipsos etiam reos interrogari debere, & omnia tentari ad eliciendam veritatem peccatorum scelerum, exemplo Josua Achabum examinantis, lo-
sua

ſua 7. v. 19. &c. Quartò, nec qua à reis elicitæ ſunt, pro certis prius debere haberi, quàm ulterior fiat indagatio, an illa reverà ita ſe habeant, quia multoties compertum fit, captivos metu & vi tormentorum ea confeſſos eſſe, qua ipſos minimè paſſe poſſea ſerò conſiſerit. Et Quintò, accuſatis reis neceſſariam deſenſionem, juſtumq; ad illam tempus permiſſum eſſe; quò etiam pertineant Advocati, vel Procuratores, qui deſtinentur &c. Quæ omnia recto ſtantalo, & omnimodâ contradictione carent; excepto, quòd inſtantix præoccupando Zepperus concludit: Quod ſi, inquit, Torturis omiſſis, ſcelera & flagitia multa in occulto manere, neq; in apertum proferri quis cauſetur, cum inquiſitionibus & inveſtigationibus etiam exaltiffimis ſæpe nihil proficiatur, & opum, honoris atq; vitæ jacturâ potiſſimum repagulum & peſſulum ſcleratorum oribus atq; linguis obdat, non meis, ſed Chryſoſtomi verbis homil. 46. ad pop. Antioch. reſpondeo, ubi inquit: Nec ab omnibus hic exigit Deus, ne reſurrectionem deſperes, & judicium deſuæ expectare, quaſi omnes hic reddant rationem. &c. Item verbis Auguſtini l. 3. cont. Epiſt. Paymen c. 2. de diſciplina Eccleſiaſtica: Miſericorditer corripiat hoc, quod poteſt, Quod autem non poteſt, patienter ferat, & cum dilectione gemat atq; lugeat, donec aut ille (Deus videlicet) de ſuper emendet & corrigat, aut uſq; ad meſem diſſerat eradicare Zizania, & paleam ventilare. Hæc, inquam, objectionis à Zeppero præoccupatæ ſolutio vera eſt & valida de iis criminibus, quæ certis, & idoneè probatis indiciis carent, ſolæque famæ dicitate interdum percrebeſcunt, & ad diſſamatum per tormenta quaerendum nondum ſunt matura, adeoque neceſſariò committenda Deo, qui cuncta, qua ſunt, adducet in judicium, etiam omne occultum, ſive bonum, ſive malum ſit; Eccleſiaſt. c. 12. v. ult. ſicut etiam Chryſoſtomi verba de occultis facinoribus, & Auguſtini de diſciplinâ Eccleſiaſticâ expreſſè loquuntur; de quibus Zepperus oppidò abſurdè addit, quòd ad ſclerum pœnas, & ſupplicia publica rectè transferantur. Quantum enim criminale judicium diſtat à diſciplinâ Eccleſiaſticâ! & hujus correctio, quæ fit mediante gladio Spiritus, ad ſupplicium, quod gladio Carnificis de facinoroſis ſumitur, rectè ſtatuatur transferri! quàm torta eſt hæc inconſequentia! Quicquid a. ſit, quaſtionem hanc de Quaſtione verbis Regii Platis concludo; Erudimini, qui iudicatis terram, ſervite Domino in timore, & exultate ei cum tremore, Pſal. 2. v. 10, 11. Aperite in hoc tremendo judicio oculos, non tantum ante Quaſtionem per tor-

menta, ne innocentes adigantur in has angustias, sed etiam in ipso Tortura actu, ne quaestio in tortum sit furore percita, tormentorum intentione arbitrio Carnificis relicta. Cur enim vehementiam verborum urgeatur, quem pendulum à fidiculis urget dolorum acerbitas? *Parca tibi met ipsi, dicat iudex in Tortura reo misero, non negando facta, quorum reus es, ne nos ex officio torqueret te oporteat facta negantem*: Sic Josua Achanum, anathematum furem, candidatum supplicii, Sorte jam proditum, fuit allocutus: *Fili mi, da gloriam Domino Deo Israël, & confitere, atq; indica mihi, quid feceris, ne abscondas*, Josu. 7. v. 19. Ac sic quidem fiat iustitia, & pereat Mundus. *Non auferet Deus à iusto oculos suos, & Reges in solio collocat in perpetuum, & illic eriguntur. Et si fuerint in catenis, & vinciantur funibus paupertatis (vertente Luthero, Gebunden mit Stricken elendiglich) indicabit eis opera eorum, & scelera eorum, quae violenti fuerunt. Revelabit quoq; aurem, ut corripiat, & loquetur, ut revertantur ab iniquitate. Si non audierint, transibunt per gladium, & consumentur in stultitia*, Job. 36. v. 7. 8. 9. 10. 12.

De officio Ministrorum Ecclesiae erga reos, imprimis veneficos & veneficas, condemnatas ad supplicium.

Quam vehementer jam dudum ex *azois* triumphans Theologus D. *Meyfartus* Ecclesiae Ministris, quos odiosè *Prædicantes*, *Prædicanten* / quaquam ipse *Prædicans*, appellat, ob Zelum non secundum scientiam succenseat, prolixum esset referre. Cap. 4. pag. 35. inquit » *Schauet doch die Liebe eines ungerechten Eysers/ eines Prædicanten auff der Eangel; Sie ist kurtzsinntig / und feindlich / sie eyferet / sie treibet Ruthwillen / sie blehet sich / sie stellet sich ungeberdig &c.* Item c. 6. p. 46. dem *Prediger* soll ich glauben / und finde doch in diesem und jenem Falschheit / was kann ich von dem andern halten? *Willecht werde ich in mehrren Stucken hintergangen? der Lehr soll ich folgen / und prüfe in Worten und Geberden keine Sanftmütigkeit / sondern Grimigkeit des Parder / Blutdürstigkeit der Löwen / Rachgertigkeit der Tiger*, &c. Et sic deinceps per multa libri capita chorda ferè semper eadem. Qui Ecclesiae ministri hujus monetæ oboli sunt, digni non sunt, ut consecranda

stant cathedram; quâ de causâ operæ pretium est, conclusioni quæstionis quædam subnectere monita de partibus officii Ministerii Ecclesiastici, circa damnatos beneficii reos ad supplicium; de quibus B. Meyfartus in tractatu germanico pluries allegato, cap. penult. p. 259. 260. 261. 262. duodecim regulas tradit, quarum aliquibus obsequium deferimus, aliquibus verò censoriam virgulam adhibendam esse putamus.

Sex sunt, quibus assurgimus, sex vicissim, quas corrigendas, aut abolendas esse censemus.

Prima regula inquit; Requiritur à Confessariis, *ut sint humiles, misericordes, condolentes &c.* Daß sie demüthiglich / barmherziglich / vernünftiglich / und mitleidentlich handeln / keine Zeichen des Zorns / der Ungehörigkeit / des Hasses / des Neids / der Widerwertigkeit blicken lassen. Aurea est hæc, & in æs incidenda regula. An enim sub cælo inferior, & consequenter misericordiâ dignior creatura est, quàm sunt rei, ob facinora patrata ad gladium, laqueum, imò ignem damnati? quorum conscientias si Confessarius, prius legaliter factis faciendis, condolenter & mansuetè ex verbo Dei non erigit, quid mirum, si supplicium prævertat desperatio? dum *laquei mortes eos circumdant, & conturbant torrentes Belial*: Ita ergò Confessarius erga hos miseros candidatos supplicii sese exhibeat, ut ad primum ipsius conspectum reficiantur, quemadmodum antè exhoruerunt conspecto Carnifice. Si enim reficiendi sunt corporali nectare merentes, qui perituri sunt, sicut Lamuelis mater præcipit, *ut miseria sua obliviscantur*, Prov. 31. v. 6. quid non fieri debere putemus ab animæ Confessario, nectare Evangelii propinato, etiam quod ad modum humanitatis & condolentiæ attinet? Sic præcunte Confessario Christo, *eius vox non auditur foris, vertente Luthero, Er wörd nicht murisch seyn; calamum quassatum non conterit, & linum sumigans non extinguir*, Esa. 42. v. 2. Quod etiam in familiaritate conversationis Confessario observandum esse puto, ne in eos, quos ante vincula ob ætatem in plurali numero *vobissando* fuit allocutus, jam in hac miseria austerè *tuis-sando* invehatur, sed in tertia persona cum iis loquatur, ad declinandam inhumanitatis speciem.

Secunda regula jubet Confessarios implorare Deum ad impetrandam illuminationem Spiritus Sancti in tam gravi negotio. Prima debuisse esse regula hæc; juxta illud: *A love sacrosum, ne serpens det tibi*

tibi morsum. Item; Sine tuo Numine nihil est in homine, nihil est innoxium.

Tertia regula vetat Confessarios, *ne spirando urgeant reos damnatos, ut in confessione persistant.* Rectè, nisi reus sponte confessionem revocet, eamq; doloris magnitudini adscribat; quo casu Confessarii officium requirit, ut eum adhortetur, ne judici fucum faciat; sin revocationi confessionis extortæ inhæserit, tum Confessarius hoc judici indicet, eidemq; totum negotium, ceu ordinario Magistratui, in solidum committat.

Quarta regula jubet Confessarios *Reos damnatos admonere, ut, si quos præter meritum vi Tortura detulerint, conscientiam liberent, & innocentiam innocenter delati aperiant.* Etiam hoc rectè; secus quâ conscientia condemnati finirent? qui salvifient?

Undecima regula ex Ordine à D. Meysarto observato, jubet Confessarios *rationem habere temporis, personæ, ætatis, & Status reorum.* Quis neget hoc in tantâ tam facinorum, quàm reorum diversitate & varietate?

Duodecima regula admonet Confessarios, *ne sibi ipsi nimium fidant; aut Salomonis sapientiam imaginentur; sprato Virorum ætate gravium, & doctrinâ excellentium consilio.* Iterum optimè monitum! Utinam tam benè in regulis, quæ sequuntur!

Sex ergò reliquæ regulæ, à D. Meysarto Confessariis reorum traditæ, corrigendæ potius, quàm præ regulis habendæ sunt.

Quæ numero quinta est, jubet Confessarios *in specialia reorum facta inquirere, reos ex inquisitis circumstantiis examinare, & qua disconveniunt, iis demonstrare &c.* Atqui quid hoc aliud esset, quàm incompetens in acta judicis inquisitio, & studiosa reorum, ut confessionem reforbeant, instigatio?

Sexta regula adhuc durior est, jubens Confessarios, *si subodorantur, thavn sic spüren / captivis reos vi Tortura aliquid esse extortum, ut judicem ob id igneo Zelo, tanquam perturbatores Israël, corripiant, & hoc quidem in eorum faciem, etiam cum mortis, si id ipsis ob hanc correctionem metuendum esset, periculo.* Atqui quo argumento certus esse potest Confessarius, rem ita se habere, ut ille putat, *se eam subodorari?* Cui deinceps plus fidei tribuat; An reo, qui forsitan metu mortis confessæ revocat? an judici, qui indubitatis indicibus gravatum, & delicti, cujus corpus præ oculis est, pænè convictum, per fiducias ad confessionem compulsi? Num Confessarius cum, qui est admini-

stra-

Arator justitiæ, ob administratam justitiam in faciem corripiat? quid solatii capere posset talis Confessarius, si hoc pacto in periculum mortis incideret, quia revera pateretur tunc, ut *ἀλλοτριότητι πόνου*? à quâ culpâ quemlibet Christianum sibi accuratè cavere Petrus 1. Epist. c. 4. v. 15. adhortatur. Sufficit ergo hoc in casu Confessariis cautela, quam in tertia regula posuimus.

Septima regula planè à recto tramite deviat, & ex Confessario ex professo facit *ἀλλοτριότητι πόνου*, planè, ut regula antecedens; jubens eum ex actis Judicum Criminalium, dicitur *Hexenmeister* inquirere, quàm bellicè, *tole artig* / *protocollum judicum*, dicitur *Marter* / *Herren* / & *confessiones* *tortorum* concordent. Justior & exactior censuræ virgula ad hanc regulam expungendam haberi non potest, quàm Christus suo exemplo Confessariis in manus dedit, cum quidam eum rogaret, ut fratrem suum hortaretur ad divisionem hæreditatis, Christus autem ei responderet; *Homo, quis me constituit judicem, aut divisorem inter vos?* Luc. 12. v. 14. Ad quem textum D. Andr. Osiander in margine hæc verba annotat: *Non improbat Christus officium Magistratus, sed discernit officium Ecclesiasticum à politico: & ut in terminis Criminalibus maneamus, ne quidem scemina in adulterio deprehensæ, & coram se à Scribis & Phariseis accusatæ judex Salvator esse voluit, inquit; Nec ego te condemnabo; vado, & jam amplius noli peccare, Joh. 8. v. 11. Et Confessarius juxta hanc D. Meyfarti regulam acta Criminalia à judice petat, ea cum Veneticarum confessionibus contendat, ut pro veneficis contra Judices suum interponat judicium! Nisi beatus esset hic celebris famæ Theologus, ausim dubitare, num, cum hanc regulam traderet, fuerit rationis compos: Et hoc quidem eò magis, quia ipse in hoc vehementi suo libro imprimis cap. 8. pag. 58. concionatores, qui Magistratus suos ad veneficia puniendâ adhortantur, hoc ipso nomine, quod intra cancellos sui officii sese non contineant, acertimè porstringit, ut verba scurrilia pigeat allegare, quibus vel tandem subjungit: *Ach/ was soll ich sagen und klagen? die Prediger haben ja das Recht nicht studirt/ und darumb haben sie keinen vollen Verstand in Sachen. Wann sie nicht in thren Schrancken bleiben/ wie hefftig versündigen sie sich:* nunc autem regulam tradit, juxta quam Confessarius etiam in acta judicis inquirat, ut inter judicem & reos causam cognoscat, & de causâ cognitâ sententiam ferat! Annon manifestus andabatissimus hic est?*

quanquam nec hac solummodò in regulâ tradendâ, sed etiam infrâ cap. 35. pag. 254. sui oblitus, consilium det, ut Concionatores sedeant in ipso iudicio criminali, & vota ad sententiam ferendam conferant, dum scribit: **Wäre es nicht sicherer / wann zu solchem weltlichen Senat nicht nur Politische / sondern auch Geistliche Personen gezogen würden?** Quid autem ibi agant, si causas criminales non intelligunt? **Wann sie in Sachen keinen vollen Verstand haben?**

Octava tandem regula jubet Confessarios, ut animos reorum promissionibus, obligationibus, attestationibus lucentur, nocentiam & innocentiam hoc pacto à reis expiscentur. Atqui quid hoc aliud esset, quàm reos seducere, ut gloriam, quam confitendo Deo dederunt, negando Deo iterum auferrent? quò confusionis vel tandem progressura esset Respublica Christiana, si in iudicata tribunalium concederetur Confessariis inquisitio, an iudicata rectè sese habeant, nec ne? nocentes an innocentes damnati sint, nec ne? Annon hoc pacto introderentur scrutinia causarum forensium Jesuitica? Retia, quibus Confessarius reorum animos aucupetur, alia non sunt, quàm Evangelica, in quibus non Confessariorum, sed ipsius Dei continentur promissiones, contestationes & obligationes, de peccatoribus etiam maximis, si convertantur, in gratiam recipiendis, in quibus retribuis tendendis Confessarius equidem affabilitati erga hos miserimos candidatos mortis studeat.

Et hæc quidem de partibus Ministerii Ecclesiastici circa veneficos & veneficas, quibus sententia mortis est denunciata, nihilque reliquum est, quàm supplicium.

Sed quia principiis est obstandum, & contra *μεθοδῶν* Diaboli serò medicina paratur, qui plerumque venit *ἐν τῷ καθευδαὶ τῆς αἰθροῦς*, Matth. 13. v. 25. & laqueos nobis tendit, quos citra saluum conductum angelorum impossibile est declinare, ut Augustinus Soliloq. c. 16. de iis scribit: *Ecce tendit ante pedes nostras laqueos infinitos; & omnes vias nostras variis replevit decipulis, & quis effugiet? laqueos posuit in divitiis, laqueos posuit in paupertate; laqueos tendit in cibo, in potu, in voluptate, in somno, in vigilia &c.* quod lugubris experientia, & criminales processus contra veneficos & veneficas (proh dolor) vero verius testantur; quid reliquum est, quàm ut imprimis Ecclesiarum Ministri contra hunc rugientem leonem officium suum quoquo modo vi-

vigilando faciant ? Ut *vigilent*, ovibus suis pericula ab hoc infernali Spiritu passim structa, ob oculos ponendo, dum quasi leo rugiens circumit, quarens, quem devoret; 1. Petr. 5. v. 8. *Vigilent*, fraudes, insidias & deceptiones nebulonis infernalis, donec miseræ animas in nasam trahit, detegendo; inquietes cum Apostolo: ἰδὲ ἀγνοοῦμεν αὐτῶν τὰ νόματα; 2. Cor. 2. v. 11. quia, dicente Fulgentio, Epist. 4. ad Probam, non est aliquod vitæ tempus, in quo non hominibus muscipulam tendat inimicus: *Vigilent*, Ecclesiis suis funestissima exempla eorum remonstrando, quos ob veneficia, instinctu Diaboli patrata, jam cum horrore absumpserunt supplicia: *Vigilent*, jam ab hoc maligno hospite seductos, sed adhuc dum sub senticeto latentés dehortando, & argumentis ex verbo Dei desumptis instando, ut resignatâ Diabolo suâ fide revertantur, ac monstratâ viâ, quæ foro soli equidem non spreto, in conversionis tamen tramite non attento, tempore gratiæ respiscensibus ad Salvatorem adhuc patet: *Vigilent*, Disciplinam Ecclesiasticam paternâ severitate urgendo, sibi quæ & toti gregi attendendo, imprimis concupiscentiis carnis & oculorum, ac superbia vitæ, 1. Johan. 2. v. 16. ebrietati, chorearum levitati, amorisque juvenum & juvenularum inordinati procacitati sese opponendo; quia dici non potest, quot volucres infernalis auceps decipiat, si hæc fistulæ dulce canunt, & ab iis, qui eas ex officio frangere deberent, non franguntur: *Vigilent*, magistratos suos ex verbo Dei modestè adhortando, ut his Diaboli cuniculis, per quos tot myriades animarum in æternum exitium præcipitantur, eo, quo par est, Zelo sese opponant, deprehensa, & in apri-cum ducta maleficia puniant, hocque pacto securitati societatis humanæ consulant; spretis diceriis, quibus, si hoc pacto vigilant, à D. Meysarto attrèctari videntur, ac sicut rosarum sertum stercore equino adornarent, & exinde titivillitium caperent, daß sie sich einmal in der Kirch können loben und aufkollern; qualia in tract. sæpius allegato cap. 8. pag. 58. item c. 18. p. 158. ipsis objiciuntur: *Vigilent* auditores suos ad vigilantiam & preces contra maleficum hoc genus hominum excitando, sicut Christus hæc duo prophylactica, *vigilare & orare*, Matt. 26. v. 41. tentat omnibus opponere jubet; quia exemplis constat, veneficas proximo multoties damna inferre non potuisse, nisi precibus matutinis negligenti, quemadmodum M. Waldschmid in *Pythonsis Endor. Conc.* 11. p. 244. ex Herberg. part. 8. Magnal. exemplum ali-cujus

cujus Pastoris refert, qui noluit credere, quod veneficæ homini quicquam nocere possint, donec venefica quædam interventu singularis stratagematis ei ita nocuit, ut fidei documentum cum dolore in proprio corpore habuerit: Imprimis etiam *vigilent*, Sadducæos nostros rediuiuos, qui & Sagas, & Spiritus, Sagas seducentes, esse pernegant, refutando, eisque Diaboli ungues, ex quibus infernalem Leonem discant, in his veneficorum & veneficarum horrendis facinoribus monstrando; de quibus supra pag. 52. conclusionem *ex Religione Medici*, hos Sadducæos *atheos* arguentis, approbavimus; quamvis qui refutentur, vix habeantur digni, ob argumenta à posteriori tam evidentia, ut Solis meridiani lumen æquiparent; inter quæ imprimis numeranda est hominum à loco in remotissima loca momentanea deportatio, & per aërem transvectio; quemadmodum exemplum cujusdam juvenis, Diabolo non fœderati, & tamen è loco propè Efslingam fere in momento temporis usque in fines, si rectè memini, Coloniensis agri deportati, in promptu est, quod Patrum nostrorum memoriâ contigit, & cum circumstantiis cognitum, atque in acta relatum Efslingæ in Archigrammatei registratura extat, dignissimum, quod ad obturandam Sadducæorum & Atheorum nostri temporis buccam in lucem publicam emittatur.

Hactenus de quæstione prima, nempe; *An modus maleficos & sagas per tormenta quærendi sit legitimus, nec ne?* sequitur quæstio altera,

*Quo supplicii genere malefici & veneficæ
sint afficienda?*

Dixi in Oratione pag. 11. *Si Erybraa hodie viveret, eam pro lamia habitum, & secundum Carolinam, imò Mosaicam Constitutionem igni adjudicatum & combustum iri.* Limitavi supra in his notis sub lit. Qq. pag. 55. hoc effectum ex mente *Frid. Martinij*, Canonum apud Friburgens. Professoris, qui lamias etiam sine veneficio Diabolo fœderatas ultimo supplicio, & quidem igni adjudicat: Limito id ulterius, tanquam adhuc liberaliùs, etiam de Mosaica Constitutione dictum, quia Mosaica Constitutio de genere supplicii lamiarum nihil definit, excepto, quod earum poena sit ultimum iudicium; *Maleficos* (juxta Hebraicam veritatem, *Maleficam*) *non patietis vivere*, *Exod. 22. 18. 9.* Ubi notandum,

andum, in orig. textu extare participium nominale *מְשַׁחֵם*, per quod nonnulli talem veneficam intelligi putant, quæ in perniciem hominum & pecudum veneficia exercet; Sed quos *Deirio* Disq. Magic. l. 1. c. 2. pag. 11. refutat, inquit; hac voce *Magi*corum ludibriorum genus omne contineri: quamvis etiam Carolina Constitutio cap. 109. Diabolo sine maleficio federatos ab ultimo supplicio eximere videatur, juxta verba c. 109.: **Wo aber jemand Zauberey gebraucht/und damit nemand Schaden geihan hätte/soll sonst gesstrafft werden nach Belegenheit der Sachen / darinnen die Bruchtheiler Naths gebrauchten sollen / wie vom Nathsuchen hernach geschrieben steht.** *Quicquid sit, Maleficos, sive Maleficam,* inquit lex divina, *non patiaris vivere.* De supplicii genere in præsens quaestio est, quam Carolina Constitutio l. c. definit esse vivicomburium: **So jemand den Leuten durch Zauberey Schaden oder Nachtheil zugefüget/soll man ihn straffen vom Leben zum Tod/ und man soll solche Straff mit dem Feuer thun.** Ex quo evincitur, Veneficos & Magos in Imperio Romano regulariter flammis comburendos esse. Quanquam autem à me procul abesse velim omnem fugillationem hujus Constitutionis, quæ hæc execranda Diaboli mancipia ad ignem sibi in debitam pœnam, & aliis in terrorem condemnantur; ingenue tamen fateor, me ob hoc supplicium damnatis propter cruciatus, qui infernalibus vix inferiores esse videntur, semper condoluisse, veritumque fuisse, ne patientia illorum ob tormenta vehementissimi elementi in desperationem verteret, & Confessarii in erigendis eorundem animabus oleum & operam perderent, si vix finem, ut metuendum, excipiat desperatio; quam ob causam crediderim, Inquisitoribus Hæreticæ Pravitatis regni pontificis à Spiritu non alio, quam qui homicida est, adversus confessores veritatis inspiratum esse vivicomburium, scilicet ut in Scyllam desperationis per flammarum cruciatus inciderent, qui apostasie Charybdin per spiritum constantiæ evitarunt; in quorum tamen infirmitate virtus Dei perscitur, 2. Cor. 12. v. 9. ut nulla creatura, consequenter nec violentissimum ignis elementum, eos à charitate Dei separare possit, Rom. 8. v. 39. sicut exempla martyrum *Iob. Husi, Hieronymi Pragensis,* & myriadum aliorum testantur. Quod autem hoc supplicium omnium sit crudelissimum, vel minima flammula, saltem extremitatem minimi digituli contingens, id negantem docere potest; ut

jure merito pro *severissima pœna* à Carpovio part. 1. Criminalia quæst. XLIX. n. 5. habeatur; contra, quàm *Andr. Riverus* Exercit. CLIII. in c. 38. Genes. fol. 745. sentit, lapidationem supplicio ignis non minus gravem fuisse, *quia ignis celerius suffocaverit, lapidati autem sepe multum languerint, pluribus idibus, priusquam expirarent.* Quid enim centum ictus lapidum ad unum saltem momentum temporis, quo homo vivus miserandum in modum totus ardet & crematur? Scribo de hoc supplicio tanquam *αυτόπης*, cum Eslingæ adhuc *ως ό τών Δρακόνων έλαχιστος* veneficos bis ad rogam comitarer, atque jam ardentibus acclamarem solatia, ipsique Carnifici accurrenti ad me, & quòd flamma ardentibus citius non suffocaret, conquesto, darem consilium, ut tantum non deserpantes in igne prominente unci cusptide perpectora transfigeret, & palo affigeret; qui dicto facto tormentis finem imposuit? Quod spectaculum tam profundè subit meum animum, ut dubitare inceperim de sententia interpretum Legis Mosaicæ, quæ Levit. 21. §. 9. præcipit, *ut Sacerdotis filia fornicans comburatur*, utrum lex hæc intelligenda sit de vivicomburio, ut quidem litera Legis id innuere videtur: Si enim hanc legem excipiamus, nec vola nec vestigium de hoc supplicio extat in populo Dei usurpato? Nam quod Juda de nuru sua *Thamar*, cum audiret eam fornicatam fuisse, dixit; *Produce eam, ut comburatur.* Genes. 38. §. 24. est extra lineam, quia sententiam præcipitam & crudelem fuisse, omnes circumstantiæ textus evincunt; ut taceam, tum temporis in populis illis, inter quos Patriarchæ tunc vixerunt, adhuc omnia confusa fuisse, non exacta ad certam juris regulam, quæ postea in populo Dei, lege divinâ latâ, obtinuit. Nec sententia Josue tam horrendo supplicio patrocinium præstat, utut litera textus prætere videatur; quando inquit: *Quicumque ille in hoc facinore fuerit deprehensus, comburetur igni, cum omni substantiâ suâ,* Jos. 7. §. 15. quia versus 25. in hoc ipso capite clarè evincit, hanc combustionem non se vivicomburium Achani, quam præcessit sacrilegi furis lapidatio, ut habent verba textus ad hebraicam veritatem exacta: *combusserunt eos igni; etenim lapidaverunt eos lapidibus.* Quibus consideratis, utique analogia administratæ justitiæ urgere videtur, ut hanc legem de Sacerdotis filiâ ob fornicationem igni adjudicandâ, non tam de vivicomburio, quàm de combustionem prius lapidatæ intelligamus? quia non tantum præter hanc, in juvenulam facili persuasum ad lapsum pronam, latam,

aliud exemplum in lege Mosaica non extat, verum etiam propter hanc rationem, quia pœnæ semper debent commensurari delicto, *l. perspicendum. 11. l. hodie 13. ff. de panis*; e contra delicta longè graviora, ipsum nempe adulterium, non vivicomburio, sed lapidatione puniebantur, Deut. 22. *ψ. 22. 24.* Sed ut ad Veneficarum & Sagarum redeamus supplicium, quia lex divina nihil de eo determinat, consentaneum est, lapidatas eas fuisse, quia eadem lapidationis pœna earum complicitibus, nempe *divinatoribus, hariolis, blasphemis, & idololatriis* fuit dictata, sicut Levit. 20. *ψ. 27. c. 24. ψ. 16.* Deut. 13. *ψ. 10. & c. 17. ψ. 2. 3. 5.* est videre. Ex quo consequens est, eas, sicut & ceteros homicidas, hodie omnino posse, imò flagitante justitiâ, debere necari, corporibus eorum post supplicium igne consumptis, ne de membris, quæ in patris sceleribus Diaboli erant organa, in rerum natura præter cinerem quicquam reliquum maneat. Sed quia eorum homicidium non homicidium simplex est, apertâ violentiâ commissum, uno atque altero ictu mortalitatis lumen extinguens; sed homicidium plerumque lentum, iis cruciatibus cumulatum, qui sæpè sunt intolerabiles; homicidium ut plurimum sub amicitie prætextu, vel halitu, vel affatu, vel tactu & popismate, tanquam vehiculis penetrantissimi veneni Diabolici commissum; adeoque homicidium tam fraudulentum, tam fucatum & tectum, ut nemo sit, qui id, nisi Deus maleficos cohibeat, animadvertere & evitare possit, etiamsi tam acutum videat, quam aquila, aut Epidaurius serpens; imò homicidium, cujus immediatus *εργασίας* est Diabolus, aliis in super horrendis sceleribus, Sodomâ, mutisque peccatis; incestu, & abominandis incantationibus onustum; ideo mirum non est, si contra hoc abominandum genus hominum Cæsarea Majestas excanduit, & extremitati scelerum extremitatem supplicii, nempe *Vivicomburium* in Constitutione Criminali dictavit. Si tamen respicientibus, & misericordiam à Deo consecutis his reis etiam iudex, penes quem in mitigandis suppliciis aggratiandi jus residet, misericordiam exhibet, & loco flammæ gladium aut laqueum eorum gutturi decernit, etiam forcipibus candentibus, si scelera abominanda sunt, eorum membris, dum ad supplicium educuntur, ustulatis, qui cruciatus utut exquisitissimus sit, tamen quia momentaneus est, periculo desperationis caret, hoc, inquam, misericordie cum justitia moderamen si iudex miseris reis exhibet, geminam pro simplici laudis palmam reportat, unam *justitiæ*, alteram

miserisordia; quæ utraq; inclytæ Reipubl. Elslingensis Magistratui jure merito debetur, qui anno proximè dilapso viginti duos veneficii reos, veneficos & lamias, ultimo supplicio adjudicavit, tantum duobus eorum, quorum scelera sine exemplo infanda erant, *Vivicomburio* punitis, duorum item dexteris prius abscissis, & lamia unicâ, itidem ob atrocitatem facinorum forcipibus candentibus apprehensâ aut laceratâ, cæteris omnibus prius decollatis, corporumque eorum truncis rogo impositis, & in favillas redactis.

Fuit longa satis, & ampla de salebrosâ veneficii materiâ *διέξοδος*; pergendum jam ad annotanda, quæ restant.

(*Re. pag. 12.*) Dico hæc, non ut Eusebii canos vellicem; in cuius cineres mingere nobis religio sit. Agnosco, quemadmodum longè flagrantior erga religionem fuit pia Antiquitas, quàm fert tempus nostrorum temporum: Ita præ fervore amoris erga Christum, in amplexandis documentis fidei, longè majorem fuisse Ejus, dicamne *credulitatem*, an *credendi simplicitatem*, donec hæreticus furor piis, & eruditione profundis patribus oculus magis aperuit, & vexatio majorem intellectum eis dedit. Jam autem mirum non sit, nobis innotuisse eâ, quæ tempore, ut innotescerent, opus habuerunt. Libet integra adscribere verba Eusebii ex *λόγιω βασιλικῶ* jam supra allegato, ubi de *Ερυθρήᾳ* scribit: *Ἰλλαν Φάσκειον ἑαυτὴν ἱερεῖον Ἐπιδαυρίας, dicentem fuisse se Sacerdotem Apollinis*: addito; *ἀδελμα ex aquâ ἕκαστὸν cum Deo, cui serviebat, gestare*: & statim subjuncto; *quod appropinquantes ad se abjecerit propter dementia parentum, qui eam παιδατῆ λατρεία, tali cultui tradiderint, δι' ἣν ἀχρήμονες ἦμενοι, καὶ ἔδεν σερμῶν Ἰππύγνετα, per quam etiam dedecorose furia, & nihil venerabile superveniat. Quid contemptius de hujus Phœbadis Sacerdotio dici aut scribi posset? ut etiam τῆς ἀκαίρης Ἡσιδαυμονίας παραχθείσαν, importunâ superstitione agitatam, sed è vestigio simul Θείας ἐπινοίας ὄψις γενομένην μετῆν, divinâ inspiratione reverâ refertam carminibus futura de Deo vaticinatum esse addat. Hæc, inquam, quomodo cohæreant, non video; Apollinis, hoc est, Demonis sacerdotem esse, eo cultui propter dementia parentum consecratam esse, in quo dedecorose furia, & nihil venerabile est, & importunâ superstitione occupatam; Et tamen, divinâ inspiratione refertam esse: Tandemque recensito ejus, ut putatur, carmine, addit: *Et hæc virgo perspicuè vaticinari potuit: hanc ego quidem beatam judico, quam Salva-**

ſuâ providentiâ ſua erga nos vatem reliquit : Quæ, inquam, pietati intentionis, cujus ſcopus fuerunt ethnici ex propriis ſuis Prophetis refutandi, adſcribenda ſunt, ſuperbâ exagitatione tanti luminis Eccleſiæ procul habitâ. Utinam Neocritici quidam, quibus erûditi hoc noſtro ſeculo ferè nihil placet, quod ſuum non eſt, tam ferventer eſſent *νήπιος* in amplectendâ veritate Evangelii, ac ſuo tempore erudiſſimus fuit Eufebius; quantâ æquanimitate cenſoriam eorum virgulam, etiam ubi nodum in ſcirpo quærunt, admitteremus.

(*Ss. pag. 12.*) vide Genes, 3. v. 4. 5.

(*Tt. pag. 12.*) vide Johannis 8. v. 44. 45.

(*Vu. pag. 12.*) Vitam Sibyllarum impudicam & proſtigatam fuiſſe, non contemnenda, aut digito exuſta argumenta in medio ſunt. Ex virginibus primùm electas fuiſſe, *Boiffardus*, alioquin in amplectendis earum oraculis ferè juſto facilior, *Tract. poſth. c. 2. p. 4.* ex autoribus refert, quæ præ cæteris objectis ſeminini generis delicatus bolus immundorum Spirituum ſunt. Licet enim Spiritus cum hominibus rem veneream exercere poſſe *Chryſoſt. Homil. l. 22. in Genes. pro fabula habeat*, quia Spiritus carne & ſanguine carent; cui ſententiæ etiam *Cyrillus l. 9. contra Jul. calculum adſcicit*; experientia tamen teſtatur, Diabolum virginibus non ſecus, ac lupum ovibus inſidiari, etiam pudicitiam earum tentando, corpore vel aſſumpto, vel ſiſto, aut per fascinationem ſimulato; ita tamen, ut nullibi ulla generatio accidat. Quid impuritatis ab hircio infernali cum his *Phœbadibus* in abdytis & antris, in quibus ecſtaſes & furorem eis immiſerat, non exercitum fuiſſe putemus? Quid multis? Ream conſitentem habemus *Pythiam*, quæ ſecundum & ſeptimum librum Oraculorum Sibyllinorum ſibi, tantquam auctori, adſcribit, & ſcortum adeo impudicum ſe fuiſſe fatetur, ut juxta infandam ſcortationem etiam cum patre inceſtum ſe commiſiſſe dicat: lubet adſcribere ejus verba, quibus ſeptimo oraculorum libro ſiſnis imponitur, quæ ita habent:

Ως ἐμέ τὴν λυγρὴν. Ὅσα γὰρ κακὰ πρόθεν ἔρεξα,
 Ἰδὼν, ἀλλὰ τε πολλὰ κακῶς ἐπόνησ' ἀμελῆσαι;
 Μυρία μὲν μοι λέκτρα, γάμος δ' ἑδὲς ἐμελήθη.
 Πᾶσι δ' ἐγὼ πανάπυτος ἐπιγαστρον ἄγρονον ὄρκον.
 Δοκίμους ἀπέκλεισαι, καὶ ἐν προμολησιν ἰσθῶν,
 Ἰκέλον εἰς αὐλῶνα, θεῶν Φάτιν ἐκκένουσαι.

Τένεκα πῶρ μ' ἔφαθον, καὶ βρώσεως ἔδε γὰρ αὐτῇ
 Ζήσμεναι, ἀλλ' ὀλέσσαι με κακὸς χρόνος, ἔνθα τέφρον μὲν
 Ἄνθρωποι πύξασιν, ἐπιπερχόμενοι με θαλάσῃ,
 Καὶ με λίθοις ὀλέσασιν. Ἐπὶ μοι γὰρ πατρὶ λαλῆσαι,
 Τίτα Φίλον μετίδωκε. Βάλοιτέ με, βάλλετε πάντες.
 Οὕτω γὰρ Ζήσω, καὶ ἐς ἄρανον ὄμματα πῆξω.

Hoc est, ut ligata horum Oraculorum habet versio;
*Ut sceleratam me. Nam quæ scelera ante patravī
 Prudens, & studio peccandi perditā feci?
 Mille mihi lecti, connubia nulla fuerunt,
 Iureq; jurando quosvis perjura ligavi.
 Exclusit ennes, & permollissima rura
 Quoslibet admisi, magni securā Tonantis:
 Propterea igni sum consumpta, & νοή, reipsa
 Vivam, sed perdet durum me tempus, ibique
 Constituent homines bustum mihi, posterī & undis,
 Me periment saxīs.**

Nota, translator verba,

- - - Ἐπὶ μοι γὰρ πατρὶ λαλῆσαι
 Τίτα Φίλον μετίδωκε:

Forſan ob caſtas aures & oculos Caſtaliſio non vertit, quia proſtigatiſſi-
 mæ pudicitiz beſtia in iis faretur, ſe ſuum genitorem ad inceſtuolum ſtu-
 prum moviſſe, & ex hoc inceſtu ei filium peperiſſe: cætera ita conti-
 nuantur;

- - - *Me cadite, cadite cuncti,*

Sic etenim vivam, atque in cælum lumina figam.

Per has ne Phœbades, per hæc inceſtuola proſtibula Spiritum Sanctum,
 cujus ſapientia in animam malevolam non intrat, nec in corpore peccatis
 ſubdito habitat, Sap. 1. v. 6. immediatè locutum eſſe putemus? ſi qua-
 liacunque vel tandem ſint, etiam, ne fucus appareat, diviniſſima eſſe vi-
 deantur, quæ malignus Spiritus per iſtos fraudulentiz tubos deducit,
 qualis erat illa ex obſeſſis, de Chriſto Jeſu, eſſe eum filium Dei, acclamata
 confeſſio, & ne maligni confeſſores ante tempus torquerentur, anxia de-
 precatio, Math. 8. v. 29. ut quis ſpurciſſimos deaſtros, qualem ob in-
 ceſtuolum θεσπεριονομανίαν Apollinem fuiſſe ſuprà audivimus, quorum Sa-

cerdotes hæ impie Phœbades erant, digna opercula his patellis merito appellaret.

(Xx pag. 12.) De hac oraculorum, à Prophetis & Sibyllis proditorum differentia, scribit *Polydorus Virgilius* de Invent. Rer. l. 1. c. XXIII. *Esse divinandi genus naturâ, quod nonnunquam vaticinantibus per furorem contingit, ut accidisse legimus Sibyllæ Erythrææ, & sacerdotibus nonnullis; ejus generis oracula etiam habenda erant, qualia fuerant oracula Apollinis, aut Ammonis, aut reliquorum, in quibus homines crebri illudebantur, veluti quæ arte demonum, humanâque fraude reddebantur. Verum Prophetæ, qui divino spiritu, non furore lymphatico afflati erant, nunquam fallerant.*

(17. pag. 12.) vide Epist. 2. ad Corinth. cap. 11. v. 16. item 2. Corinth. 2. v. 11.

(22. pag. 12.) vide 1. Cor. 1. v. 25.

(a. pag. 13.) Psal. 14. v. 1. Jac. 2. v. 19.

(β pag. 13.) 1. Pet. 1. v. 19. 2. Tim. 1. v. 12.

(γ. pag. 13.) Notanda sunt hic verba Clementis Alex. de horum Oraculorum expiratione, quæ libro contra gentes in hunc modum habent: *Ultimo silentio Castalius & Colophonius fontes, ceteraq; fluentia, quæ vim divinandi habere videbantur, extincta cum suis fabulis defluerunt: totiusq; vinationis potius, quam divinationis nefanda mysteria ceciderunt. Silet Delphicus, Pythius, Didymus, Amphiaræus, Amphiloehus, Tacent Aruspices, Augures, somniorum interpretes, & qui farinâ & hordeo vaticinabantur.* Boissardus Tract. Posth. f. 96. sub finem de Hamnone ita scribit: *Certum est, hac omnia Demonum oracula, paulo ante adventum Christi setatoris obmutuisse: vel frigida admodum visa hominibus, qui horum vanitatem jam incipiebant perspicere, quodq; Christo in hunc mundum veniente tenebras illas densas, quibus mortale genus tot seculis involutum fuerat, ortâ luce oportebat discenti. Nam Lactantius libro de origine erroris c. 17. de Damonibus loquens, ait: In oraculis autem vel maxime fallunt quorum præstigia profani intelligere non possunt. Post Christum sanè non legimus apud Autores, tantam fuisse Deorum fatidicorum autoritatem, quæ facile subversa est. paulatim licet, prædicatione Evangelij per totum orbem publicatâ: apostolis & sanctis Episcopis Demoniorum os solo jussu prohibentibus & obruantibus: Quod ipsi maligni spiritus sapissime falsi & conquesti sunt per suos Prophetas: Et iucisaverunt profanos & super-*
stitionis.

fitiosos Principes ad persecutiones excitandas in Christiana religionis sectatores, quos acerrime accusabant, tanquam omnis pietatis pertinacissimos ofores, & religionum, quas universus orbis sacrosanctas colebat, eversores, ut Deorum antiquorum loco sectam Iudaicam substituerent, & Christum novum Deum adorandum populis proponerent. Inde tot & tam atroces caedes & supplicia statuta in Christianos, quae recentis & ultra annis per totum Imperium Romanum excitata sunt: donec sub Constantino Magno paulatim mitescere coeperunt Romani, & furor emittere. & pij Episcopi & sacerdotes ardenti Zelo & contentione, posthabito periculorum metu, doctrinam sanctam Evangelij inculcarunt, in mentibus hominum idololatria concultata, & Daemoniorum cultibus subversis. Verba lectu dignissima, quae analogiam temporum post Christum natum exactè expriment. In hunc eundem sensum idem scribit lib. cit. fol. 122, sub finem de Apolline Pythio; ubi verba ita habent: Sed paulò ante Christi adventum tacere coeperant impostorum demonum fallacia responsa; quamvis eorum fraudes multi magni viri non ignorarent, sed metu superstitiosorum Principum & populorum, qui ab his fascinati ad insaniam usq; surebant, non ausi sunt suas opiniones publicare. Cicero l. 2. Divin, inquit: Sed jam ad te venio, ô sancte Apollo, qui umbilicum terrarum certum obsides, unde superstitiosa primum evasit vox vera. Tuis enim oraculis Chrysippus totum volumen implevit, partim falsis, ut ego opinor, partim casu veris, flexiloquis, & obscuris, ut interpret indigeat interprete, & fors ipsa referenda sit ad sortem. Imò, inquit Boissardus porro, ipsi Dæmones senserunt, hanc fatidicam, quam Deus altissimus illis tot antea saeculis indulserat, propter idolomaniam hominum, adventu Christi Servatoris sublatam fuisse, vel admodum imminutam. Nam ferè ubiq; oracula cessarunt, enthufiasmo debili, & frigido correpti Prophetæ, Sacerdotes, & Phœhades carmine verba demonum exprimere cessarunt, postea ràto responsa dare; quandoq; item fateri, se ignorare, qua interrogarentur; Celius Calcagninus in tractatu de Oraculis adducit hunc versum Apollinis saepius repetitum:

Quid frustra petitis? non nostrum est scire futura,

(ò. pag. 14.) 1. Joh. 3. v. 4.

(i. pag. 14.) vide Coloss. 2. v. 15.

(ç. pag. 14.) vid. Apoc. 12. v. 10. 11.

Conclusio de Usu ex his annotationibus Ipsâ
Oratione percipiendo.

Restat, ut vela contraham, & ex dictis colligam, quosdam suo iudicio de Sibyllarum Oraculis peccare in defectu, quosdam in excessu; In defectu, qui Sibyllas aut nunquam fuisse ajunt, ut Socinus Antitrinitarius; aut earum oracula tantum à Judæis mutuata autumant, ut Boxhornius; aut penitus ignorari statuunt, ut Bæclerus, Patresq; in iis admittendis nimium faciles, ut Casaubonus, imò ineptos, ut Boxhornius, fuisse argutantur: In excessu peccant, qui ea pro divinitus inspiratis habent, ut superioribus seculis, imò etiam seculo nostro, communis ferè, etiam magnorum virorum fuit sententia, qui his oraculis Θεῶν τι adscribendum esse censuerunt; nixi autoritate Patrum Antiquissimorum, Iustini Martyris, Clementis Alexandrini, Athenagora, Eusebii, quibus Montani hæretica τῶν τι, quæ tam clarorum de Christo oraculorum inventrix arguitur, imposuisse videtur. Hæc sententiarum divortia annon commodè declinantur, si quod res est, dicamus: Hæc scilicet oracula, quotquot eorum adhuc extant, & non sunt ψευδοπροφητεῖα, neq; ex nuda hominum traditione, neq; ex immediata Spiritus S. illuminatione, sed ex Diaboli inspiratione profluxisse, qui pro suâ, quâ pollet, ἀρχαίᾳ ea longè faciliùs ex præsuppositâ revelatione divinâ, sanctis Dei hominibus, Prophetis puta, factâ concludere potuit, quàm acutissimus Aristoteles, nedum ulla scemina, quæ ἀδελφῶν σκεῦος est, per ulla consequentias elicere posset. Hoc pacto etiam reliqui usus, quos in Oratione expressimus, sibi constant: Quomodo autem is usus sibi constet, quem clariss. Bæclerus in suâ Dissertatione infert, siquidem ejus de Bucolici Virgiliani sensu sententia stare debeat, videre non possumus. Virgilium, inquit p. 16. Dissert. neq; inspiratu divino (quis n. auderet fingere?) nec Sibyllinis ex oraculis, eo modo, quo Constantino, & Christianis aliis visum est, hoc carmen de Christo Salvatore mox venturo secinisse. Modum igitur adversus Ethnicos ratiocinandi mutatione aliquâ opus habere. Illud forte non intempestive potuisse illis ingeri: Ecce qua Poëta vestri canunt, aut nuper cecinerunt, de instantiatione aliquâ felicitatis publicæ, de novo, beatoq; saculo, vos quidem ad Augustum vestrum præbitis: & esto, trahatis: Sed hæc Philosophia aliis erigere debet vestros animos, ut revera in cælum oculos attollatis, & divina ab origine repetatis

tis illa munera, qua Augusteis temporibus contigerant: idest, ab illo regē
 quem e cælo venisse, natumq; ex homine, ut homo idem, ac Deus esset, profu-
 remur ac monstramus. Hujus beneficio de Principibus vestris dici potest,
 quod ipsi proprium est, & perpetuum: Retinete Poëta vestri verba & spiri-
 tum, & cognoscite, quanto rectius & validius de Servatore nostro illa dicantur.
 Et quandoquidem oraculis tantopere intenditis, quàm pronum est
 credere, etiam vestra oracula, quibus Poëta sua carmina adornant, hoc
 tempus, hunc Regem designasse, quem nos colimus? Robur, addit porro, ac-
 cessisset huic orationi ex eo genere argumentandi, quo Eusebius, & antè
 eum Instinus, Clemens Alexandr. & alij usi sunt, ex sacris literis, idest, ex
 fontibus Christianorum præcipua secretioris Philosophiæ Ethnica inomen-
 ta promanasse, hocque discursu Dissertationem clarissimus Vir concludit,
 cum cujus pace dictum sit, nos videre non posse, quomodo hæc cohæ-
 feant. Si enim Virgilius hanc Eclogam non ex carmine Sibyllæ Cumææ,
 quæ de Christo vaticinata esse præsupponitur, desumpsit; Imò si carmen
 hoc Cumæum non Cumææ, sed Hesiodi carmen est, ut suprâ ex Suida
 probare velle fuit visus, quâ consequentiâ ethnicis ex eo persuaderi po-
 tuit, ut Regem crederent venisse de cælo, qui idem homo ac Deus est, in
 quem Christiani credebant, cui proprium & præcipuum sit, quod de Au-
 gusto Virgilius hac Ecloga prædicavit? quomodo ex retento Poëtæ
 spiritu potuerunt credere, rectius & validius de Christo prædicari, quod
 de Augusto Virgilius prædicavit? Sicut ex regno de hoc mundo re-
 gnum Christi colligi non potest, ita nec ex Rege hujus Mundi Rex gra-
 tiz, aut ex Augusto Christus Rex gloriæ ab infidelibus colligi potuit;
 quia quæ sunt de hoc mundo, ab iis, quæ de Regno gratiæ & gloriæ sunt,
 in contraria omnia abeunt: Quomodo ergò ex ἡγεμονικῶν statu Augu-
 stei seculi Regnum gratiæ, & ex Augusto Christus ἱεραρχίας ab Ethni-
 cis colligi, atq; ut in Christum ἱεραρχίας crederent, argumenta ex hac
 Topica depromi potuerunt? Quod de sacris literis additur, extra li-
 neam quæstionis est, quia de Sibyllarum Oraculis differimus, annon
 gentilibus, ut Christum pro vero Deo & Servatore amplecterentur, ex
 illis primitus persuaderi potuerit? Quod tum fieri potuisse putamus, si
 gentiles crediderunt, hæc oracula Sibyllis à Deo fuisse inspirata, quæ ipsi
 inspiravit Diabolus; secus, si nihil Θεῶν iis inesse putarunt, ex quibus
 consequenter nihil, quod divinum est, concludere
 potuerunt.

Epilogus apologeticus.

Concludo vel tandem has Annotationes, in quas prætes intentionem Orationis habitæ incidi; quam cum haberem, & in Acrostichide ab Eusebio Erythrææ adscriptâ, ut & in Cumæo Carmine producendo versarer, inter perorandum observavi, à non nemine Auditorum agitari aliquid seriò, ut, si cathedram tunc primùm conscendissem, ferè mihi accidisset, quod aliquando Oratoriæ studioso accidisse ferunt, qui postquam coram statuis perorando privatim sese exercuisset, tandemque in panegyri publicâ verba faciens, Auditorum capita motitari videret, attonitus substitit, inquiringo: *Hæc simulachra se movent*: putans, se adhuc coram statuis, in quas intrarint animæ, verba facere. Cum autem post intelligerem, quos in scopulos Orationis meæ scapha uni vel alteri videretur impegisse, extemplo in eam, ut se daturæ essent materiæ occasione, inquirere constitui, ut quid de singulis, quæ posthabitis phaleris simplici stylo proposueram, denuò videretur, ingenuè promerem; quod tantâ, sed intra modestiæ cancellos se cohibente libertate præstiti, ut nonnullibi mihi met ipsi, sicut ex lectione patet, non pepercerim, memor illius divini, quod de cælo descendit, *ὡς ἦν ὁρατός*; quo nomine, ut spero, excusatus habebor, si maximè à clarissimis viris hinc inde amicè dissideam, quia conscientia mihi testis est, me vigilantandi studio nihil movisse, sed motis ita respondisse, ut ubi intacta manet religio, cuilibet liberum sit, per rationes etiam dissidere à me, sicut ego dissideo ab aliis, quorum sententias exosculabor, sicubi meis sentimentis vero fuerint propiores: Interim ingenuitas in rebus aliter, quam fert sententia, edisserere non potuit, nec etiam, ut opinor, debuit; si modò sentire licet, ut omninò liceat, quæ velimus, & quæ sentimus, aperte dicere.

Syllabus,
Rerum præcipuarum in hac Inquisitione
occurrentium.

A.

- Acrostichis *Erythræa* adscripta; pro authentica habita, p. 46. 47.
pro propterea epigrapha, p. 47. 48.
Aretinus suspectus libri de tribus impostoribus Autor, p. 24.
Arius oppugnator natalium Christi, p. 1. ejus blasphemia, p. 15.
Atheisticus liber de nullitate religionis Christianæ, p. 24.
Augusti Imperatoris vigilantia in custodiendis libris Sibyllarum,

p. 8.

B.

- Baronius & Bellarminus Sibyllarum libros pro Jæonvæcis habent, p. 26. Bellarminus divinitatem Christi ex his probat, p. 9.
Bernhardus Ochinus suspectus autor libri de tribus impostoribus, p. 23.
Blasphematores Majestatum, p. 15.
Bæcleri sententia de Ecloga IV. Virgilij, examinata, p. 38. & sequens ad p. 45.
Boxhornius de principio Oraculorum Sibyllarum, p. 53.

C.

- Calovius de Acrostichide *Erythræa* adscripta, p. 49.
Calvinianorum & Jesuitarum sententia cum Nestorij sententia de nativitate Christi examussim eadem, p. 1. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22.
Casauboni de Sibyllis sententia, p. 30. 31. 50. &c.
Caroli V. Constitutio de Tortura, p. 67. item de supplicio Sagarum, p. 83.
Cicero de expiratione miraculorum & oraculorum, p. 50.
Clementis Alexandrini sententia de Sibyllis, p. 9. 49.
Cumææ, ut & Erythrææ inspirata à Diabolo oracula, II. 33. 88. &c.
Cumææ carmina partim combusta, partim Tarquinio vendita,

p. 5.

D.

- Dei Judicium solum infallibile, p. 65.
Diabolus inspirator Sibyllarum, pag. 10. ejus inspirationis furor; ibid. 27. & 28. in arguendis oraculis de Christo ex Prophetarum

Syllabus Rerum.

Vaticiniū, p. 11. Simia Dei, p. 10. 11. ejus admiranda potestas in homines, nisi à Deo cohibeatur, p. 53. 53. etiam cum prodesse videtur, nocet, pag. 12. ejus scopus & finis in inspirandis oraculis, etiam veris de Christo, pag. 53.

E.

Epicureorum & atheorum impietas, p. 2. 24. ex Sibyllis, ut us à Diabolo inspiratis, possunt confundi, p. 15.

Erasmi Schmidii argumenta pro authenticā Sibyllarum oraculorum de Christo, cum eorum solutione, à pag. 32. ad 36.

Erythraea adscripta acrostichis de Christo, p. 8. Damoniū sacerdos, ergo lamia, p. 11. ejus sacerdotium Apollini prostitutum, p. 86. 87.

Errores circa oracula Sibyllar. in defectu, p. 101. in excessu, 101. 102.

Eßlingensis Reipublicæ zelus provide inquirendi, & justā moderatione animadvertendi in lamias & veneficos, p. 69. 88.

Eusebius de Christianorum diligentia in libros Sibyllinos, p. 26. ejus laus, quam Erythraea tribuit, p. 80. credendi facilitas in æstimandā Erythraea & Cumæa, p. 86. 87.

F.

Forerus Jesuita Nestorianismi convictus, p. 17. 18. 19. 20.

D. Franzii opinio de Sibyllis, p. 27.

G.

D. Gerhardi opinio de Sibyllis, p. 27.

H.

Historiæ fides ob diversam à diversis factam descriptionem, nullitatem historia non statim arguit, p. 25.

I.

D. Jacobi Martini de Sibyllis opinio, p. 27.

Jesuitæ & Calviniani convicti Nestorianismi, p. 17. 18. 19. 20.

Judæi conducti blasphematores partus virginæ, p. 1. eorum blasphemia contra Christum, p. 23.

K.

Kabala vox nihil commune habet cum voce Sibylla, p. 3.

L.

Leonis X. Pontificis dictum, ut fertur, blasphemum de Evangelio

Syllabus Rerum,

lio, quod sit fabula de Christo, p. 2.

Levinus Nicolaus Molkius Scholiastes Religionis Medici, p. 23,

Lutherus de Torturâ p. 57. (67.) 62. 63.

M.

Magnatum de genethliacis mota quæstio *Majestatis reatum*
sapit, p. 1.

Magistratus officium in examinandis & puniendis veneficis &
sagis, à pag. 60. ad usque p. 76. imprimis p. 69. 70. 71.

Maresius frustra conatur à se amoliri Nestorianismum, p. 21. 22. 23.
ejus sententia de Ecloga Virgilij IV. an ad imitationem Carmi-
nis Cumæ Sibyllæ sit scripta, p. 45.

Mayfartus contra Torturam p. 52. (62) 53. (63) 55. (65. 59. (69) &c.

Melancholicarum sceminarum exempla, quæ falsò putarunt, se
egisse cum Diabolo, p. 71.

Ministerii Ecclesiastici officium erga reos, imprimis veneficos
& lamias ad supplicium condemnatas, p. 76. 77. *Regula de hoc*
officio, p. 77. 78. 79. 80.

Ministorum vigilantia imprimis propter Diaboli malitiam in
Ecclesia summe necessaria, p. 81. 82.

Montanus hæreticus *Oracula Sibyllarum de Christo confinxisse*
arguitur, p. 38. (40)

Monarchiarum numerus quaternarius, p. 49.

Morale à Ceremoniali, res ab ipso modo rei etiam in *Lege Mosij*
forensis distinguenda, p. 56. (66)

N.

Nestorii error ex Concilio Ephesino genuinè descriptus, pag. 16. 17.
Iesuitis & Calvinianis communis, p. 17. & seqq.

O.

Oracula Sibyllarum an sint authentica, eorum expiratio, nata
Christo, p. 13. 51. Oraculi responsum, Imperatori Augusto, de
Successore sciscitanti datum, p. 13.

Oldekop de injustè sortis, p. 63.

P.

Phorinianorum blasphemia ultimus Diaboli conatus, p. 16.

Syllabus Rerum.

Plutarchi de origine Oraculorum absurda sententia, p. 18.

Poggii Florentini suspectus libri de de tribus impostoribus, 23.

Prophetiæ & ecstasios differentia p. 53.

Q.

Quæstio de Quæstione, communiter Tortura appellata, à p. 60. usque ad 76. vide etiam in lit. T.

R.

Religio Medici; libellus de Religione ita dictus, p. 23.

S.

Sagæ, Sagæ esse, qui negant, atheismi suspectos esse, p. 52. eas corpòraliter à Diabolo per aërem deportari, p. 71. triplicis generis Sagæ, p. 60. An ob nudam apostasiam à Deo, sint supplicio afficiende? p. 71. earum perpetrata scelera & illata damna horrenda, inter quæ homicidia miserrima, p. 57. supplicium horrendum, p. 82. 83. 84. 85. 86.

Scriptura Sacra sola Græcè & Latine, hinc sola divina, p. 10.

Sibyllæ. Earum Oracula speciem divinitatis præferentia, p. 2. vocis Sibylla etymon, p. 2. 3. vocabulum generale, p. 3. 24. fuisse Sibyllas, p. 3. 24. 25. de numero earum, p. 4. Quæstio: An Oracula earum sint authentica? à pag. 25. ad p. 36. in utramq. partem disputata, Affirmative, à pag. 25. ad p. 28. Negative, à pag. 28. ad p. 36. decisa, à pag. 37. ad pag. 38. Oracula earum non ex Spiritus Sancti, sed Dæmonis inspiratione, pag. 7. 35. 54. 87. 88. &c. Sibyllarum vita impudica, supplicio digna, ibid. fuisse lamias, p. 11.

T.

Tacitus de Sibyllis, pag. 8. 9.

Tiberii vigilia in recipiendis libris Sibyllarum, ibid.

Thomas Broune autor libelli, cuius titulus, Religio Medici, 23.

Tortura. An ea modus sit legitimus maleficos & sagas examinandi? à pag. 60. usque ad p. 76. Status quæstionis de eâ per ἀπορίαν & ἔκστασιν formatus, à pag. 60. usque ad 65. argumenta pro affirmativa, à pag. 55. (65) ad 58. (68) solutio argumentorum, Zepperi, & aliorum, contra torturam, à pag. 58. (68) ad p. 76. Torturæ

Syllabus Rerum;

necessitas, p. 57. (67) *torturam ad leges exactam non esse tyrannidem*, p. 58. (68) 59. (69) *multo dominus diabolicam*, p. 60. (70.) *de tortura Augustinus*, p. 61. *iniqua tortorum exempla*, 62. 63. &c.

De Tribus Summis Impostoribus liber flammis comburendus,
p. 2. V.

Veneficorum horrenda delicta, p. 57 58.

Verbum Dei lymphatica oracula extinguens, p. 13.

Virgilius. An Sibylla Cumææ oraculum in IV. Ecloga fuerit imitatus? p. 5. 6. 7. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44.

Vivicomburium: supplicium omnium crudelissimum, cum desperationis periculo conjunctum, p. 83. 84. *An ex sacris ejus exemplum dari possit*, p. 84. 85.

Ulus & utilitas ex oraculis à Diabolo περὶ ἀνθρώπων, *ibid.*

Z.

Zepperi argumenta contra torturam soluta à pag. 58. continuo tractusque ad pag. 76.

ERRATA.

*Pag. 3. lin. 13. lege Christianis. p. ead. l. 22. pro αὐτῆ lege Λύδης. p. 10. l. 29. lege immediatè. p. 14. l. 11. lege αὐτῆς. p. 15. l. 10. lege τῶν μνησῶν. p. 17. l. 21. lege Arida. p. 18. l. 16. 17. lege ὑπερψύσας. p. 22. l. 4. lege τῶν ἄλλων. l. 6. lege Christi. p. 24. l. 6. lege obstetricante. l. 19. lege. veteres philolo- p. 25. l. 20. lege Γεομαστρία. l. 26. lege authentica. p. 31. l. 27. lege Διζορήθων. p. 32. l. 2. pro arctis- lege ob arctis- p. ead. l. 18. lege ἄ. viratum. p. 32. l. 18. lege δηλαδῆ. item περὶ κυρίως. p. 36. l. 25. lege vaticinia. p. ead. l. 28. pro non habent, lege locum non habent. p. 39. l. 10. lege Δοσσελῆ. p. 43. l. 21. 22. lege soluturo, *ibid.* lege Virgilins. p. 47. l. 24. lege dubitant. *nem* retexunt. p. 53. l. 14. lege verbo. *ibid.* l. 32. lege κισθῶν λωίς. p. 54. l. 29. lege calculum. p. 51. (57) l. 1. pro Deo, lege, abnegant Deum, & Diabolo. p. 60. l. 17. 18. lege debitor. p. 64. l. 30. pro se lege fuisse. p. 66. l. 7. lege erant. p. 67. l. 21. lege multi. p. 72. l. 12. lege transfodisset. p. 81. l. 35. pro negligenti lege neglectis.*

F I N I S,

